

Det offentlige i det private og det private i det offentlige

En antropologisk studie av et krisesenter

av Maren N. Sigfridstad

Masteroppgave ved det Sosialantropologiske institutt
Det samfunnsvitenskaplige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

November, 2009

© Maren Natalie Sigfridstad

2009

Det offentlige i det private og det private i det offentlige: en antropologisk studie av et
krisesenter

Maren Natalie Sigfridstad

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslo Kopisten AS, Oslo.

Sammendrag

Denne avhandlingen baserer seg på et feltarbeid utført ved et krisesenter i Norge, som fant sted våren og sommeren 2008.

Ved å fokusere på de ulike skjæringspunktene mellom det private og det offentlige søker jeg å belyse krisesentrets posisjon i forhold til den offentlige sfæren. Krisesentrene ble opprinnelig startet uavhengig av den norske velferdsstaten, men i takt med den endrede stillingen til vold mot kvinner i hjemmet i samfunnet generelt har krisesentrene gradvis blitt en større del av det offentlige hjelpeapparatet. På krisesenteret finnes det allikevel markører som lettere vil kunne knyttes til den private sfæren enn den offentlige. Jeg argumenterer for at dette reflekterer krisesenterets flersidige formål. På den ene siden er det en arbeidsplass for de ansatte, men på den andre siden skal det også fungere som et slags hjem for beboerne under den tiden de bor der.

Videre argumenterer jeg for at samhandlingen på krisesenteret kan belyse krisesenterets tvetydige posisjon i forhold til den offentlige sfæren. I mellom beboerne er samhandlingen preget av en kontekstavhengig form for intimitet. De deler svært vanskelige problemer med hverandre, til tross for at forholdet dem i mellom ikke kan karakteriseres som nært. Jeg mener at dette kommer av at de befinner seg i den spesielle situasjonen de gjør. De søker et fellesskap, og kan oppleve at kvinner som har gått igjennom lignende hendelser som dem selv forstår dem.

Samhandlingen mellom de ansatte på krisesenteret knytter derimot senteret i større grad til den offentlige sfæren. Jeg beskriver de ansatte som to grupper, byråkrater og omsorgsarbeider. Jeg mener det finnes et hierarki mellom disse gruppene som grunner i at byråkratene ene er en større del av den offentlige sfæren enn omsorgsarbeiderne.

Mellom beboere og ansatte preges samhandlingen av ulike definisjoner av krisesenterets posisjon. Arbeidet de ansatte utfører er spesielt. De gir mye omsorg til beboerne, men forsøker samtidig å plassere samhandlingen i den offentlige sfæren. Tvetydigheten i samhandlingsdefinisjonen fører blant annet til at det lett oppstår rollekonflikter. Krisesenteret kan altså være vanskelig å posisjonere, mye på grunn av at det har gått gjennom en endring fra å stå utenfor den offentlige sfæren til å være tilnærmet lik helt innenfor. Senterets posisjon og endringen av denne har en rekke konsekvenser for både ansatte og beboere på Krisesenteret.

Forord

Å skrive en masteroppgave om et tema som krisesenteret har vært en følelsesmessig prosess. Det har vært en glede å møte så sterke kvinner som de som arbeider på krisesenteret, men jeg har også vært sint og lei meg for at vi lever i et samfunn hvor kvinner kan bli solgt og kjøpt mot sin vilje, for at kvinner som har gjennomgått forferdelige krenkelser fremdeles må være redde, og for at alle ikke forstår. Jeg håper det en dag vil endre seg.

Det er flere mennesker som fortjener en stor takk i forbindelse med denne oppgaven:

Takk til kvinnene som bodde på krisesenteret. Jeg håper dere har det bra, hvor enn dere måtte befinne dere i verden.

Takk til kvinnene som arbeider på krisesenteret for spennende samtaler og for at dere tok meg så godt i mot.

Takk til min veileder Signe Howell for gode råd under arbeidet med denne oppgaven.

Takk til Natalia Moen, Ingrid Eikaas og Andor Ediassen for gjennomgang av oppgaven. Jeg setter pris på det!

Takk til Haris for hjelp på siste innspurt.

Og sist, men ikke minst; Takk til mamma og tante for at dere har oppdratt meg i troen på at kvinner kan.

Oslo, 14.11.2009

Maren N. Sigfridstad

Innhold

Innledning og metode.....	8
Valg av felt, avgrensning av oppgaven og valg av problemstilling.....	8
Viktige begrepsavklaringer og valg av teori.	10
Det offentlige.....	12
Vold.....	13
Kjønn.....	15
Oppgavens forløp.....	17
Metode.....	18
Tilgang til feltet.....	19
Antropologi i eget land.....	21
Mine informanter.....	23
Min rolle på Krikesenteret.....	25
Feltsamtaler.....	26
Etikk.....	27
Introduksjon til Krikesenteret sett i et historisk lys.....	29
Det Norske samfunnet og vold mot kvinner.....	30
Organiseringen av krikesentrene i Norge.....	33
Norsk krikesenterforbund.....	35
Krikesentersekretariatet.....	35
”Mitt” krikesenter.....	37
Oppsummerende bemerkninger.....	41
De ansatte og deres arbeid.....	42

De ansatte	43
Arbeid på Krisesenteret	43
Krisesenteransatte; byråkrater og omsorgsarbeidere.....	44
Hierarki i relasjonene mellom de ansatte	46
Kapital	47
Ideologien om separate sfærer.....	50
Krisesenterets romlige utforming	52
Feminisme og arbeidet på Krisesenteret.	55
Oppsummerende bemerkninger	57
Beboere.....	60
Hvem bodde på Krisesenteret?.....	61
Samhandlingen mellom beboerne	62
Frykt for voldsutøver.....	68
Skamfølelse fordi man bor på Krisesenteret.	72
'Matter out of place'	75
Oppsummerende bemerkninger.	77
Forholdet mellom beboere og ansatte på Krisesenteret	79
Rollespill på Krisesenteret	80
Krisesenteret som sosialisator.	86
De ansatte på Krisesenteret formidler kontakt mellom beboerne og velferdsstaten	89
Oppsummerende bemerkninger	95
Oppsummerende bemerkninger	97
Litteraturliste	101

Innledning og metode

Han kom mot oss og sparka inn ruta på mi side så alle glass-bitene sprutet. Det var midt i handlerushet med folk på alle kanter, men ingen reagerte. Ingen ringte politiet en gang. Han løsna sikkerhetsbeltet mitt og prøvde å dra meg ut gjennom vinduet. Jeg var full av blod og glasskår i hodet. Han skar seg på hendene, men fortsatte å dra i meg. Svigermor ropte om hjelp. Ingen av de som så på leet en finger. De var nok livredde de også. (Ringheim, 1995, s. 79)

Hvor mange kvinner i Norge som hvert år utsettes for vold i nære relasjoner kan være vanskelig å sette et konkret tall på. ”Vold mot kvinner er så omfattende at det i følge Verdensbanken utgjør en global helsetrussel på linje med hiv/aids og kreft.” (Internasjonal dag mot vold mot kvinner). Volden foregår et sted man forventes å være trygg, i hjemmet. Denne typen vold skjules ofte. Den er assosiert med skam og skyldfølelse. Hva skjer hvis naboene får vite det? Vil omverdenen tro deg? Har du provosert det frem selv? Volds utøveren er kanskje din eneste mulighet for at du og dine barn skal få forbli i Norge. Utøveren er en person du er glad i, ikke en man vil at skal havne i fengsel. Familien er viktig. Man vil ikke mislykkes med forholdet. Han lover at det ikke skje igjen. I Norge er ” [...] mellom 20 og 30 prosent av alle drap de siste ti årene [...] begått av nåværende eller tidligere kjæreste, ektefelle eller samboer” (Uttalelse fra KRIPOS sitert i Vendepunkt: Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011, s. 5). Hva gjør man så når ens hjem ikke lenger er trygg? En mulighet er å oppsøke det nærmeste Krisesenteret. Der vil kvinnene som har blitt utsatt for vold møte mennesker, med stor kunnskap om situasjonen, som kan hjelpe dem.

Valg av felt, avgrensning av oppgaven og valg av problemstilling

Som sosialantropologistudent sto jeg ovenfor et hav av mulige temaer for masteroppgaven. Mitt valg falt på et krisesenter. Underveis i studiet mitt har jeg fattet interesse for å se på Norge gjennom ’sosialantropologiske briller’. Ved å benytte et sosialantropologisk perspektiv på det norske ser man ting som man tidligere har tatt for gitt, i et helt annet lys. Det hverdagslige og vanlige fremstår som spesielt og spennende. Jeg har alltid syntes at kjønn er et interessant område. Jeg ønsket å vise at relasjonen i mellom kvinner og menn i Norge ikke er så enkelt som man ofte tenker. I et land hvor likestilling står sterkt har vi fremdeles behov for krisesentre.

Tidlig i prosessen tenkte jeg at oppgaven kun skulle handle om kvinnene som er beboere på krisesenteret, men etter hvert som jeg leste mer om temaet fikk jeg mistanke om at det ville bli vanskelig å ikke inkludere den andre gruppen av kvinner som befinner seg på krisesenteret, de ansatte. I løpet av mitt feltarbeid ble denne mistanken bekreftet. Hvis jeg ønsket å gjengi et mest mulig holistisk bilde av et krisesenter kunne jeg ikke separere ut en gruppe. Krisesenteret ville ikke funnetes uten begge gruppene av kvinner. Dette er et valg jeg er fornøyd med i dag. Min ambisjon har utviklet seg fra et fokus på kvinnene som bor på senteret til å presentere et helhetlig bilde av Krisesenteret. I den forbindelse kan ikke Krisesenteret sees som en isolert enhet, men det må settes i kontekst av historisk utvikling og av velferdsnorge. Dermed har mitt felt endt opp med å være; kvinner som arbeider og bor på krisesenteret i kontekst av det norske.

Problemstillingen jeg har valgt å ta utgangspunktet i for denne oppgaven er som følger: *Hvordan er Krisesenteret posisjonert i forhold til den offentlige sfæren, har denne posisjonen endret seg og hvilke konsekvenser har posisjonen og den eventuelle endringen av denne hatt for aktørene på Krisesenteret?* Denne problemstillingen er tredelt. I første del ønsker jeg å belyse Krisesenteret i forhold til velferdsstaten og den generelle allmennhet. I andre del ønsker jeg å plassere Krisesenteret i en historisk kontekst. Og i tredje del ønsker jeg å sette fokuset på de menneskene som befant seg på Krisesenteret. Med aktører mener jeg her ansatte og beboere på Krisesenteret. Jeg vil igjennom det hele benytte *det private* som en kontrast til *det offentlige*. Disse begrepene vil jeg komme tilbake til nedenfor.

Jeg har også valgt å se bort fra en rekke aspekter fra livet på Krisesenteret. Disse vil jeg kort presentere her. I 2007 bodde det 1420 barn på krisesentrene i Norge (Hirsch og Nørgaard, 2008, s. 3). På senteret jeg gjorde mitt feltarbeid bodde det selvsagt også barn. Jeg har valgt å ikke inkludere disse i min oppgave, men ikke fordi de ikke var en stor del av hverdagen på Krisesentret. Barna bant på mange måter Krisesenteret sammen, man kunne alltid snakke med hverandre om barna. Og mange av kvinnene som ikke selv hadde barn lekte med andres barn. Jeg mener derimot at etiske hensyn om å beskytte barna veier tyngre enn behovet for å presentere denne delen av livet på Krisesenteret.

I voldshandlingen finnes det to parter, et offer og en utøver. Voldsutøveren har liten plass i denne oppgaven. Han presenteres kun sett fra perspektivene til de ansatte og beboerne på Krisesenteret. Jeg har der for ikke tatt noen stilling til hvorfor han utøver volden eller

annen tematikk det er vanlig å fokusere på i studier av voldsutøver (eks, Isdal, 2000; Skjørten, 1994).

I tillegg til overnatting tilbudte også Krisesentret rådgivning på dagtid. Jeg har ikke hatt noen kvinner som kun har vært på dagbesøk som informanter. Jeg har valgt å inkludere kvinner som har blitt utsatt for menneskehandel. Jeg opplevde ikke de eller deres problemer som så forskjellige fra de andre kvinnene på Krisesenteret. Høringen vedrørende lovfesting av krisesentrene påpeker at menneskehandel ikke videre faller inn under betegnelsen vold i nære relasjoner. Det gis ingen god løsning på dette, men det konstanteres at kvinner utsatt for menneskehandel også ofte blir utsatt for generell vold (Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet, s. 42). Jeg har derimot opplevd at de i tillegg også ofte blir utsatt for vold i nære relasjoner, enten ved at de blir kjærester med halliken sin, eller at det er familie eller andre kjente som tvinger dem inn i menneskehandelen.

Denne studien kan plasseres innenfor en rekke forskningsområder. Den handler om hverdagen til mennesker som befinner seg i en vanskelig situasjon, og føyer seg slik sett inn i en sosialantropologisk tradisjon om å gjøre feltarbeid blant svakere stilte grupper. Den handler også om en type institusjon. Den handler om arbeidere. Om omsorg. Den handler om et utvalgt aspekt ved velferdsstaten. Om relasjoner i mellom mennesker. Om forholdet mellom kvinner og menn i Norge. Om relasjoner i mellom mennesker og det offentlige. Men først og fremst handler den om en rekke kvinner som lever i Norge.

Viktige begrepsavklaringer og valg av teori.

Gullestad (1989) skriver at hvordan man snakker om ting kan være med på å forme menneskers bilde av verden. Jeg vil derfor gi en kort avklaring av de betegnelse jeg benytter meg av i oppgaven. I alle tilfeller har jeg forsøkt å benytte meg av de samme betegnelse som mine informanter benyttet seg av. Slik håper jeg å beskrive deres verden på en best mulig måte. Jeg valgt å bruke betegnelsen 'Krisesenteret' i bestemt form entall og med stor bokstav eller 'senteret' om Krisesenteret jeg gjorde mitt feltarbeid ved. Slik skiller jeg det fra andre krisesentre. I de tilfellene hvor jeg omtaler 'Krisesenteret' som aktør henspiller jeg på de ansatte, og som oftest kvinnene som arbeidet på kontoret, og ikke beboerne. Dette fordi det kun er de ansatte, og spesielt kvinnene som arbeider på kontoret, som har myndighet til å agere på vegne av Krisesenteret. Med 'de ansatte' refererer til

gruppen av kvinner som arbeidet på Krisesenteret, i de tilfellene jeg skiller mellom grupperinger innad i denne kategorien gjør jeg leseren spesielt oppmerksom på dette.

Jeg har valgt å bruke betegnelsen beboere om kvinnene som bor på Krisesenteret, fordi det var slik de ble referert til av de ansatte på senteret. I de etiske retningslinjene for krisesentre som er tilknyttet Krisesentersekretariatet (Etiske retningslinjer) står det imidlertid at de skal betegnes som brukere. Jeg vil derfor kort diskutere de to begrepene *beboer* og *bruker* for slik å synliggjøre konnotasjonene som de ulike ordene kan føre med seg. Under feltarbeidet mitt ble jeg gjort oppmerksom på et av bildene 'bruker' kan gi, av en av de ansatte ved Krisesenteret. Hun mente at da hun hørte ordet 'bruker' tenkte hun med en gang på ordet *misbruker*, for henne ble altså begrepet 'bruker' negativt ladet. For meg er begrepet 'beboer' tilknyttet en institusjon, og i og med at Krisesenteret ønsker å unngå stempelingen som institusjon syntes jeg at det er litt misvisende å referere til kvinnene som bodde på Krisesenteret som 'beboere'. Jeg har allikevel valgt å benytte denne betegnelsen om kvinnene som bodde på Krisesenteret, fordi jeg oppfatter dette begrepet som den mer erfaringsnære termen, og fordi jeg mener at det bedre viser mine informanters bilde av virkeligheten og ikke mitt eget.

Jeg var lenge i tvil om hvordan jeg skulle omtale den volden kvinnene som bodde på Krisesenteret hadde blitt utsatt for. På den ene siden er vold i nære relasjoner, slik jeg oppfatter det, den betegnelsen som benyttes av flest i dag. Men jeg ønsker ikke å skjule at det som oftest er kvinner som blir utsatt for denne typen vold og at den som oftest skjer i hjemmet. I tillegg har kvinnene som bor på Krisesenteret blitt utsatt for ulike typer vold. Spesielt annerledes kunne volden og omstendighetene rundt den være for kvinnene som hadde blitt utsatt for menneskehandel. Jeg bruker derfor både vold i nære relasjoner, vold i hjemmet og vold mot kvinner i hjemmet om den volden kvinnene som bodde på Krisesenteret hadde opplevd.

Jeg har i likhet med SSB (Hirsch og Nørgaard, 2008, s. 7) valgt å benytte begrepet voldsutøver som betegnelse på de menneskene som har forårsaket at kvinnene har søkt hjelp på krisesentrene. Alle kvinnene som bodde på Krisesenteret under mitt feltarbeid var blitt utsatt for vold utøvet av menn, men jeg vil også presisere at voldsutøveren ikke alltid er en mann. Det finnes også kvinner som utøver vold mot andre kvinner slik at de velger å oppsøke krisesentre.

Feminisme er også et viktig begrep i denne oppgaven. Jeg benytter dette på en emisk måte. Det vil si at det ikke må forstås som del av en faglig diskurs, men kun blir benyttet i tråd med hva mine informanter la i begrepet. I hovedsak knyttet de det til kvinnesak.

Jeg har benyttet meg av en induktiv tilnærming til feltet og oppgaven er empiribasert. Jeg har valgt å la min empiri styre, dette har ført til at jeg har et eklektisk forhold til teori i den forstan at jeg søker å finne teorier som på best mulig måte beskriver feltet. Konsekvensen av dette er at min oppgave ikke har et systematisk teoretisk rammeverk. Jeg vil derfor gi en kort teoretisk presentasjon av sentrale begreper i denne oppgaven; offentlig, vold og kjønn. Jeg vektlegger her også hvordan jeg har valgt å se på disse begrepene i oppgaven.

Det offentlige

I denne oppgaven benytter jeg meg i stor grad av det kategoriserende begrepet offentlige, men også av privat. Alle mennesker kategoriserer, klassifiserer og definerer, men hva som hører inn hvor er kulturelt betinget (Douglas, 1997). Det vil si at skillet mellom offentlig og privat mulig finnes i flere ulike kulturer, men hva som konkret klassifiseres som tilhørende det offentlige eller det private vil variere fra kultur til kultur. Innholdet i begrepene privat og offentlig er altså kulturellt. Jeg vil her belyse begrepet den offentlige sfære eller det offentlige i lys av Habermas (1971). Habermas (1971, s. 1) tar utgangspunktet i en europeisk forståelse av offentlig og skriver at offentlighet kan bety en rekke ulike ting. Han mener at de ulike betydningene stammer fra ulike historiske faser. Habermas sporer ordet offentlighet til de greske bystatene med innflytelse fra romerriket, men ordets denotasjon, slik vi forstår det i dag, til det 18. århundre. Habermas mener at man kan anta at ordet kom i bruk på nytt i det 18. århundre fordi det var på dette tidspunktet at den offentlige sfæren, slik vi forstår den i dag, ble dannet og fikk sin funksjon (Habermas, 1971:2)

Habermas belyser de ulike måtene offentlighet kan forstås:

Vi kaller arrangementer offentlige når de (i motsetning til lukkede sammenslutninger) er tilgjengelige for alle – slik som når vi snakker om offentlige plasser eller offentlige hus. Men allerede når vi snakker om offentlige bygninger, mener vi ikke bare at de er alment tilgjengelige. De behøver ikke engang å være tilgjengelige for offentlig samkvem – de huser ganske enkelt statlige institusjoner og er i denne forstand offentlige.” (Habermas, 1971:1)

Jeg benytter meg, i likhet med dette, av *det offentlig* eller *den offentlige sfære* både for å beskrive noe som er tilgjengelig for alle, eller noe som er statlig. Privat og offentlig trekker sin definisjon av hverandre. I denne oppgaven har jeg benyttet meg av *privat* for å kontrastere det offentlige. Det følger av dette at jeg benytter *privat* for å beskrive noe som ikke er tilgjengelig for alle eller som ikke er statlig.

Vold

Antropologi som omhandler vold har fokusert på en rekke hovedtemaer, blant annet vold mot kvinner (Lutz og Nonini, 1999, s. 74). Vold både er og er ikke et sentralt tema i min oppgave. Jeg har ikke observert vold, men jeg har observert det som skjer etter at kvinner har blitt utsatt for vold. I de fleste tilfellene var kvinnene som bodde på Krisesenteret mest opptatt av sine liv her og nå, de ønsket ikke å fokusere på det som hadde vært, de hadde nok med de problemene som oppstod i forbindelsen med å starte ett nytt liv. Jeg har ikke presset kvinnene som bodde på Krisesenteret til å snakke om sine voldserfaringer, men da de gjorde lyttet jeg oppmerksomt. Med kvinnene som er ansatte på Krisesenteret har jeg snakket åpent om vold, men disse samtalene har hatt ett mer analytisk perspektiv. De har, på lik måte som meg, sett det med ett blikk som kommer utenfra, med grunnlag i lang erfaring og teoretisk innsikt.

Jeg mener at jeg har fått en begrenset innsikt i den delen vold spiller i mine informanters hverdag. Dette fører til at jeg ikke synes jeg har nok empirisk grunnlag til å analysere vold i noen utbredt grad. Det ville i et slikt tilfelle vært mer grunnet i mine spekulasjoner enn i informantene. Men, på lik måte som vold alltid er tilstedeværende på Krisesenteret, om enn indirekte, vil vold implisitt være med i min oppgave. Den er en del av rammen for oppgaven. Hvis det ikke hadde vært for volden hadde ikke disse kvinnene, både de som bor og de som arbeider på Krisesenteret, vært samlet. Slik sett er volden en katalysator for mange av deres handlinger, men den er ikke et fokus i min oppgave.

I og med at vold er en del av rammen for oppgaven velger jeg å kort belyse begrepet her slik det er relevant for denne oppgaven. Robben og Nordstrom (1995) mener det er viktig å ikke essensialisere begrepet vold.

Violence is not an action, an emotion, a process, a response, a state or a drive. It may manifest itself as responses, drives, actions and so on, but attempts to reduce violence to some essential core or concept are counterproductive because they essentialize a dimension of human existence and lead to presenting

cultural manifestations of violence as if they were natural and universal. (Robben og Nordstrom, 1995, s. 6).

Vold er et begrep som må utforskes empirisk fordi det er et kulturelt konstruert begrep. "[...] what counts in one society as a tolerable level of violence may be condemned in another as excessive." (Robben og Nordstrom, 1995, s. 7). I Norge anses ikke vold mot kvinner som akseptabelt, men i andre samfunn vil det være det. Vold kan være både legitim, som for eksempel i krig, og ikke-legitim, som for eksempel terrorisme. (Lutz og Nonini, 1999, s. 74). I denne oppgaven er det snakk om en ikke-legitim form for vold. Dette vises ved at staten anser vold mot kvinner i hjemmet som kriminelt.

Voldsbegrepet jeg benytter meg av er relativt vidt. Jeg følger volds definisjonen gitt i heftet "Vi bryr oss om hverandre på arbeidsplassen. En veileder om muligheter og rettigheter for kvinner utsatt for vold i nære relasjoner." utgitt av LO og Krisesentersekretariatet. Definisjonen gitt i heftet stemmer godt overens med voldsbegrepet de ansatte på Krisesenteret brukte. Heftet presenteres en liste over ulike voldshandlinger kvinner utsettes for i nære relasjoner og fokuserer på at vold kan forekomme i flere typer enn kun fysisk. Eksemplene som presenteres er: seksuell trakassering, prostitusjon og tvangsekteskap, men heftet presenterer også andre typer vold man kanskje ikke alltid ser som en del av kategorien vold. Disse er for eksempel økonomisk vold, hvor mannen kontrollerer alle de økonomiske ressursene og kvinnen for eksempel nektes mat; Sosial vold, hvor kvinnen nektes å ha kontakt med venner, familie og slik sett isoleres; Psykisk vold, kvinnen blir latterliggjort, avvist, truet med voldtekt eller drap, truet med å bli sendt ut av Norge (hvis oppholdstillatelsen hennes er avhengig av at hun er gift med voldsutøveren) eller materiell vold, hvor utøveren ødelegger ting.

Vold mot kvinner i hjemmet rammer alle lag i samfunnet, men i følge "Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011" (Vendepunkt: Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011, s.4) er problemet mer utbredt i familier med dårlige levekår. Slik jeg ser det kan en årsak til denne dokumentasjonen være at kvinner fra familier med dårlige levekår trenger mer hjelp fra det offentlige for å bryte ut av det voldelige forholdet. "Sosial og økonomisk utrygghet kan være en viktig barriere mot å bryte ut av en tilværelse med vold." (Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet, s. 25) Krisesenteret kan hjelpe de som ikke har den sosiale og økonomiske tryggheten til å bryte ut av voldsforholdet selv. Slik blir kvinnene fra familier med dårlige levekår en del av statistikken, mens kvinner med flere ressurser ikke

er i kontakt med hjelpeapparatet, og dermed blir de ikke registrert. Jeg har ikke spurt mine informanter direkte om deres økonomiske situasjon, men jeg vil allikevel påstå at de ikke kun representerer kvinner fra familier med dårlige levekår. Jeg mener at det er viktig at vold mot kvinner i hjemmet ikke kun blir sett på som et fattigdomsproblem, fordi jeg tror at dette ville økte stigmaet knyttet til det å bli utsatt for vold i nære relasjoner.

Kjønn

Kjønn er en vesentlig faktor i problematikken rundt temaet vold i nære relasjoner. I hovedsak er den som utøver vold i nære relasjoner mann og den som blir utsatt for vold i nære relasjoner kvinne, men disse kjønnsrollene er ikke faste. I denne oppgaven er Krisesenteret det empiriske grunnlaget, og i følge SSBs statistikk fra 2007 var 92 % av volden kvinnene som kom til krisesentrene utøvet av menn. (Hirsch og Nørgaard, 2008, s. 20). Under mitt feltarbeid var alle kvinnene som bodde på Krisesenteret utsatt for vold utøvet av menn. På grunn av dette har jeg til nå og vil forstsette å se personene som er utsatt for vold som kvinnelige. I likhet med vold er altså kjønn et begrep som er del av rammen for denne oppgaven.

Kjønn er et vanskelig begrep å definere, og som antydnet her av Moore (1999) er det et begrep som har endret betydning. "The 1970s were great years for anthropology because back then was the only time we've ever been sure in our minds that we knew what sex and gender were. Like all good thing, this certainty has since come to an end." (Moore, 1999, s. 151). Jeg vil her gi en svært kort introduksjon til dette begrepet med fokus på de endringene det har gått igjennom for slik å vise hvor vanskelig det er å definere. Deretter forklarer jeg mitt perspektiv på kjønn.

På 1970-tallet ble distinksjonen mellom 'sex' og 'gender' skapt. Sex refererer til menneskers biologiske kjønn, mens gender refererer til det sosiale kjønn. På 1970-tallet lå kjønnsantropologiens fokus på *kvinnens* sosiale kjønn, mens på 1980-tallet skiftet dette og relasjonene mellom kjønnene kom i fokus. Det biologiske kjønn ble både på 1970- og 80-tallet oversett, eller eventuelt argumentert vekk som en vestlig konstruksjon knyttet til reproduksjon (Moore, 1999, s. 153). Slutten av 1990 tallet ble derimot preget av avskaffelsen av sosialt kjønn, hovedsakelig ved Queer theory (Moore, 1999, s. 156). Queer theory mener at kjønn er en prosess og ikke en kategori. Den kritiserer forståelsen av gender fordi den er basert på den heterofile hegemonien, og ikke åpner for andre typer seksualitet. I følge Queer

theory man må altså fokusere på individuell utførelse av kjønn og ikke forsøke å plassere individet i kategorier som mann kvinne med tilsvarende forventet rolleutførelse tilknyttet idealene om maskulinitet og femininitet.

På slutten av 1980 tallet og begynnelsen av 1990-tallet ble sosialt kjønn omformulert til å bety noe man gjør, ikke noe man er. ”In this way gender is seen as central to a process of becoming, of acquiring an identity, of structuring one’s subjectivity, and can no longer be thought of as a structure of fixed relations.” (Moore, 1999, s. 155). En av hovedteoretikerne bak denne tanken er Judith Butler. Teorien kalles gender performativity, og fokuserer på hvordan kjønn gjøres innenfor visse rammer, i tillegg til eventuelle uoverensstemmelsen mellom rammene for kjønn og faktisk utførelse (Moore, 1999, s. 155). Vet at individet fremfører kjønn har det muligheten til å justere meningen, å uttrykke motstand mot forventningene knyttet til ens kjønn. Moore (1999, s. 166) kritiserer gender performativity for å glemme forholdet mellom kvinner og menn og at kjønn er relasjonelt. Kvinner definerer seg i kontrast til menn og menn definerer seg i kontrast til kvinner.

I antropologien holder man fremdeles fast på skillet mellom sex og gender, men krysskulturelle studier har det blitt vist at det ikke nødvendigvis finnes en 1:1 relasjon i mellom disse begrepene (Moore, 1999, s. 158). Slik jeg leser Moore (1999 s. 158) mener hun at antropologien kommer unna en del av problematikken rundt forholdet mellom sex og gender ved å fokusere på empiriske eksempler. I Norge organiserer de fleste mennesker seg i en av to kategorier, mann eller kvinne, uavhengig av seksuell legning. Kjønn er altså fremdeles relevant i en analyse av det norske samfunnet. Min forståelse av kjønn vektlegger både biologiske og sosiale elementer. I min oppgave ser jeg kjønn som knyttet til biologi, men ikke nødvendigvis til reproduksjon eller seksualitet. Kvinnene på Kriesesenteret er som oftest fysisk svakere enn mennene som utøver vold mot dem. Dette er til dels en faktor for at kvinnene ender opp på Kriesesenteret. Men det sosiale kjønn er også svært viktig. Samfunnets forventninger til dem som kvinner påvirker de valgene de tar. For eksempel kan det spekuleres i om kvinnene føler at det er forventet av dem å bli i parrelasjonen, og at det å forlate mannen og komme til Kriesesenteret er en måte å uttrykke motstand mot forventningene.

Oppgavens forløp

Jeg vil at oppgaven i størst mulig grad skal reflektere Krisesenteret. Derfor har jeg valgt å videreføre det jeg anser som de klareste enhetene på Krisesenteret inn i oppgaven som kapitler. Det vil si at ett kapittel vil omhandle de ansatte, ett vil omhandle beboerne og ett vil omhandle relasjonen i mellom de ansatte og beboerne. I tillegg vil jeg forsøke å plassere Krisesenteret i en historisk og samfunnsmessig kontekst i kapittel to. Gjennom hele oppgaven forsøker jeg å ha et historisk perspektiv.

Jeg plasserer innledningsvis Krisesenteret i kontekst av den norske velferdsstaten. Jeg fokuserer på den historiske utviklingen av hvordan vold i hjemmet oppfattes i Norge og på verdensbasis, og knytter dette til krisesentrenes utvikling i Norge. Tidligere ble vold i hjemmet oppfattet som tilhørende den private sfære, mens i dag ansees denne problematikken som en del av offentlighetens (offentlighet her forstått som staten) ansvarsområde. Jeg mener at denne utviklingen er del av en norsk trend hvor det offentlige får/tar eskalerende ansvar for flere og flere aspekter ved privat personers liv. Dette reflekteres videre ved at Krisesentrene tidligere var plassert fullstendig utenfor det offentlige ansvarsområde, men har gradvis blitt mer og mer innlemmet i velferdsstaten. Jeg tar også for meg krisesentrenes utvikling ved å presentere de to paraplyorganisasjonene krisesentrene i Norge organiserer seg under, og viser i denne sammenhengen at sentrene har gått igjennom endringer i takt med økt deltakelse i velferdsstaten.

Deretter tar jeg for meg samhandlingen i mellom de ansatte på Krisesenteret. Jeg analyserer denne i lys av den typen arbeid de utfører. På den ene siden er ”omsorgsarbeiderne” og på den andre siden er ”byråkratene”. Jeg mener det finnes et hierarki i mellom disse to gruppene av ansatte som er basert på at ulik verdi tilskrives de ulike arbeidsoppgavene. Omsorgsarbeid assosieres i større grad med arbeid som også utføres i hjemmet, det private, mens de byråkratiske arbeidsoppgavene assosieres med det offentlige. Det offentlige har høyere verdi enn det private. Dermed tilskrives ”byråkratene” arbeid mer verdi og mer makt enn ”omsorgsarbeiderne”. Krisesenterets romlige utforming underbygger de hierarkiske relasjonene mellom byråkratene og omsorgsarbeiderne. Jeg argumenterer videre for at det har skjedd en endring i forhold til feminismen på Krisesenteret og at dette muligens kan sees i lys av Krisesenterets økte plassering i den offentlige sfæren.

Videre analyserer jeg gruppen av beboere på Krisesenteret. Jeg fokuserer på samhandlingen dem i mellom og forsøker igjennom denne å belyse aspekter ved Krisesenterets plassering i den offentlige sfæren. Beboerne har valgt å søke hjelp i det offentlige for hendelser

som har funnet sted i hjemmet, dvs. i det private. Slik sett kategoriserer de det offentlige som trygt og det private som farlig. Jeg argumenterer for at dette, i tillegg til at de trekker volden ut ifra deres private sfære og inn i den offentlige, fører til at omverdenen klassifiserer dem som anomalier. Ved at kvinnene velger å søke hjelp i det offentlige tydeliggjør de også implisitt andre ting. Jeg argumenterer for at dette fører til at offentligheten tilskriver dem skam. I dette kapitlet er også *frykt* et sentralt begrep. I og med at jeg ikke har hatt noen opplevelser knyttet til vold under feltarbeidet mitt forsøker jeg å belyse det spesielle ved volden kvinnene som bodde på Kriesenteret hadde blitt utsatt for ved å fokusere på deres frykt.

Avslutningsvis analyserer jeg samhandlingen mellom beboere og ansatte på Kriesenteret. De ansatte plasserer seg selv og beboerne i den offentlige sfære, mens deres væremåte lett vil kunne assosieres med det private rom. Dette fører til at beboerne klassifiserer samhandlingssituasjonen som nærere den private sfære. Det finnes slik sett også en uoverensstemmelse mellom de ansattes og beboernes posisjonering av samhandlingssituasjonene på senteret. I dette kapitlet tar jeg også for meg forholdet mellom beboere og ansatte i lys av andre velferdsinstanser. I den forbindelsen posisjonerer jeg senteret som en del av velferdsstaten.

Metode

Jeg vil her redegjøre for den metoden jeg har benyttet meg av hovedsaklig i løpet av feltarbeidet, men også noe under skrivingen av denne oppgaven. Metode og det ferdige produktet av feltarbeidet, i mitt tilfelle masteroppgaven, er tett beslektet. Wadel (1991) betegner denne forbindelsen som en runddans mellom teori, metode og data. Et eksempel på denne runddans er at hvordan man går frem i feltet, det vil si hva slags metode man benytter seg av, har stor påvirkning på hva slags data man får, som igjen påvirker ens analyse og presentasjon av feltet.

Thagaard (2003) skriver at man må gi innsikten i en kvalitativ oppgaves metode for å styrke det hun kaller oppgavens troverdighet. Leseren skal være sikker på at tolkningene og analysene forskeren utfører på bakgrunn av det empiriske materialet er riktig. Troverdigheten av en oppgave påvirker oppgavens bekreftbarhet, det vil si hvorvidt oppgavens resultater er bekreftbare (Thagaard, 2003). Dette er et utfordrende punkt i sosialantropologiske oppgaver fordi forskerens innsikt fra feltet skapes basert på et subjektivt forhold mellom informant og forsker. Informanten og forskerens forhold vil ikke kunne gjenskapes av andre forskere fordi

forskeren og informanten er unike individer og samhandlingen dem i mellom finner sted i en unik kontekst. I og med at forskerens innsikt i feltet er basert på denne samhandlingen vil det altså ikke være mulig å gjenta et sosialantropologisk forskningsprosjekt. Slik skiller kvalitativ forskning seg fra andre disipliner hvor forskningsprosjektets resultater ville kunne gjenskapes hvis man hadde forskerens metodebeskrivelse og fulgte denne. Det kan altså være vanskelig for leserne å vurdere en sosialantropologisk oppgaves troverdighet fordi andre forskere ikke nødvendigvis vil komme frem til de samme resultatene ved en gjentakelse av det samme feltarbeidet. Men gjennom en grundig innføring i forskerens metode kan leseren være sikker på oppgavens bekreftbarhet basert på hvorvidt beskrivelsen av metoden tilsier at forskningen er utført på en korrekt måte. Slik sett kan leseren også være sikker på at forskerens tolkninger og analyser av det empiriske materialet er riktig.

Tilgang til feltet

Denne oppgaven er basert på de opplevelsene jeg hadde på et krisesenter på Østlandet fra midten av april 2008 til slutten av august 2008. Hovedmetodene jeg benyttet meg av var langtidsfeltarbeid og deltakende observasjon. Ved å ta del i det daglige livet på Krisesenteret håpet jeg å lære hvordan det var både å bo og å arbeide på et krisesenter. Perioden jeg tilbrakte i feltet var noe kort i forhold til det sosialantropologiske idealet om langtidsfeltarbeid. Innledningsvis i feltarbeidsperioden hadde jeg store problemer med å få tilgang til et krisesenter. Før jeg fikk positivt svar fra Krisesenteret jeg gjorde mitt feltarbeid ved, fikk jeg avslag av 11 andre sentre. Men etter de innledende problemene hadde jeg tilnærmet lik ubegrenset tilgang til feltet. Jeg kom og gikk på senteret som jeg selv ønsket. I perioder, da det var ledige rom, overnattet jeg også. Krisesenteret har sin egen døgnrytme. Forskjellige typer ting foregår på forskjellige tidspunkt. Dette understrekes ytterligere ved at de ansatte på Krisesenteret arbeider skift. Jeg har vært på Krisesenteret både sent og tidlig for slik å oppleve senterets aktiviteter igjennom hele døgnet.

Krisesenteret er en relativt avgrenset arena. Dermed fikk jeg i løpet av kort tid god oversikt over feltet. Jeg hadde tilgang til de fleste områdene av senteret, så nær som beboernes rom og kontorene til dagarbeiderne. Jeg oppholdt meg stort sett i de mest offentlige delene av Krisesenteret, det vil si hagen eller en av de to stuene. I disse områdene befant både ansatte og beboere seg. Noen ganger trakk jeg meg også tilbake til de ansattes områder, det vil si enten de ansattes kjøkken eller det kontoret som alle ansatte hadde tilgang til. Dette gjorde jeg

hovedsakelig da det ikke var noen beboere tilstede på senteret eller hvis jeg hadde noe konkret jeg ønsket å finne ut av med de ansatte. Da jeg overnattet trakk jeg meg noen ganger i løpet av dagen tilbake til rommet jeg sov på. Slik sett har jeg forsøkt å oppleve Kriesesenteret både i fra beboernes og de ansattes perspektiver. I noen tilfeller var jeg med de ansatte og handlet, eller med beboere til politiet, på biblioteket, i butikken, ved avlevering av barn til eksmann og ved et par anledninger var jeg med tidligere beboere hjem, men hovedsaklig tilbrakte jeg tiden på Kriesesenteret.

Ut i fra dette må mitt hovedfokus ligge på aktiviteten som skjer på Kriesesenteret. I løpet av tiden jeg var på Kriesesenteret hadde de ansatte kun ett personalmøte, og jeg har heller ikke tilbrakt tid med de ansatte utenfor senteret. Dette fører til at jeg ikke har mye informasjon om hvordan de ansatte samhandler utenom ”vanlige” jobbsituasjoner. Jeg har heller ikke vært med beboerne i situasjoner utenfor kriesesenterkonteksten i noen utstrakt grad. Mitt fokus er derfor på de hverdagslige situasjonene som finner sted på Kriesesenteret¹.

Kriesesenteret eksisterer ikke i et vakuum, mye av aktiviteten som foregår der er enten i direkte samhandling med andre instanser i velferdsstaten, konsekvenser av denne samhandlingen, eller påvirket av andre normer som ikke har sin opprinnelse fra senteret. Jeg var i liten grad med på møter med andre instanser i velferdsstaten utenfor senteret, men jeg har allikevel en del informasjon om hvordan møtene med disse instansene opplevdes av både de ansatte og av beboerne. Både ansatte og beboere snakket mye om disse møtene. Dette var med på å overbevise meg om at for å gi et helhetlig bilde av Kriesesenteret må senteret plasseres i kontekst av velferdsstaten, samt feminisme og rådende normer i Norge. Jeg har derfor valgt å presentere visse aspekter ved Norge sett i lys av Kriesesenteret og de kvinnene som befinner seg der, i tillegg til de begivenhetene som konkret utspiller seg på Kriesesenteret. Slik sett er min oppgave en refleksjon av Kriesesenteret, men også mer generelt av visse aspekter ved det norske samfunnet. Mitt studium er altså både temaorientert og stedsbasert.

Feltet dikterer selvsagt hva oppgaven skal handle om. Jeg har utført feltarbeid blant ansatte og beboere på et kriesesenter og dette er hovedfokus i oppgaven. Jeg har i størst grad

¹ I perioden jeg har skrevet oppgaven har jeg også arbeidet på et annet kriesesenter. Jeg har selvsagt ikke forsket på dette senteret, men det å arbeide der har gitt meg et komparativt perspektiv.

hatt tilgang til de samme områdene på Krisesenteret som de ansatte og dette har ført til at de ansatte har en noe større plass i min oppgave enn beboerne. Men jeg har også opplevd at Krisesenterets kontekst er svært viktig, derfor har jeg valgt også å inkludere aspekter av denne konteksten i oppgaven.

Antropologi i eget land

I forhold til sosialantropologisk metode kan det å utføre feltarbeid i eget land oppfattes som et problem. Jeg viser her at jeg ikke mener at det å utføre feltarbeid i eget land har vært et problem i min oppgave. Dette vil jeg gjøre ved å drøfte hvorvidt et utvalg av de problemene som ofte presenteres i forbindelse med feltarbeid utført i eget land er gyldige bekymringer for min oppgave.

Kathinka Frøystad tar opp noen relaterte problemer i sin artikkel ”Forestillingen om det «ordentlige» feltarbeid og dets umulighet i Norge.” (2003). Hun peker her spesielt på fire bekymringer rundt feltarbeid i eget land slik de er uttrykt av Signe Howell;

Antropologen kan ikke forvente å få adgang til folks hjemmesfærer utover avtalte besøk; hun får sjelden anledning til å følge informantene på tvers av forskjellige gjøremål: hun opplever sjelden den sterke kulturelle annerledesheten som katalyserer observasjon og analyse ved eksotiske feltarbeid; og kontakten med informantene er som regel begrenset til forskningstemaet (Frøystad, 2003, s. 32).

Bekymringen dreier seg altså om at antropologen ikke skal komme godt nok innpå sine informanter og at hun ikke skal klare å fange opp feltets særegenheter fordi hun er for vant til å se disse særegenhetene i sin egen hverdag.

Flere antropologer peker på kultursjokk i møtet med det fremmede som katalysator for antropologisk analyse (eks Wagner, 1981, s. 2). Min forhåndskjennskap til feltet var noe blandet, på den ene siden var Krisesenteret en helt ukjent arena for meg og jeg hadde heller ikke inngående kjennskap til de fleste andre instanser i velferdsstaten som jeg kom i kontakt med under mitt feltarbeid. Men på den andre siden utførte jeg feltarbeidet mitt i Norge og de rådende norske normene for samhandling finnes også på Krisesenteret. Marianne Lien (2001) nevner latter som en indikator på at man har begynt å forstå en kultur. ”For antropologer på feltarbeid langt hjemmefra, er det øyeblikket da man klarer å ta del i informantenes spøk en viktig milepæl.” (Lien, 2001, s. 70). På Krisesenteret var humor viktig, men i begynnelsen forsto jeg, i likhet med antropologer langt hjemmefra, svært lite av denne humoren. Dette

bedret seg underveis i feltarbeidet. Jeg nevner dette i et forsøk på å beskrive hvor annerledes Krisesenteret er fra min hverdag til tross for at det befinner seg i den samme kulturen som jeg er vokst opp i. Jeg opplevde en form for annerledeshet. I tillegg opplevde jeg også en form for kultursjokk. Jeg opplevde aspekter ved det som skjer på Krisesenteret tiltider som svært sjokkerende og i begynnelsen ganske uforståelig. For eksempel var historiene om vold svært annerledes og responsen de ansatte ga ikke det jeg hadde forventet meg.

Jeg ønsket i min oppgave å ha med det hverdagslige. Dette var jeg bevisst da jeg utførte feltarbeidet, og i forhold til dette kan jeg ikke hevde og ha opplevd et stort kultursjokk. Cato Wadels (1991) løsning for å bedre se slike kjente hverdagslige opplevelser tydeligere er det han kaller naiv observasjon. Man forsøker å observere som om man aldri har sett dette før. Dette var en strategi jeg benyttet meg av under feltarbeidet mitt, hovedsakelig når jeg skrev mine feltnotater. Slik sett mener jeg at jeg har klart å fange opp på mange av feltets særegenheter.

Videre dreier altså bekymringen rundt det å gjøre feltarbeid i Norge seg om hvorvidt man får god nok tilgang til sine informanter. Krisesenteret er i seg selv i stor grad preget av åpenhet. Kvinnene som bor på senteret snakker svært åpent om sine problemer og ofte gjør også de ansatte dette med hverandre. Jeg hadde altså god tilgang til både ansatte og beboere på Krisesenteret i forhold til samtaleemner, men også i forhold til samhandling. Jeg var med beboerne mens de var hjemme, altså på Krisesenteret, og utførte sine hverdagslige rutiner. Vi lagde kaffe, spiste middag og passet på barn. Jeg forsøkte å hjelpe de ansatte med de oppgavene jeg kunne. Dette kunne være vasking, hagearbeid eller lignende.

Kritikken av studier utført i eget land dreier seg ofte om at feltet er så stort, informantene er så spredt og har så lite tid at det blir vanskelig for sosialantropologen å få tilgang og innsikt. Mitt studium av Krisesenteret kan kanskje i større grad beskrives som et mikrostudium. Tiltross for at både beboere og ansatte har relasjoner utenfor senteret var Krisesenteret på mange måter en lukket verden for mine informanter i den tiden de befant seg der. Jeg hadde god tilgang til informantene når de var på Krisesenteret og det er også denne arenaen jeg ønsker å beskrive i min oppgave. I tillegg har jeg hatt muligheten til å korrigere de problemene som kan oppstå når man gjør feltarbeid i eget land ved å være dem bevisst. Videre var Krisesenteret langt fra min hverdag som middelklassekvinne og student, jeg har dermed hatt en opplevelse med annerledesheten. Jeg har lært å kjenne en ny verden.

Mine informanter

Som nevnt tidligere skapes en sosialantropologs innsikt i møte med hennes informanter. Hvilke informanter man har og relasjonen mellom forskeren og informantene påvirker derfor i stor grad det ferdige produktet. Jeg vil derfor gi en beskrivelse av min relasjon til mine informanter og hvordan denne kan ha påvirket min innsikt i feltet.

Under feltarbeidet mitt hadde jeg både ansatte og beboere som informanter. Jeg har sett på både relasjonene mellom disse gruppene og innad i gruppene. Dette skillet gjenspeiles i kapittelinnstillingen jeg har valgt for denne oppgaven. Krisesenteret er preget av det jeg anser som ”midlertidighet”. Kvinner kommer, bor der i varierende lengde og flytter igjen. Dette er Krisesenterets karakter. De ansatte er til en grad et mer fast inventar på senteret, men selv om de er tilbakevendende er de ikke tilstede hver dag. Hvor ofte en ansatt arbeider varierer også. Informantene som kommer tydeligst frem i denne oppgaven er de jeg har tilbrakt mest tid med, det vil si ansatte som arbeider mye på senteret og kvinner som hadde lang oppholdstid på senteret. Det kan kanskje argumenteres for at dette har gitt meg en ensidig type informasjon i og med at det muligens finnes fellestrekk mellom kvinner som har lang botid på Krisesenteret eller mellom ansatte som jobber mye på senteret. Men innblikket jeg har fått fra disse kvinnene har ikke skilt seg fra innblikket jeg har fått fra både ansatte og beboere som tilbrakte mindre tid på Krisesenteret.

Innledningsvis var et av problemene mine at noen av beboerne på Krisesenteret tilskrev meg statuser med mye autoritet. De trodde at jeg var mye eldre enn jeg faktisk var og også at jeg var advokat. Begge er statuser forbundet med autoritet. Jeg forsøkte å komme bort fra disse stemplene ved å benytte meg av flere strategier. Blant annet fortalte jeg om meg selv og jeg strikket. Ved å strikke fremstod jeg som vennligere, jeg hadde noe å gjøre og det var et samtaletema for meg og beboerne. Håndarbeid er en aktivitet som kvinner i mange kulturer kan kjenne seg igjen i. Og jeg merket at spesielt kvinnene med utenlandsk kulturbakgrunn var nysgjerrige på strikkingen min. Jeg anså tilskrivelsen av autoritet som et alvorlig problem fordi jeg mente at beboerne ville samhandle med meg på en hemmet måte som følge av den. Heldigvis gikk dette over relativt raskt. I løpet av mitt feltarbeid benyttet jeg meg også av diverse strategier for å minne mine informanter på at jeg var på senteret for å forske. Dette inkluderte hvilke samtaleemner jeg tok opp, for eksempel snakket jeg om feltrapporten jeg skulle skrive, og jeg tillot meg i noen tilfeller å notere slik at de ansatte så det.

Jeg hadde god tilgang til daglig leder av Krisesenteret under mitt feltarbeid. Samtaler med henne besto i hovedsak av at jeg lyttet mens hun fortalte, eller eventuelt svarte på de spørsmålene jeg stilte. Wikan (1996) skriver at det er viktig å velge sine kontaktpersoner med omhu. Jeg antar at det vil si at man må passe seg for eksempel for å binde seg til de med mest autoritet da dette vil kunne påvirke andres holdninger til sosialantropologen og dermed hva slags informasjon de deler med sosialantropologen. På den ene siden kan mine samtaler med daglig leder ha lagt noen begrensninger for meg ved at andre kan ha vært litt forsiktede i forhold til hva de har delt med meg, men samtidig var daglig leder en utrolig god informant og hun sørget for at jeg fikk ta del i samhandling som jeg ellers ikke ville ha hatt tilgang til. På Krisesenteret har jeg inntrykket av at det finnes et hierarkisk skille mellom de som jobber dagen og de som jobber kveld og helger, dette vil jeg komme tilbake til i kapittel tre. Men her er det viktig å nevne at i og med at daglig leder arbeidet om dagen var det ikke mange av kvelds- og helge-vaktene som observerte min kontakt med henne. Jeg tror derfor at min samhandling med daglig leder ikke påvirket min samhandling med de som jobber kveld og helger.

I noen grad har jeg også vært min egen informant (Wadel, 1990, s. 62). Dette mener jeg er en del av det å gjøre deltagende observasjon. Jeg har ikke bodd på Krisesenteret fordi jeg har vært utsatt for vold, men det har ikke lokalsamfunnet vært klar over. Jeg er kvinne og av samme alder som mange av beboerne på krisesenteret. Det var ingenting som skilte meg fra beboerne i utenforståendes øyne. Under feltarbeidet merket jeg at da jeg beveget meg inn og ut av senteret, oppholdt meg i hagen, var med en ansatt på butikken eller i andre lignende situasjoner, observerte naboer og andre personer som befant seg på utsiden av senteret meg på en måte som var forskjellig fra det jeg var vant til. Jeg fant det spesielt ubehagelig de gangene jeg overnattet på Krisesenteret over en lengre periode og derfor kom med trillekofferten min. Dette kan selvsagt ha hatt noe å gjøre med at Krisesenteret ligger i en mindre norsk by, hvor ikke nødvendigvis alle kjenner alle, men mange kjenner mange, men i så tilfelle er også dette noe beboerne opplever da de ofte kommer fra andre steder enn denne lille byen. Jeg opplevde også mange reaksjoner av "samfunnet generelt" da jeg fortalte andre hva jeg holdt på med, dette kunne dreie seg om verbale utsagn eller at kvinner som var i vanskelige forhold har tatt kontakt med meg på fest for å få råd.

Jeg mener jeg har hatt en god relasjon til både ansatte og beboere på Krisesenteret. Jeg har forsøkt å passe på at relasjonen mellom meg og mine informanter har vært en likeverdig

relasjon. Jeg antar derfor at innsikten jeg presenterer i oppgaven er nær virkeligheten, slik den oppleves av ansatte og beboere på Krisesenteret.

Min rolle på Krisesenteret

Hvilken rolle forskeren har i feltet er svært viktig å beskrive. Denne gir en pekepinn på hvordan samhandlingen mellom forskeren og informantene har vært. Jeg beskriver her enkelte aspekter ved min rolle under feltarbeidet på Krisesenteret.

Rollen jeg gikk inn i på Krisesenteret var nok nærmere knyttet til det å være ansatt enn å være beboer både for de som arbeidet og for de som bodde på senteret. Jeg kom for det meste på formiddagen og reist igjen om kvelden, på denne måten var jeg mer lik de ansatte enn beboerne. I de tilfellene hvor jeg overnattet på et av rommene hvor beboere vanligvis bor følte jeg at jeg straks ble litt vanskeligere å plassere, da var jeg en slags kuriositet. I tillegg hadde jeg tilgang til rommene hvor de ansatte oppholdt seg. Jeg hadde også tilgang til nøkler, og noen av beboerne kom ofte og spurte meg om for eksempel å låse opp rommet hvor fryseren sto for dem. Jeg vurderte lenge om det var et riktig valg for meg å delta i en rolle som var nært knyttet de ansatte, men for det første føltes det ikke riktig å være på senteret og ikke hjelpe til på noen måte, og for det andre var dette en av mulighetene jeg hadde for deltakelse. I denne rollen fantes det nok noen begrensninger i forhold til beboernes samhandling med meg, og dette har ført til at de ansatte kommer tydeligere frem i min oppgave enn beboerne. I forhold til samhandlingen min med de ansatte fikk jeg gjennom denne rollen tilgang til informasjon jeg ikke ville fått i noen annen rolle da det er store restriksjoner for hvem man snakker om vedrørende Krisesenteret.

Jeg gikk også i stor grad inn i en lærlingrolle (Wadel, 1990). Både beboere og ansatte ved Krisesenteret var vant til å forholde seg til forskjellige studenter som var ute i praksis, og derfor tror jeg at dette var den rollen som i størst grad var åpen for meg. På denne måten lærte jeg mye om Krisesenterets drift. Jeg forsøkte til stadighet å presisere at jeg ikke jobbet eller var der i praksis, men til tross for dette fikk jeg stadig spørsmål som for eksempel ”Hvor lenge jobber du i dag?”. Ved en anledning hvor jeg ga mitt vanlige svar, ”Vel, altså jeg er jo ikke på jobb...” avbrøt beboeren som spurte meg med: ”Ja ja, jeg vet. Hvor lenge forsker du i dag da?”. Dette tok jeg som en indikasjon på at de fleste skjønnte at jeg ikke jobbet, men at det allikevel var lettere å forholde seg til meg ved å posisjonere meg på denne måten. For de

ansatte bidro det at jeg stadig stilte spørsmål om hva de gjorde og hvorfor de gjorde det til at de har plassert meg i lærlingrollen.

Jeg forsøkte å gjøre informantene bevisst på at jeg var forsker under mitt feltarbeid. Dette gjorde jeg slik at de ikke skulle glemme at samhandlingen mellom oss ville bli presentert i en oppgave. Til tider var dette litt vanskelig fordi både ansatte og beboere forsøkte å plassere meg i roller som var vanlige på Krisesenteret. Jeg mener allikevel at jeg har sterke indikasjoner på at beboerne og de ansatte var klar over at jeg var der som forsker.

Feltsamtaler

I tillegg til deltagende observasjon har jeg benyttet meg av samtaler med ansatte og beboere på Krisesenteret for å få innsikt. Jeg hadde en klar rolle som samtalepartner (Jmf. Wikan, 1996, s. 187). Gjennom disse samtalene har jeg også kontrollert den innsikten deltagende observasjon har gitt meg.

Krisesenteret satte innledningsvis kun to begrensninger for meg i feltet; at jeg ikke kunne intervjuer beboerne og at jeg ikke kunne notere mens jeg var med beboerne. Med intervjuer mente de strukturerte intervjuer og det innebar derfor ikke at jeg ikke kunne ha ”feltsamtaler” (Wadel, 1990, s. 47). Disse besto både av at jeg fortalte om meg selv og at informantene fortalte om seg. Mine samtalepartnere var både beboere og ansatte. I forbindelse med disse feltsamtalene forsøkte jeg å oppnå resonans med feltet (Wikan, 1992). Spesielt i forbindelse med feltsamtaler med beboerne på Krisesenteret. Historiene deres har ofte vært svært følelsesladede, og jeg har ikke hatt noen problemer med å føle empati med det de forteller og således få en forståelse for meningen i deres opplevelser. Til tider har jeg nok avgrenset min empati litt fordi historiene som har blitt fortalt har vært meget sterke. I feltsamtaler med beboerne har de stort sett styrt samtalen, jeg har stilt få spørsmål. I forhold til de ansatte har jeg i større grad styrt samtaleemnene. Jeg forsøkte å være oppmerksom på om jeg var deltagende i samtalen eller tilhører, deltagende i aktiviteten eller tilskuer (Wadel, 1990, s. 46). Dette førte til at jeg var bevisst på både å samle samtale og samhandlingsdata.

I forhold til språk har jeg hatt en del utfordringer til tross for at jeg har gjort mitt feltarbeid i Norge. Mange av kvinnene som er beboere på Krisesentrene snakker ikke norsk. De fleste av disse snakker engelsk, men av varierende kvalitet. Jeg har også omgått en del

med en kvinne som ikke snakker norsk eller engelsk, i hennes tilfelle brukte jeg tolk for å få informert samtykke.

Feltsamtaler har vært en viktig del av feltarbeidet mitt. Jeg har benyttet meg av disse for å oppnå resonans med feltet. På denne måten har samtalenes funksjon vært å gi informasjon i tillegg til den deltagende observasjonen, som også har kunnet sammenlignes med informasjonen fra deltagende observasjon.

Etikk

Etikk har en stor plass i min oppgave på grunn av den sensitive konteksten jeg har befunnet meg i. Jeg mener at etikk har to sider, på den ene siden er hvordan forskeren oppfører seg i feltet, og på den andre er hvordan informantene fremstilles i oppgaven. Jeg beskriver her hvilke etiske hensyn jeg har tatt i begge tilfeller.

I forhold til informert samtykke valgte jeg kun å be om muntlig samtykke av beboerne. Beboere på Krisesenteret skal kunne være anonyme ovenfor hverandre og de ansatte hvis de ønsker dette, dermed ble det vanskelig å be om en signatur på et informert samtykke. I hvert tilfelle hvor jeg spurte en beboer om informert samtykke presiserte jeg at det ikke vil ha noen konsekvenser for deres opphold på Krisesenteret hvis de sa nei. Jeg valgte også ikke å inkludere de av beboerne som ikke snakker godt norsk eller engelsk, som jeg heller ikke samhandlet mye med i mitt studium, fordi jeg ikke tror jeg ville kunnet forklare godt nok hva jeg holdt på med og konsekvensene av å være med i et slikt studium.

Jeg var svært forsiktig med å være pågående i samtaler med beboerne under feltarbeidet mitt, fordi jeg så det som uetisk av meg å tvinge dem til å snakke om vonde opplevelser som de ikke selv valgte å snakke om. Jeg konsulterte underveis med ansatte på Krisesenteret som har forskningserfaring om hvordan jeg burde gå frem i forhold til beboere. I tillegg hadde jeg også møte med senteret, under skriveprosessen, for å gå gjennom tematikken jeg har valgt å skrive om. Generelt hadde de bare små justeringer de ønsket at jeg skulle utføre, men jeg har også valgt å utføre disse.

Etikk er ikke bare viktig i forhold til sosialantropologens oppførsel under feltarbeidet, men også i forhold til det ferdige produktet. Spesielt viktig er anonymitet i denne oppgaven. Mange kvinner føler skam over å være beboere på Krisesenteret, dette vil jeg komme tilbake til i kapittel fire, men jeg nevner det her som en forklaring på hvorfor anonymitet er viktig.

Krisesenteret er et relativt gjennomskiktig felt. Det vil si at enkeltes historier kan være lett gjenkjennelige innad i gruppen. Jeg har forsøkt å gjøre Krisesenteret i seg selv så lite gjenkjennelig som mulig i oppgaven. Men jeg tror noen av historiene, spesielt beboernes historier, kan være gjenkjennelige for de ansatte på Krisesenteret. Krisesenteret har svært streng taushetsplikt som de ansatte forholder seg til. Jeg tenker derfor at dette løser problemet med at de ansatte kjenner igjen historiene til beboerne fordi de allerede er bundet av taushetsplikten til ikke å snakke med noen om disse historiene.

Sosialantropologer er ansvarlige for den presentasjonen de gir av sine informanter og deres liv. Man søker å gi en mest mulig virkelighetsnær presentasjon av feltet, men det ferdige produktet er allikevel alltid sosialantropologens subjektive fremstilling. Dette kan oppleves som problematisk av informantene. ”De færreste kan forstå hva antropologens prosjekt går ut på, eller hvilke rammer informasjonen blir satt i.” (Wikan, 1996, s. 199). Informantenes liv blir defamiliarisert og videre rekontekstualisert inn i en antropologisk analyse. Jeg har forsøkt å unngå at min fremstilling av Krisesenteret skal oppleves som et overgrep av informantene. Som nevnt har jeg hatt et møte med Krisesenteret hvor jeg har gjennomgått tematikken for oppgaven med ansatte på Krisesenteret. Under dette møtet ga mitt utvalg av temaer for oppgaven gjenklang hos de ansatte. Dette tar jeg som en indikasjon på at min fremstilling av Krisesenteret ligger tett opp til mine informanters opplevelse av senteret. Lien (2001, s. 73) påpeker at antropologisk forskning utført i det hun kaller hjemlig egne, det vil si egen kultur eller land, kan føre til at rollen som informant og leser av antropologiske tekster lettere krysses. Jeg har skrevet denne oppgaven med tanke på at flere av mine informanter kan komme til å lese den, og jeg håper de vil være enige i min fremstilling av livet på Krisesenteret.

I utformingen av denne oppgaven har jeg tatt flere etiske hensyn. Jeg mener at etikk er ekstra viktig i denne oppgaven fordi enkelte av mine informanter var i en svært utsatt situasjon. Under feltarbeidet mitt forsøkte jeg derfor å være ekstra sensitiv i min samhandling med beboerne. Jeg presset dem ikke til å snakke om temaer de ikke selv brakte opp. Jeg har også valgt å rette meg etter de rådene de ansatte på Krisesenteret har gitt både under feltarbeidet og under skriveprosessen.

Introduksjon til Kriesesenteret sett i et historisk lys

Man kan kanskje si at privatlivet i Norge i dag er i ferd med å offentliggjøres. Vike (2004, s. 59) skriver at velferdsnorges praktiske misjon er: "[...] å overta medmenneskelig ansvar fra enkeltmennesker, familien, lokalsamfunnet og det sivile samfunn for øvrig [...]". Den norske befolkningen godtar, til og med ønsker, statens engasjement i det private. Slik sett er den norske situasjonen svært spesiell i forhold til de fleste andre land. "Lokalsamfunn og familie har ikke blitt beskyttelsesbastioner mot en truende stat [...]. Dette er kanskje tydeligst i den utbredte norske troen på at staten på mange områder bør spille rollen som en kontrollinstans ovenfor familie og lokalsamfunn." (Vike, 2004, s. 67-68). I forhold til kvinnemishandling er dette svært tydelig. Den norske befolkningen har ingen problemer med at staten bør spille rollen som kontrollinstans i forhold til vold i hjemmet eller at velferdsstaten bør hjelpe kvinner som har blitt utsatt for vold i hjemmet. Men slik var det ikke fra begynnelsen. Vold mot kvinner i hjemmet ble ikke ansett som kriminelt. Og kriesesentrene var opprinnelig ikke inkludert i det offentlige, men begynte som private engasjement. I dag har dette forandret seg. Jeg vil her beskrive hvordan kriesesenterets posisjon i samfunnet har endret seg fra det private og til det offentlige. Jeg vil knytte dette til at vold mot kvinner i hjemmet har endret posisjon i fra å bli ansett som tilhørende den private sfære til å bli identifisert som et problem det offentlige må ta tak i.

Jeg plasserer her Kriesesenteret i dets kontekst, det vil si i forhold til andre kriesesentre og velferdsstaten. Jeg vil gi en kort introduksjon av de to paraplyorganisasjonene majoriteten av kriesesentrene i Norge i dag er organisert under; Norsk Kriesesenterforbund og Kriesesentersekretariatet. I denne forbindelsen vil jeg fokusere på Kriesesentersekretariatet da dette er paraplyorganisasjonen kriesesenteret jeg gjorde mitt feltarbeid ved er organisert under. Avslutningsvis vil jeg presentere det faktiske Kriesesenteret hvor jeg gjorde feltarbeidet mitt. Jeg vil her vektlegge de forandringene som jeg har blitt fortalt at har skjedd på Kriesesenteret siden dets oppstart.

Det Norske samfunnet og vold mot kvinner

Samfunnets syn på vold mot kvinner har gjennomgått store forandringer. Tidligere ble denne type vold sett som et privat anliggende, i dag sees den derimot som en del av det offentlige ansvar. Jeg belyser her hvordan denne endringen har utfoldet seg. Dette gjør jeg ved å fokusere på utviklingen i velferdsstatens holdninger som jeg blant annet kartlegger ved å se på endringer i den norske loven vedrørende vold i hjemmet, endringer i fokuset til det internasjonale lovverket og velferdsstatens innlemmelse av krisesentrene.

På 1970-tallet vokste kvinnebevegelsen i Norge og i resten av vesten. I forbindelse med dette ble menns vold mot kvinner i hjemmet ”oppdaget” som et sosialt problem. Denne typen vold har tilsynelatende alltid eksistert, men med kvinnebevegelsen i front har den kommet i fokus og fått en ny betydning i løpet av de siste 30 årene. Tidligere ble vold mot kvinner i hjemmet sett på som en del av mannens rettmessige kontroll over konen. Et eksempel på dette er ”tommelfingerregelen”. Dette uttrykket kommer av en lov i England fra 1768 som erklærte at da en ektemann skulle slå sin kone hadde han ikke lov til å bruke en stokk som var større enn tommelfingeren hans (Bergen, 1998, s. 178). Problemet var altså ikke at mannen slo konen, det var derimot regulert hvordan han skulle gjøre dette. I Norge ble det som i dag kalles vold i nære relasjoner omtalt som husbråk frem til begynnelsen av 1980-årene (Kampdager Fakta). ”Kategorien husbråk definerte vold mot kvinnen som en krenkelse av offentlig ro og orden, heller enn krenking av kvinnen.” (Ahnfelt, 1987 sitert i Eggebø 2007, s. 4). Kvinnebevegelsen ville omdefinere dette. Vold mot kvinnen måtte ses som en krenking av kvinnen.

At vold mot kvinner i hjemmet ble omtalt som *husbråk* illustrerer også at den ble sett på som en del av den private sfæren. Kvinnebevegelsen arbeidet for at vold mot kvinner i hjemmet skulle bli politisk, det vil si offentlig. Dette lyktes de også med, og FNs kvinnekonvensjon ble vedtatt av generalforsamlingen i 1979. Norge ratifiserte denne i 1981 (Veiledning og brosjyrer FNs kvinnekonsensjon). I dag har 174 land ratifisert konvensjonen. Konvensjonen består av 30 artikler. Disse søker å fremme like sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter for menn og kvinner, og fordømmer diskriminering mot kvinner i alle dens former (Kvinnekonsensjonen). Vold mot kvinner omtales ikke spesifikt i konvensjonen, men blir i dag likevel inkludert.

FNs kvinnekomite uttalte i 1992 at kjønnsbasert vold, definert som vold som er rettet mot en kvinne fordi hun er kvinne, eller som rammer kvinner uforholdsmessig hardt, er en form for diskriminering som hindrer kvinner i å virkeliggjøre sine rettigheter på lik linje med menn, og dermed et brudd på bestemmelsene i Kvinnekonvensjonen. (Kaatee, 2004)

Vold mot kvinner har altså blitt et internasjonalt politisk tema, men hvordan problemet faktisk håndteres varierer fra land til land. FN's kvinne konvensjon er, for eksempel, ikke innarbeidet i norsk rett, og det vil si at i tilfeller hvor det finnes en uoverensstemmelse mellom norsk rett og konvensjonen vil norsk rett ha forrang. Tidligere krevde straffeforfølgelse av vold mot kvinner i hjemmet privat påtale, det vil si at kvinnen som hadde blitt mishandlet selv måtte begjære påtale. Den 26. februar 1988 ble dette derimot forandret og i dag kan det dermed reises offentlig påtale i saker vedrørende vold mot kvinner i hjemmet (Ringheim, 1995, s. 98). På denne måten kan staten gå til straffesak mot voldsutøveren uavhengig av om kvinnen som har blitt utsatt for mishandling begjærer det. Politiinspektør Anne-Marie Aslaksrud sier i Ringheim (1995, s.101) følgende:

[...] Hvis kvinnen har trukket påtalebegjæringen, opplyser jeg alltid den tiltalte mannen hennes om det. Jeg forklarer ham hvorfor det er blitt offentlig påtale. At det er vi som fremmer sak, fordi det norske samfunnet ikke godtar vold verken på gata eller i familien. Dermed løfter vi også byrden av skuldrene til kvinnen, og reduserer faren for hevnaksjoner fra mannen.

Overgangen fra privat til offentlig påtale er svært vesentlig. Den bidrar til å beskytte kvinnen, samtidig som den gjenspeiler statens endrede posisjon i forhold til menns vold mot kvinner i hjemmet. At det kan tas ut offentlig påtaler viser at *det norske samfunnet ikke godtar vold i familien*.

Den norske regjeringen har i løpet av de siste 25 årene arbeidet med problemet med vold mot kvinner i hjemmet, og i dag anses dette som en del av velferdsstatens ansvarsområde. Dette har vært en gradvis prosess, og den er ennå ikke fullbyrdet. I 1983 la regjeringen frem det første handlingsprogrammet om vold mot kvinner (Eggebo, 2007, s. 5), etter den har det kommet en rad handlingsplaner på statlig og kommunalt nivå, som på forskjellige måter er knyttet opp til dette temaet. Den siste i rekken er den statlige handlingsplanen "Vendepunkt – Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2008-2011)". Denne innledes med: "Vi kan ikke akseptere vold, heller ikke den som foregår i det private rom. Det er et offentlig ansvar å bidra til å forebygge og hindre vold i alle grupper av

befolkningen.”(Vendepunkt, 2007, s.6). Slik sett tydeliggjør handlingsplanen at denne type vold oftest foregår i det private rom, men at det offentlige også har et ansvar for det som skjer der.

I handlingsplanen omtales volden som spesielt alvorlig, og en tredelt krenkelse. For det første er det en fysisk og psykisk brutal vold, for det andre inneholder den et tillitsbrudd fordi den utøves av noen ofret er i en nær relasjon med, og for det tredje skjer den som oftest i hjemmet, et sted hvor man skal føle seg trygg. Handlingsplanen identifiserer både kvinner og menn som potensielle ofre for vold i nære relasjoner, men anerkjenner at kvinner som oftest er ofrene. Den omtaler ikke kun vold mot kvinner i hjemmet, men nevner også overgrep mot barn og eldre, æresrelatert vold, tvangsekteskap med mer. I tillegg fokuserer den også på voldsutøveren, og konkrete tiltak som kan settes inn for å endre voldsutøvers handlingsmønster. Det nevnes at vold i nære relasjoner fremdeles er tabubelagt (Vendepunkt, 2007, s.20), og et av målene i handlingsplanen er derfor å synliggjøre denne type vold. Dette skal blant annet skje ved kunnskapsutvidelse i politiet, blant lærere, fokus i skolen, informasjon til soldater i førstegangstjenesten m.fl.

En annen av handlingsplanens målsetninger er å løfte tilbudet til ofrene for vold i nære relasjoner. I denne sammenhengen nevnes krisesentrene spesifikt: ”Krisesentrene er et supplement til det offentlige hjelpeapparatet og et viktig ledd i samfunnets tilbud om akutthjelp.”(Vendepunkt, 2007, s. 8). I tråd med dette målet skal krisesentertilbudet lovfestes. Barne- og likestillingsdepartementet la et forslag ute til høring oktober 2008, med frist 15. Januar 2009. Dette foreslår en lovfesting av kommunenes ansvar for mennesker utsatt for vold i nære relasjoner og et helhetlig krisesentertilbud, kommunene velger selv hvordan. (Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet, s. 5). Tilbudene krisesentrene har i dag varierer fra senter til senter, med lovfestingen av krisesentertilbudet ønsker staten at det skal tilbys et mer enhetlig tilbud over hele landet.

Krisesentrene blir etter lovfesting i enda større grad en del av velferdsstatens tilbud til voldsutsatte kvinner. Vike (2004) skriver om den ansvarssøkende velferdsstaten som til stadighet tar på seg nye oppgaver. Gradvis har velferdsstaten påtatt seg ansvar for de svake gruppene i samfunnet. (Vike, 2004, s. 25). Det offentliges involvering i problematikken vold mot kvinner må sees som en del av denne utviklingen. Det trengs mange og dramatiske rapporteringer for at sentrale politikere skal ta affære i en sak (Vike, 2004, s. 47). I løpet av de siste 8 årene har 80 kvinner blitt drept av sin tidligere eller nåværende mann (Storm-

Gundersen, 2009). Dette har også fått mye oppmerksomhet i media, som igjen gjør den norske befolkningen oppmerksom på dette problemet. Som Vike (2004, s. 20) viser er folkemeninga viktig for hva velferdsstaten velger å inkludere i sin politikk. For at politikerne skal bli gjenvalgt må de oppfylle de forventningene befolkningen har til hva som skal omfattes av velferdsstaten. Basert på politikernes interesse og medieoppslagene kan det virke som om vold mot kvinner i hjemmet har endret stilling i den norske befolkningens øyne. Det har blitt et samfunnsproblem.

Velferdsstatens holdninger og initiativ i forhold til vold mot kvinner har altså gjennomgått store endringer de siste 25 årene. Problematikken har fått mer oppmerksomhet både internasjonalt og nasjonalt. Tidligere ble denne type vold ansett som et privat anliggende, noe som hørte huset til, det var med andre ord *husbråk*. Volden ble klassifisert som tilhørende den private sfæren. Gradvis har dens plassering endrets. I dag anses vold mot kvinner i hjemmet i Norge som det offentliges ansvar. Dette vises blant annet ved endringer i lovverket, men også ved at velferdsstaten ønsker å knytte krisesentrene tettere til seg. I tillegg er det sannsynlig at velferdsstatens endrede holdninger reflekterer endrede holdninger i den norske befolkningen generelt. Vold mot kvinner i hjemmet har altså beveget seg fra den private sfære og inn i den offentlige. I takt med denne utviklingen har også krisesentrene blitt en større del av den offentlige sfæren.

Organiseringen av krisesentrene i Norge

Jeg gir her en kort introduksjon til krisesentrene i Norge med fokus på den historiske utviklingen. Jeg tar for meg de to paraplyorganisasjonene de fleste krisesentrene i Norge hører under. Jeg fokuserer i størst grad på Krisesentersekretariatet fordi dette var paraplyorganisasjonen krisesenteret jeg utførte mitt feltarbeid ved tilhørte. Jeg kontrasterer forskjellene i de to organisasjonenes ideologi i og med at dette er grunnlaget for at det i dag finnes to paraplyorganisasjoner. Her setter jeg fokuset spesielt på Krisesentersekretariatets feministiske tilknytting.

Grunnleggingen av det første krisesenteret i Norge skjedde i 1978 i Oslo. Dette var 6 år etter at det første krisesenteret, på verdensbasis, ble åpnet i England. Kvinnebevegelsen sto bak tiltaket både i Norge og i England. Volden mot kvinner i Oslo området hadde på dette tidspunktet blitt dokumentert ved hjelp av en krisetelefon åpnet i 1977 (Kort historikk om

krisesenterbevegelsen i Norge), og denne dokumentasjonen ga et grunnlag for etableringen av det første krisesenteret. Etter dette åpnet flere krisesentre i Norge, og i dag finnes det 50 krisesentre (Govasmark og Nersund, 2009, s. 7). Det er stor geografisk forskjell i forhold til tilgang på Krisesenteret fordi sentrene i hovedsak er opprettet av privat personer, organisasjoner og lignende, og ikke på bakgrunn av en enkelt plan (Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet, 2008, s 19).

Arbeidet på krisesentrene ble opprinnelig organisert etter modellen om flatstruktur, hvor alle skulle være med å bestemme. Kvinnene arbeidet i grupper som hadde lik bestemmelsesrett. Grunnlaget for valget av denne type struktur var basert på en feministisk ideologi. Krisesentrene skulle være en motsetning til samfunnets mannlige dominans hvor den dominerende organisasjonsmodellen hadde en hierarkisk struktur. Arbeiderne på krisesentrene var i begynnelsen kun frivillige. I dag har de fleste sentrene ansatte. I 2007 hadde krisesentrene til sammen 400 ansatte som utgjorde nesten 280 årsverk, og 480 frivillige som utgjorde nesten 110 årsverk (Hirsch og Nørsgaard, 2008, s. 3). I takt med denne utviklingen har også flere sentre gått bort fra modellen om flatstruktur, og organiserer seg i stedet på en noe hierarkisk måte med for eksempel daglig leder. Hvert fjerde krisesenter er enten kommunalt eller interkommunalt. De resterende er stiftelser, foreninger eller har annen juridisk person som organisasjonsform. Krisesentrene har fått støtte fra staten siden 1981, og fra 2005 har denne finansieringen utgjort 80 % av driftsbudsjettet. De resterende 20 % bidrar kommunene eller fylkeskommunene med (Organisering og finansiering av krisesentrene). Krisesentrenes organisasjon er som beskrevet ovenfor under endring, i denne forbindelse vil antagelig deres finansielle støttordninger også endres.

Alle krisesentrene var i begynnelsen en del av Krisesenterbevegelsen. Det vil si at de var relativt uformelt organisert, i en bevegelse, og i større grad en sosial mobilisering rundt temaet kvinnemishandling. Essensielt i Krisesenterbevegelsens historie, og i den videre historien til krisesentrene, er vedtagelsen av deres plattform på Krisesenterbevegelsens landsmøte i 1982. Denne la grunnlaget for Krisesenterbevegelsens ideologi, og det er på grunn av uoverensstemmelser rundt denne at krisesentrene i dag hovedsakelig organiserer seg to organisasjoner; Krisesentersekretariatet og Norsk Krisesenterforbund. I forhold til en bevegelse er en organisasjon en mer formell enhet, med fastere grenser. Krisesentrenes organisasjon er altså mer formell i dag enn ved deres oppstart.

Norsk krisesenterforbund.

Norsk Krisesenterforbund ble dannet i 1991. 15 krisesentre er i dag tilknyttet Norsk Krisesenterforbund (Krisesentre). På nettsidene til Norsk Krisesenterforbund skriver de dette om bruddet med Krisesenterbevegelsen: ” På senere konferanser ble det slik at bare de som bekjente seg til plattformen hadde stemmerett. Fordi plattformen hadde en klar politisk forankring, var det flere krisesentre som av ulike årsaker ikke kunne stille seg bak den.” (Årsmelding 2006, s1). Med politisk forankring mener Norsk Krisesenterforbund en *kvinne*politisk forankring. Verdigrunnlaget Norsk Krisesenterforbund retter seg etter er ikke basert på en feministisk ideologi, for eksempel nevnes ikke kjønn som en faktor i volden, men det fokuseres i stedet på sosiopolitiske og økonomiske faktorer. Som følge av dette stiller for eksempel mange av Norsk Krisesenterforbunds medlemssentre seg mer åpne for å ansette menn enn mange av Krisesentersekretariatets medlemssentre gjør. Flere av Norsk Krisesenterforbunds medlemssentre har også tilbud til voldsutsatte menn, som for eksempel telefonveiledning. Det finnes også ett krisesenter som tar i mot menn som har blitt utsatt for vold (Tilbud til menn). I tillegg anser Norsk Krisesenterforbund faglig kompetanse og kvalitetssikring som viktig. Dette kommer frem i utformingen av deres verdigrunnlag, og skiller seg fra Krisesentersekretariatets verdigrunnlag. Også dette spiller inn på hvem som arbeider ved de ulike sentrene, samt hvordan de arbeider (Årsmelding 2006, s. 4).

Krisesentersekretariatet

Krisesentersekretariatet ble etablert i 1994. De har 34 medlemssentre (Krisesentre). Krisesenteret jeg gjorde mitt feltarbeid hos er medlem av Krisesentersekretariatet. ”Sekretariatet arbeider samfunnspolitisk og faglig i forhold til kvinner og deres barn utsatt for menns vold, og skal fungere som et bindeledd mellom krisesentrene og offentlige myndigheter, kvinneorganisasjoner, forskningsmiljøer, studenter og samfunnet for øvrig.” (Smaadahl, 2007, s. 5). Krisesentrene som er organisert under Krisesentersekretariatet anser seg fremdeles tilknyttet Krisesenterbevegelsens plattform. Jeg vil derfor gi en kort presentasjon av plattformen.

Plattformen er todelt. Den dikterer krisesentrenes arbeid innad og utad (Krisesentrenes ideologi). Innad skal krisesentrene arbeide med kvinner og barn som har blitt utsatt for vold. Krisesentersekretariatet skriver på sine nettsider: ” Vi har et profesjonelt tilbud til voldtatte og

mishandlede kvinner. Ikke ut fra profesjon, men ut fra en lang, lang erfaring. Kvinnene skal møte kvinner, - ikke profesjonsutøvere.” (Krisesentrenes ideologi). Slik skiller Krisesentersekretariatets ideologi seg fra Krisesenterbevegelsens som spesifiserer at de ønsker å fokusere på faglig kompetanse. I tillegg er kjønn spesifikt omtalt i sitatet fra Krisesentersekretariatet ovenfor. Kvinnene som kommer til krisesentrene for hjelp skal møte kvinnelige ansatte. I hovedsak skal altså krisesentrene som er organisert under Krisesentersekretariatet kun ha kvinner som ansatte. Slik sett skiller krisesentrene tilknyttet Krisesentersekretariatet seg fra sentre tilknyttet Krisesenterforbundet.

Plattformen omtaler også krisesentrenes arbeid utad.

Ved siden av driften av det enkelte krisesenter/telefon, skal vi påvirke samfunnet til å endre syn på vold mot kvinner, ved blant annet å drive informasjonsarbeid, systematisk registrering av vold mot kvinner, følge opp aktuelle saker i pressen, bearbeide holdninger. (Krisesentrenes ideologi).

Sentralt her er at de vil *påvirke samfunnet til å endre syn på vold mot kvinner* ved å samle informasjon om denne volden og å videreformidle denne. Som jeg har vist ovenfor har synet på volden mot kvinner endret seg fra 1982 da plattformen ble vedtatt, men krisesentrene arbeider fremdeles utadrettet.

Feminisme er, i følge Krisesentersekretariatet, et viktig aspekt for arbeidet på krisesentrene. ”Hvis krisesentrene mister sin kvinnepolitiske forankring, mister vi vår egenart, vår politiske styrke og vår viktige rolle i bekjempelsen av vold mot kvinner.” (Krisesentrenes ideologi). Den innad rettede delen av plattformen viser noe av den feministiske ideologien til Krisesentersekretariatet. Helt spesifikt skal kun kvinner arbeide ved sentrene, men den feministiske ideologien kommer også til syne i deres holdning til forholdet mellom profesjon og erfaring. Gudrun Jónsdóttir, sitert i artikkelen ”Krisesenter: Feminisme eller profesjon.” publisert av Kilden, Informasjonssenter for kjønnsforskning, mener at denne skepsisen til profesjonalisering av krisesentrene kommer av krisesentrenes feministiske bakgrunn. Hun sier: “[...] krisesentrene ble opprettet fordi feministene var rasende på profesjonene. Man hadde sett at psykologer og sosialarbeidere ikke tok vold mot kvinner på alvor, og sentrene ble opprettet som en reaksjon på dette [...]” (Hagen, 2004). Den feministiske ideologien kommer også tydelig frem i den delen av plattformen som omhandler krisesentrenes utadrettede virksomhet. ” *Vold mot og mishandling av kvinner er en del av kvinneundertrykkningen. Kvinneundertrykkningen er samfunnsbestemt.* ” Vi ønsker derfor å angripe ethvert forhold i samfunnet som legitimerer, underbygger og opprettholder vold mot

kvinner.” (Krisesentrenes ideologi). Hvis vold er kvinneundertrykking, og kvinneundertrykkingen er samfunnsbestemt, så er volden også samfunnsbestemt. På den måten ansees volden uten en spesifikk aktør og dermed som strukturell vold. I plattformen fremstilles altså volden mot kvinner delvis som strukturell vold, et perspektiv mange feminister deler.

Plattformen dikterer til en grad krisesentrenes forhold til det offentlige. I den står det at de krever full offentlig finansiering (Krisesentrenes ideologi). Dette er som vist ovenfor et krav de har fått gjennomslag for. Men tiltross for krisesentrenes økte innlemmelse i det offentlige er sentrene som er tilknyttet Krisesentersekretariatets forhold til det offentlige velferdsnorge allikevel noe anstrengt. Dette kan illustreres ved et sitat hentet fra Krisesentersekretariatets hjemmeside: ”Krisesentrene umyndiggjør ikke kvinnene, noe som dessverre ofte skjer innenfor det offentlige hjelpeapparat. Innenfor hjelpeapparatet må kvinnen ofte akseptere "ekspertenes" definisjon og valg av løsning på kvinnens problemer.” (Krisesentrenes ideologi). I motsetning til dette skal krisesentrene tilknyttet Krisesentersekretariatet arbeide etter prinsippet om hjelp til selvhjelp. Kvinnene skal selv definere sine problemer og selv velge hva slags løsninger de tror vil passe dem. Krisesentersekretariatet identifiserer altså en konflikt mellom arbeid med voldsutsatte kvinner basert på deres feministiske ideologi og arbeid med voldsutsatte kvinner basert på den statlige.

Måten Norsk Krisesenterforbund og Krisesentersekretariatet arbeider skiller seg på enkelte punkter. Dette er hovedsaklig på grunn av ulike holdninger til feminismen. Kvinnesaksforkjempere eller feminister har spilt en stor rolle i krisesentrenes historie, men denne ideologien har også ført til konflikter. I løpet av de senere årene har krisesentrene gradvis blitt en større del av velferdsstaten og det kan se ut til at de tilslutt vil bli fullstendig innlemmet. Det vil bli interessant å se hvordan denne utviklingen vil påvirke Krisesentersekretariatets feministiske ideologi og arbeidet som utføres på krisesentrene.

”Mitt” krisesenter.

Jeg presenterer her senteret jeg gjorde mitt feltarbeid på ved å beskrive de generelle aspektene ved deres tilbud til voldsutsatte kvinner. Jeg vil komme mer detaljert tilbake til dette, samt hvem som arbeidet på Krisesenteret i kapittel tre. Jeg fokuserer videre på et utvalg av de

endringene som har funnet sted på Krisesenteret i løpet av dets historie, slik jeg har blitt fortalt det av de ansatte. Jeg tar blant annet kort for meg endringen i beboergruppen på senteret, men jeg vil komme grundigere tilbake til denne gruppen i kapittel fire.

I følge de etiske retningslinjene for krisesentre som er tilknyttet Krisesentersekretariatet (Etiske retningslinjer, s.2) skal krisesentrene være et lavterskeltilbud til kvinner som har blitt utsatt for mishandling. Lavterskeltilbud vil si at det skal være lett å komme i kontakt med Krisesenteret, man trenger for eksempel ikke en henvisning fra lege eller en annen offentlig instans, men kan ta kontakt med senteret direkte. I tillegg skal det ikke koste noe for kvinnene å være beboere på senteret, de skal altså ikke være tvunget til å betale dagspris. Krisesenteret fulgte disse etiske retningslinjene gitt av Krisesentersekretariatet.

Videre var målgruppen for Krisesentret kvinner. Krisesenteret presiserte, i tråd med de etiske retningslinjene for krisesentre tilknyttet Krisesentersekretariatet (Etiske retningslinjer, s.2) nevnt ovenfor, at det er kvinnene selv som definerte når de hadde blitt utsatt for vold. Hvis en kvinne selv følte at hun hadde blitt mishandlet skulle ikke de ansatte ved senteret stille spørsmål ved dette, men godta hennes fortolkning av virkeligheten. Men Krisesenterets tilbud om bosted skulle kun benyttes av kvinner som var blitt utsatt for mishandling, og ikke av kvinner som var i andre type kriser, som for eksempel bostedsløshet. Dette gjorde at de ansatte ved Krisesenteret allikevel kunne stille noen spørsmål for å forsikre seg om at kvinnen faktisk opplevde at det hadde skjedd en form for mishandling. Når de ansatte på Krisesenteret benyttet seg av termen mishandling betydde ikke denne kun fysisk mishandling, men kunne også innebefatte psykisk mishandling (Jmf. Vold i kapittel én). Et annet aspekt var at kvinnen skulle være redd for at mishandlingen skulle skje igjen, og dette førte til at utøveren som oftest var noen kvinnen var i en nær relasjon med.

Hvis man fylte kravene om å være kvinne, mishandlet og at det fantes en mulighet for at mishandlingen kunne gjenta seg stilte de ansatte på Krisesenteret bare ett tilleggskrav; kvinnene skulle ikke ha noen alvorlig tilleggsproblematikk. Det betydde at mishandlede kvinner som for eksempel hadde rusproblemer eller alvorlige psykiske problemer ikke var i målgruppen for å kunne bli beboere på Krisesenteret. Denne reglen fantes både fordi kvinnene kunne få bedre hjelp andre steder, men også fordi de ansatte på Krisesenteret ønsker at miljøet blant beboerne skulle være trygt og stabilt.

I hovedsak tilbød Krisesenteret ly til kvinner som hadde blitt utsatt for mishandling, men de hadde også andre tilbud. Kvinner kunne komme inn til samtaler på dagen, i så tilfelle

ville hun kunne få veiledning om hvordan man skulle gå videre i livet. Dette trengte ikke innebære at kvinnen skulle gå i fra voldsutøveren, men kunne dreie seg om hvordan hun oppsøkte samlivsterapi, hva hennes rettigheter var, eller bare gi kvinnene en mulighet til å snakke uforpliktende om hva som hadde skjedd. En slik samtale kunne også være den innledende kontakten en kvinne hadde med Krisesenteret før hun ble beboer. Også tidligere beboere kunne benytte seg av dette tilbudet. Under mitt feltarbeid var det mange kvinner som kom innom senteret for veiledning.

Krisesenteret jeg gjorde mitt feltarbeid på ble grunnlagt av en kvinnegruppe i begynnelsen av 1980-tallet. Fra dets oppstart hadde det gjennomgått mange endringer. Som de andre krisesentrene på denne tiden var arbeidet basert på frivillig innsats i begynnelsen. Dette ble forandret på slutten av 1990-tallet, i takt med økte finansielle rammer. Krisesenteret valgte å ansette de tidligere frivillige vaktene. En av konsekvensene av dette var at det fantes relativt mange ansatte på Krisesenteret med små stillingsprosenter, fordi kvinnene som gikk fra å være frivillige til ansatte allerede hadde annet arbeid som de beholdt.

Flere av de som var ansatte på Krisesenteret under mitt feltarbeid var altså med fra oppstarten, eller tidlig i oppstartsfasen. En av disse ansatte fortalte meg om hvordan prosessen for å bli frivillig på Krisesenteret utfoldet seg. Først var hun på et generelt informasjonsmøte, deretter kursing, og så til slutt, etter å ha signert taushetsløfte, fikk hun komme til Krisesenteret. Hun fortalte at mange ramlet av i denne prosessen, også av eget ønske. Krisesenteret jeg gjorde mitt feltarbeid ved hadde fremdeles hemmelig adresse, men mange andre krisesentre har gått bort i fra dette. Også hemmeligholdet av adressen til Krisesenteret ble ansett som mindre viktig enn det var på 1980-tallet. Første gangen jeg forsøkte å finne Krisesenteret vandret jeg rundt og lurte på om jeg var i riktig gate. Jeg hadde fått gateadressen, men kunne ikke se noen gateskilt. Jeg gikk derfor bort til to menn som sto parkert langs veien for å høre om jeg var i riktig gate. Den ene mannen sa: ” Ja, dette er gate X. Er det krisesenteret du ser etter? Det er der.” Og så pekte han på bygningen rett ved siden av. Jeg så ikke disse mennene igjen under feltarbeidet mitt, og antar derfor at de ikke hadde noen tilknytting til senteret, men de visste likevel hvor det var. Dermed antar jeg at lokalbefolkningen i relativt utbredt grad visste hvor Krisesenteret var lokalisert. Sammenlignet med fortellingen gitt av den ansatte om hvor stort hemmelighetshold det tidligere var rundt sentrets adresse antar jeg derfor at det hadde skjedd en betydelig endring. Krisesenterets tilstedeværelse har blitt mer offentlig. Dette stemmer overens med den

generelle utviklingen til krisesentrene i Norge. Eventuelle nye ansatte gikk heller ikke gjennom en slik hemmelighetsfull prosess som kvinnene som først arbeidet på Kriesesenteret.

Ansettelse og hvor hemmelig adressen til Kriesesenteret skulle være var ikke den eneste endringen som hadde skjedd i løpet av Kriesesentrets eksistens. Det de ansatte oftest fokuserte på ved spørsmål om hva som hadde forandret seg mest i løpet av senterets driftstid var forandringer i beboergruppen. Beboerne på Kriesesenteret hadde større variasjon både i forhold til kulturell tilhørighet og problematikk enn på 1980-tallet. Kriesesenteret hadde i de senere årene inngått et samarbeid med ROSA-prosjektet som tilbyr bistand og beskyttelse for kvinner utsatt for menneskehandel (Rosa hjelp). Definisjonen på menneskehandel er som følger:

[...] rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller å motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnyttning. Utnyttning skal som et minimum omfatte utnyttning av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnyttning, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaverilignende praksis, trelldom eller fjerning av organer. (Hva er menneskehandel?)

I tillegg er det uavhengig av om kvinnen har gitt sitt samtykke til utnyttningen, så lenge noen av midlene nevnt ovenfor er brukt. Slik jeg har forstått det er hovedsaken at det finnes en bakmann, at noen har 'hjulpet' dem inn i landet. På Kriesesenteret bodde det, under feltarbeidet mitt, flere kvinner som var blitt utsatt for menneskehandel. De trengte beskyttelse fra menneskene som hadde 'hjulpet' dem inn i landet. Beboergruppen på Kriesesenteret hadde forandret seg på samme måte som brukerne av andre velferdstjenester. Vike (2004) skriver: "Behovene er langt mer komplekse enn før, de vokser raskere, de [velferdstjenestene] skal gis til stadig flere, og kravene til kvalitet er langt høyere." (Vike, 2004, s. 96). Blant de ansatte på Kriesesenteret fantes det en diskusjon om i hvor stor grad endringen i beboergruppen egentlig påvirket arbeidet deres. På den ene siden var beboerne i større grad differensiert, men på den andre siden identifiserte de ansatte mange likhetstrekk mellom de nye beboerne og kvinnene med norsk kulturelltilhørighet som bodde på Kriesesenteret på 1980-tallet. Enkelte av de ansatte følte derfor at endringen i beboergruppen ikke var så vesentlig og at det ikke påvirket arbeidsmetodene deres i noen større grad.

Krisesenteret hadde endret seg mye fra dets oppstart. Kvinnene som jobbet på Krisesenteret fikk nå lønn. Beboergruppen besto av kvinner med ulik kulturell tilhørighet og med andre problemer enn den gjorde ved senterets oppstart. Men mye hadde også forblitt det samme. Mange av kvinnene som arbeidet ved senteret var de samme kvinnene som jobbet der på 1980-tallet. Og måten de arbeidet på var også lik. En av de større endringene var derimot at Krisesenteret ikke lenger var preget av det samme hemmeligholdet som tidligere. Krisesenteret var slik sett blitt en større del av den offentlige sfæren.

Oppsummerende bemerkninger

I dette kapitlet har jeg forsøkt å plassere Krisesenteret, hvor jeg gjorde mitt feltarbeid, i kontekst av velferdsstaten og andre krisesentre. Historisk sett har posisjonen til alle krisesentrene i Norge endret seg fra å være private initiativ til å bli en større og større del av den offentlige sfæren. Krisesentrene i dag er en viktig del av det offentlige hjelpeapparatet til voldsutsatte kvinner. Endringen i krisesentrenes posisjon har skjedd parallelt med en endring i posisjonen til problematikken vold mot kvinner i hjemmet. Tidligere ble denne typen vold klassifisert som tilhørende den private sfæren, men i dag blir den ansett som et problem den norske velferdsstaten burde ta tak i.

Krisesentrene har i større grad kommet inn i den offentlige sfæren, dette har hatt flere konsekvenser for de ansatte. Tydeligst har de økte finansielle rammene, på bakgrunn av støtten gitt av staten og kommunene, ført til at kvinnene som jobber på Krisesenteret har gått fra å være frivillige til å bli ansatte.

Krisesentrene har også blitt mer offentlige som i betydningen mindre hemmelige. Dette illustreres ved at Krisesenterets adresse ikke er skjult på samme måten i dag som den var ved senterets oppstart. Hvilke konsekvenser dette har hatt er vanskelig å si. Jeg vil komme tilbake til dette i kapitel fire.

Krisesentrene er i dag i ferd med å lovfestes. På denne måten vil de i enda større grad bli innlemmet i den offentlige sfæren. Det vil bli spennende å se hvilke konsekvenser dette kan få for både beboere og ansatte ved krisesentrene. For eksempel vil det forhåpentligvis bli mer lik tilgang til krisesentrene for alle kvinner i landet.

De ansatte og deres arbeid

Da jeg startet mitt feltarbeid fortalte jeg de ansatte på Krisesenteret blant annet at jeg ønsket å finne ut av hva som var arbeidsoppgavene på senteret. Dette ble møtt med et snev av humor, flere av de ansatte lo litt av meg og sa at de fleste studentene som kom til Krisesenteret hadde store problemer med å fastsette hva jobben på et krisesenter gikk ut på. I ettertid ser jeg at denne uttalelsen stemmer svært godt. Krisesenterets arbeidsoppgaver kan være vanskelig å definere fordi de er så mangfoldige og flersidige. Slik jeg ser det, kan den store variasjonen i arbeidsoppgaver komme av at de arbeider i noe som muligens kan beskrives som det Goffman (1967) karakteriserer som en total institusjon, en form for et sosialt mikrokosmos. De ansatte på Krisesenteret er involvert i alle aspektene av beboernes liv under den tiden de bor på senteret. I dette kapitlet vil jeg presentere det jeg anser som de viktigste arbeidsoppgavene på Krisesenteret. Jeg besvarer videre spørsmålet om hvordan arbeid bidrar til å posisjonere Krisesenteret i forhold til den offentlige sfæren.

Jeg deler de ansatte inn i to grupper, byråkrater og omsorgsarbeidere og argumenterer for at disse to gruppene har en hierarkisk relasjon til hverandre basert på arbeidsoppgavenes private eller offentlige karakter. Jeg mener at det offentlige tilskrives mer verdi enn det private og at dette reflekteres i forholdet mellom byråkratene og omsorgsarbeiderne på Krisesenteret ved at byråkratene har makt over omsorgsarbeiderne. Jeg begrunner forskjellen i verdi mellom det offentlige og det private med lønnsarbeidets inntreden og den påfølgende separasjonen av det offentlige og det private. Deretter viser jeg at Krisesenterets romlige utforming reflekterer hierarkiet på Krisesenteret.

Samtidig bryter visse aspekter av Krisesenterets romlige utforming med den offentlige karakteren til byråkratenes arbeid og gjenspeiler Krisesenterets tvetydige plassering i forhold til den offentlige sfæren.

Jeg tar tilslutt for meg feminismen og arbeidet på Krisesenteret, og viser at det ikke er samsvar mellom i hvor stor grad de ansatte arbeider i tråd med en feministisk tanke, og det bildet Krisesenteret gir av seg selv utad. Jeg reflekterer over om det kan være en parallell i mellom Krisesenterets historisk sett minskede feministiske fremtoning, og Krisesenterets økende plassering i velferdsstaten.

De ansatte

På Krisesenteret arbeidet det flere enn 10 kvinner. Mange av de ansatte hadde arbeidet på Krisesenteret i flere tiår, den nyeste ansatte hadde vært der i et par år. Aldersmessig var de ansatte svært differensiert, den yngste var 30år og den eldste var 70år, men hovedtyngden befant seg et sted mellom 50 og 60år. Alle, så nær som én, hadde norsk kulturbakgrunn. Senteret var bemannet hele døgnet. Som regel arbeidet de samme menneskene på dagen i ukedagene, mens de som jobber helger, kvelder og natt i større grad varierte. Til tider ble disse tidsgrensene krysset, de som arbeider om dagen kunne også, i noen tilfeller, arbeide om kvelden, natten og i helgene. Det samme gjaldt for de som vanligvis arbeidet kveld, natt og helger, disse kunne noen ganger arbeide om dagen, men i hovedsak ble disse grensene opprettholdt.

Arbeid på Krisesenteret

På Krisesenterets kontor hang det et ark på veggen med tittelen 'Arbeidsbeskrivelse'. På dette sto det at de ansatte skulle være sammen med beboerne i arbeidstiden, de skulle skape et trygt og godt miljø for beboerne, de skulle skape et trygt og godt miljø i mellom de ansatte og de skulle være lojale styret, Krisesenterets mål, plattform og vedtekter. Arbeidsbeskrivelsen ga grunnleggende retningslinjer for hvordan de ansatte skulle oppføre seg på jobb, men ingen konkret praktisk beskrivelse av hva de faktisk skulle gjøre eller hvem som skulle utføre hvilke oppgaver. Det fantes altså få formelle regler vedrørende arbeidet på Krisesenteret, det var i stor grad opp til den ansatte selv å avgjøre hva disse arbeidsoppgavene var og hvordan de best burde utføres.

De ansatte på Krisesenteret arbeidet med kvinner som hadde flyktet fra en voldssituasjon. Dette la føringer for hva arbeidsoppgavene var. Krisesenterets hovedoppgave kan sees som å sørge for beboernes fysiske trygghet, men dette var ikke de ansattes hovedoppgave. Beboerne kom som regel til Krisesenteret uten de ansattes hjelp, og man regnet med at fjerningen av kvinnen fra voldsstiasjonen, samt Krisesenterets fysiske grenser og ekstra varsomhet ville holde beboerne trygge. I de tilfellene hvor dette ikke var nok henvendte de ansatte seg til politiet for hjelp. De ansatte arbeidet i hovedsak med å ta vare på traumatiserte mennesker *etter* voldshendelsen, og forsøkte å forberede dette mennesket på livet som kommer senere. Det handlet om å ta hånd om beboerne. Rodriguez (1988) skriver

om et krisesenter i Hawaii. ”This shelter emphasizes selfhelp while it provides peer counseling and legal, occupational, educational, and housing advocacy [...]” (Rodriguez, 1988, s. 236). Denne beskrivelsen stemmer godt overens med hva de ansatte på Krisesenteret gjorde. Antagelig har krisesentre i mange vestlige land mange av de samme tilbudene til sine beboere, fordi kvinnene har mange av de samme behovene.

Krisesenteransatte; byråkrater og omsorgsarbeidere

På dagtid i hverdagene arbeidet som regel fem kvinner på Krisesenteret. Av disse var én miljøarbeider. De resterende var daglig leder, nestleder, økonomisk ansvarlig. I tillegg var en kvinne vikarierende nestleder under deler av feltarbeidet da nestleder var i permisjon, hun hadde ikke annen spesifikk arbeidsstatus. Jeg har valgt å omtale denne gruppen ansatte, bortsett fra miljøarbeideren, som *byråkrater* fordi den enkelte har en klar status i hierarkiet av ansatte på Krisesenteret, noe jeg vil komme tilbake til, og fordi arbeidet de utførte i stor grad innebar papirarbeid, telefoner og generelt arbeidsoppgaver som assosieres med byråkrati.

Byråkratene hadde ansvar for de administrative sidene ved Krisesenteret. Dette inkluderte lønnsarbeid, arbeid med personal politikk, organisering av vedlikehold av huset og lignende organisatoriske arbeidsoppgaver. En annen del av de byråkratiske arbeidsoppgavene var informasjonsarbeid i lokalmiljøet. Dette var, som nevnt i kapittel to, spesifisert som en del av Krisesentrenes oppgaver i Krisesentersekretariatets plattform. Byråkratene stilte seg tilgjengelig til å holde foredrag om vold mot kvinner i nære relasjoner til grupper eller organisasjoner som måtte ønske det. En tredje del av de byråkratiske arbeidsoppgavene var å assistere beboerne i deres møte med andre instanser i velferdsstaten. Mange krisesenterbeboerne hadde behov for oppfølging utover det som krisesentrene kunne og skulle ivareta. En viktig del av Krisesentrenes oppgaver besto derfor i å hjelpe brukerne i kontakten med det øvrige tjenesteapparatet. (Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet, s14). Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel fem, men jeg nevner det her fordi det var en stor del av byråkratenes arbeidsoppgaver.

På kvelden, natten og i helgene arbeidet en annen gruppe kvinner. Disse hadde den formelle statusen miljøarbeidere innad på Krisesenteret. Hvilke arbeidsoppgaver denne gruppen utførte ble i stor grad styrt av den enkelte ansatte. Noen involverte seg mer med beboerne enn andre. Som nevnt i kapitel to arbeidet de ansatte på Krisesenteret etter

prinsippet om hjelp til selvhjelp. Det vil si at kvinnene som bodde på senteret i stor grad var ansvarlige for seg selv, men de ville få hjelp og støtte av de ansatte. Kvinnene kunne få hjelp til praktiske ting som å bli kjørt et sted, men det som kanskje utgjorde den største delen av arbeidet til de ansatte på Kriesesenteret var psykisk omsorg. Kvinnene som bodde på senteret kom ofte til de ansatte bare for å snakke om det de hadde vært igjennom eller om hvordan de skulle gå frem i livet sitt. De ansatte trøstet, beroliget og ga råd.

Omsorgsarbeid er en betegnelse vi vanligvis benytter oss av i karakteriseringen av helsepersonell. Cancian og O liker (2000) har studert kvinners rolle som omsorgsgivere både i familien og i arbeidslivet i USA ut i fra et feministisk sosiologisk perspektiv. Deres definisjon på omsorg er: "[...] feelings of affection and responsibility combined with actions that provide responsively for an individual's personal needs or well-being, in a face-to-face relationship." (Cancian&O liker, 2000, s. 2). De påpeker at dette kan innebære både fysisk omsorg, psykisk omsorg og det de kaller direkte service som innebærer å kjøre noen et sted, handle for dem og lignende. De ansatte på Kriesesenteret ga ikke fysisk omsorg i betydningen *stell*, men de ga i stor grad omsorg i betydningen *psykisk omsorg*. De sørget direkte for beboernes velvære. Det er altså min mening, at denne gruppen av ansatte på Kriesesenteret best betegnes som en form for *omsorgsarbeidere*.

Byråkratene hadde altså ansvar for de administrative sidene ved Kriesesenteret, informasjonsarbeid i lokalmiljøet og beboernes kontakt med velferdsstatens øvrige tjenesteapparat. Fellestrekket i disse arbeidsoppgavene er at de dreier seg om Kriesesenterets relasjon til omverdenen. I forhold til informasjonsarbeidet og støtten byråkratene ga til beboerne i deres forhandlinger med velferdsstaten er dette tydelig, men også Kriesesenterets administrative sider ble i stor grad styrt av elementer utenfor Kriesesenteret. Det økonomiske rammeverket la store føringer på hvordan Kriesesenteret ble drevet (jmf. Forslag til kostnadsmodell for kriesesentre, 2001). Byråkratene på Kriesesenteret måtte for eksempel forhandle med kommunene som bevilget senteret penger om eksempelvis hvor mange stillinger senteret skulle ha og midler til vedlikehold. Omsorgsarbeidernes arbeidsoppgaver skiller seg fra byråkratenes ved at de hadde sitt hovedfokus på det som skjedde innad på Kriesesenteret. Hovedoppgaven for omsorgsarbeiderne var å være tilstede for beboerne.

Hierarki i relasjonene mellom de ansatte

Wadel (1979) minner oss på at det er viktig å huske at arbeid er en sosial ting, det er med på å kategorisere sosiale relasjoner. Under mitt feltarbeid opplevde jeg at det fantes et hierarki i mellom byråkratene og omsorgsarbeiderne på Krisesenteret. Jeg vil påstå at byråkratene hadde høyere hierarkisk rang enn omsorgsarbeiderne og at dette var tilknyttet hvilke arbeidsoppgaver de ulike gruppene utførte. Jeg argumenterer for at det finnes en nedvurdering av omsorgsarbeid, som tilknyttet det private, og en oppvurdering av byråkratisk arbeid, som tilknyttet det offentlige, og at dette var med på å forme hierarkiet blant de ansatte på Krisesenteret. De som arbeidet med de byråkratiske oppgavene fikk makt av at disse arbeidsoppgavene hadde høyere prestige enn omsorgsarbeidet, og således muligheten til å delegerer arbeidsoppgavene, mens de som ikke arbeidet med de byråkratiske arbeidsoppgavene hadde mindre makt som følge av dette.

Et arbeidsområde det fantes en uutalt konflikt om mellom gruppene av ansatte var *vasking*. Krisesenteret hadde en ansatt i stilling som renholdsarbeider, men det var allikevel mer som skulle vaskes enn det hun rakk å gjøre. Vasking var blant de andre ansatte en uønsket arbeidsoppgave. Ansatte som arbeidet om dagen mente ofte at omsorgsarbeiderne burde utføre disse oppgavene, samt andre praktiske oppgaver som å gå ut med søppel eller annen rydding. Dette fordi omsorgsarbeiderne ikke hadde de byråkratiske arbeidsoppgavene å utføre. Omsorgsarbeiderne mente derimot at det var byråkratene som burde utføre dette arbeidet. Dette fordi byråkratene var flere på jobb samtidig, mens omsorgsarbeiderne kun var en person på jobb om gangen. Omsorgsarbeiderne, i sin helhet, gjorde motstand mot den dominerende gruppen byråkratene ved ikke å vaske, til tross for at de gjentatte ganger ble bedt om dette. Det var litt tilfeldig hvilken av gruppene som utførte disse oppgavene. Ofte var det spesielle individer i hver gruppe som tok på seg disse oppgavene.

Et annet eksempel på en arbeidsoppgave det var konflikt rundt hvem som skulle utføre, var samtaler med beboerne. Ved et personalmøte ble det vedtatt at omsorgsarbeiderne ikke skulle ha 'intime samtaler med beboerne'. Dette reagerte flere av omsorgsarbeiderne på i og med at mange oppfattet dette som hoveddelen av arbeidet deres. Dette var også en ønsket arbeidsoppgave av de fleste. Begrunnelsen for vedtaket var at byråkratene hadde større innsikt i beboernes problemer. Byråkratene hadde 100% stillinger og tilbrakte således mer tid ved Krisesenteret. En annen årsak var at beboerne ikke skulle tenke på vanskelige ting rett før de skulle legge seg og i og med at omsorgsarbeiderne arbeidet om kvelden og om natta var ikke

dette det riktige tidspunktet å ha 'intime samtaler'. Videre fikk også byråkratene oversikt over problemene til beboerne ved at de hjalp dem i kontakten med instanser som NAV, advokater og politi. Byråkratene hadde altså makten til å 'ta' en ønsket arbeidsoppgave, dette på bakgrunn av at de hadde en høyere rangering på den hierarkiske skalaen enn de som ikke arbeidet om dagen. Hva underbygget hierarkiet på Kriesesenteret?

Kapital

Tradisjonelt analyserer sosialantropologien hierarkier ut ifra begreper som blant annet rase, klasse og kjønn. Alder kan også i noen tilfeller spille inn. I noen samfunn kan høy alder gi prestige, slik er det derimot ikke i et postindustrielt samfunn som Norge. På Kriesesenteret hadde byråkratene generelt mye lavere gjennomsnittsalder enn omsorgsarbeiderne. Alder kan dermed være et aspekt i den hierarkieske inndelingen på Kriesesenteret, men jeg mener ikke at det er hovedgrunnen til rangforskjellene. I og med at alder, kjønn og rase neppe er årsaken til hierarkiet blant de ansatte på Kriesesenteret vil jeg her diskutere hvorvidt klasse kan være det. Klasse er et begrep som beskriver menneskers forhold til diverse former for kapital. Lars Bugge (2002) analyserer Pierre Bourdieus kapitalbegrep og trekker frem, i definisjonen av kapitalbegrepet, at kapital er "[...]i stand til å skape, forsterke eller opprettholde ulikheter mellom sosiale aktører." (2002, s. 226) Ulikhet i kapital mellom omsorgsarbeiderne og byråkratene kan være grunnlaget for hierarkiet som finnes på Kriesesenteret.

I følge Pierre Bourdieus kapitalbegrep (1986) eksisterer kapital i tre former. Kapitalen kan være økonomisk, og klasse kan således være knyttet til hvem som tjener mest penger. Blant omsorgsarbeiderne hadde ingen 100% stilling. Dette var ikke en villet personal politikk, men fulgte av overgangen fra frivillige vakter til ansatte som nevnt i kapitel to. Lav stillingsprosent er svært vanlig for kvinner som arbeider i omsorgsykker (Birkelund og Petersen, 2003). De fleste byråkratene hadde, som nevnt, derimot 100% stilling, og ingen arbeidet andre steder i tillegg. Byråkratene hadde høyre lønn enn omsorgsarbeiderne, men jeg har ikke inntrykket av at de økonomiske forholdene la grunnlaget for byråkratenes rang. Omsorgsarbeiderne hadde ofte en annen jobb i tillegg og kunne dermed ha høyre samlet inntekt enn byråkratene. Omsorgsarbeiderne hadde også muligheten til å arbeide overtid på Kriesesenteret og fikk overtidsbetaling for dette arbeidet. Byråkratene måtte derimot ta ut eventuell overtid i avspasering.

Kapital kan også være sosial, det vil si at begrepet beskriver hvem du kjenner, er i samme nettverk som, har forpliktelser til osv. (Bourdieu, 1986, s. 248). I hierarkiet blant de ansatte på Kriesesenteret var det få formelle statuser. I praksis ble kun en status formelt tilskrevet makt. Dette var stillingen som daglig leder. Hun hadde det siste ordet i forhold til de fleste avgjørelsene som ble tatt på Kriesesenteret og kunne velge å gripe inn i situasjoner hun var uenig i utførelsen av. De andre ansatte respekterte i stor grad hennes rolleutførelse og de avgjørelsene hun tok. For eksempel lurte flere av de ansatte på om daglig leder hadde godkjent prosjektet mitt da jeg spurte dem om informert samtykke. Daglig leder arbeidet sammen med gruppen av byråkrater. Byråkratene har slik sett større tilgang til å rådføre seg med henne enn omsorgsarbeiderne. Daglig leders status kan slik sett være med på å høyne byråkratenes rang i og med at hun var en større del av deres nettverk og således sosiale kapital enn hun var for omsorgsarbeiderne. Allikevel har jeg ikke inntrykk av at byråkratenes bestemmelsesrett i forhold til hva beboerne kan og ikke kan gjøre ensidig kom av at de hadde større tilgang til dagligleders avgjørelser. De rådførte seg ikke alltid med henne, men tok til tider avgjørelser selv, noe omsorgsarbeiderne ikke gjorde. Det var altså andre faktorer som også bidro til deres opphøyde rang. Byråkratene arbeidet, som nevnt, i relasjon med aktører utenfor Kriesesenteret. De hadde mye kontakt med for eksempel advokatene som representerte beboerne på Kriesesenteret og spiste lunsj med disse på de dagene advokatene var tilstede på senteret. Byråkratene samarbeidet også med politiet, og kunne være tilstede under avhør av kvinnene som var beboere på Kriesesenteret. Både advokat og politi er statuser med høy prestige i Norge, jeg mener derfor at byråkratenes kontakt med disse aktørene bidro til å høyne deres sosiale kapital.

Den siste formen for kapital er kulturell kapital, denne rangeres ut ifra individets kunnskap, dannelse, karaktertrekk osv (Bourdieu, 1986, s 243-248). Mest relevant på Kriesesenteret er de ansattes kunnskap. Byråkratene hadde generelt et høyere formelt utdanningsnivå enn omsorgsarbeiderne, selv om det må nevnes at dette Kriesesenteret, i tråd med Kriesesentersekretariatets ideologi nevnt i kapitel to, aktivt gikk inn for at utdanning ikke skulle gis for mye relevans, og at for eksempel daglig leder ikke hadde høyere utdanning. I tillegg ble det antatt, blant de ansatte, at byråkratene hadde et høyere kunnskapsnivå om for eksempel hvordan man best søkte om skilsmisse, økonomisk støtte, voldsalarm og lignende, enn omsorgsarbeiderne. Byråkratene hadde mer kontakt med offentlige instanser og kunne derfor mer om 'hvordan systemet fungerte'. Dette i tillegg til byråkratenes formelle

utdannelse, er deler av byråkratenes kulturelle kapital. Byråkratenes kunnskap om hvordan systemet fungerte kan sees i sammenheng med deres sosiale kapital i og med at det nettopp er kontakten med velferdsinstansene som høyner deres sosiale kapital.

De ansatte innehar, som vist ovenfor, forskjellige mengder kapital, byråkratene har mer kapital enn omsorgsarbeiderne. Et hierarki innebærer at noen har mer makt enn andre. Bugge (2002) argumenterer for at Bourdieus kapitalbegrep er synonymt med et maktbegrep. Han definerer begrepet som: "Kapital er knappe sosiale ressurser som er tillagt en bestemt verdi av et sosialt fellesskap og som i kraft av sin knapphet er i stand til å skape, forsterke eller opprettholde ulikheter mellom sosiale aktører." (Bugge, 2002, s. 226). Videre trekker han ut 'knapphet' som en nødvendig forutsetning for at kapitalene kan fungere som et maktmiddel. Knappheten innebærer at kapitalen ikke kan være ubegrenset og at alle medlemmene i en gruppe ikke har lik tilgang til den. Verken den sosiale eller kulturelle kapitalen på Krisesenteret var ubegrenset. Omsorgsarbeiderne hadde ikke tilgang til advokatene eller politiet på samme måte som byråkratene. Tilgangen til daglig leder var ikke ubegrenset, men derimot relativt kontrollert. Alle ansatte hadde ikke lik tilgang til daglig leder. Selv om byråkratene tok noen avgjørelser uten å rådføre seg med daglig leder hadde hun den avgjørende stemmen i forhold til de viktige avgjørelsene. Byråkratene ble lettere hørt av henne enn omsorgsarbeiderne i og med at de arbeidet sammen, og fikk dermed gjennomslag for forslagene sine. Dermed kan byråkratenes sosiale kapital bli ansett som et maktmiddel.

Heller ikke de ansattes kunnskap, som er del av den kulturelle kapitalen på Krisesenteret, var ubegrensede. I forhold til kunnskapen som trengs for beboernes videre liv vil man kunne argumentere for at omsorgsarbeiderne har muligheten til å lese seg opp på det norske velferdssystemet, men i og med at de ikke arbeidet på dagen ble deres tilgang til denne kunnskapen allikevel begrenset da dette var tidspunktet byråkratene tilegnet seg og benyttet seg av kunnskapen. Kontrollen av informasjon rundt beboernes problemer, som var grunnlaget for byråkratenes kontakt med andre offentlige instanser og som kan sees som en del av den kulturelle kapitalen, viser at også denne informasjonen ble brukt som et maktmiddel. Informasjonen i seg selv var ikke av en slik karakter at den ga den som besatt den noen ekstra ressurser, men jeg vil påstå at ikke-tilgangen til den kan føre til en følelse av avmakt hos de ansatte som var utestengt fra den. De hadde mye mindre innsikt i sin hverdag

på arbeidsplassen i og med at de hadde mindre innsikt i beboernes problemer - som er selve fundamentet for denne arbeidsplassen - enn det byråkratene hadde.

På Kriesesenteret var ikke det økonomiske aspektet hovedårsaken til klasseskillet og den hierarkiske inndelingen, årsaken var derimot knyttet til ulikheter i sosial og kulturell kapital. Byråkratene hadde høyere kulturell og sosial kapital enn omsorgsarbeiderne. Deres omgang med den offentlige sfæren var årsaken til den høye kapitalen. I og med at kapital kan sees som synonymt med et maktbegrep kan man si at byråkratene hadde mer makt enn omsorgsarbeiderne på Kriesesenteret. Byråkratene hadde tilgang til daglig leder og dermed hennes makt, og deres høye kulturelle kapital førte til at de hadde kontroll over kunnskap og dermed akkumulerte mer kulturell kapital. Forskjellen i kapital var dermed med på å skape og opprettholde ulikheter i mellom gruppene av ansatte, og dette fører til at det fantes et hierarki på Kriesesenteret.

Ideologien om separate sfærer

For å definere noe som kapital må man være inneforstått med at for eksempel visse elementer og egenskaper i en kultur regnes for å ha høyere verdi enn andre (Bugge, 2002, s. 226). Jeg har argumentert for at byråkratenes arbeid i relasjon med instanser utenfor Kriesesenteret fører til at de har mer kapital enn omsorgsarbeiderne. Jeg mener at dette kommer av rangeringen av det offentlige som av høyere verdi enn det private i den vestlige kulturen. Jeg viser at omsorgsarbeid beholder sin tilknytning til den private sfære også da det finner sted på en arbeidsplass.

Cancian og O liker (2000) belyser det at det offentlige tilskrives mer verdi enn det private ved å se på den generelle nedvurderingen av omsorgsarbeid, som de knytter til adskillelsen mellom den private og den offentlige sfære. Før den industrielle revolusjonen var ikke arbeid og hjem, den private og den offentlige sfæren, adskilt på samme måte som i dag. I følge Cancian og O liker (2000) hadde derfor kvinner og menn en mer likestilt rolle i omsorgsarbeidet. "As long as the workplace was the place of family life, both fathers and mothers gave care as part of their work." (Cancian og O liker, 2000, s. 21). Da lønnsarbeidet ble normalen trakk dette mennene ut av den hjemlige sfæren og kvinnene fikk hovedansvaret for omsorgsarbeidet. Lønnsarbeidet, som foregikk i den offentlige sfæren, var det som brødfødde familien og fikk derfor høy prestige. Cancian og O liker (2000) betegner dette som ideologien om separate sfærer, og mener at denne ideologien har påvirket store deler av

samfunnet, blant annet hvordan vi i dag ser på arbeid. Rosaldo (1974) støtter også ideen om at den private sfære tilskrives mindre verdi enn den offentlige. Hun skriver at kvinners generelle underdanighet kan komme av deres tilknytning til den private sfæren, dette fordi det offentlige, hvor mennene tradisjonelt er mer aktive, har høyere prestige enn det hjemlige.

Ideologien om separate sfærer ble etterhvert benyttet av kvinner som ville ut i den offentlige sfæren. ”To reform the chaotic public world, some affluent women used part of the ideology of separate spheres – the celebrating of women’s caring – to justify their active participation in the public sphere.” (Cancian&Oliker, 2000, s. 27). Kvinner påtok seg rollen som omsorgsarbeidere i den offentlige sfæren, og dette ble rettferdiggjort av kvinnene ut ifra ideen om at kvinner er naturlig omsorgsgivere. Cancian og Oliker (2000) påpeker at omsorg i vestlige samfunn systematisk er definert som kvinnearbeid. At kvinner utfører omsorgsarbeid sees som naturlig, det er en del av det kvinnelige instinkt å ta vare på andre. På denne måten forsvinner det faktum at det å gi omsorg er tillært. Omsorgsarbeid blir dermed definert som et arbeid man ikke trenger utdanning for å utføre. På denne måten ble omsorgsarbeid også utenfor hjemmet kvinnens domene, og dette omsorgsarbeidet beholdt sin lave prestige. Det private vurderes altså som lavere enn det offentlige også når det finner sted i det offentlige som på en arbeidsplass.

Hvorfor var for eksempel vasking en uønsket arbeidsoppgave blant begge gruppene av ansatte på Kriesesenteret? Jeg mener at dette var på grunn av vaskings status som et tradisjonelt kvinnearbeid, noe som utføres i hjemmet og tilknyttet det private, og dermed et arbeid med lavere prestige. Samtale med beboerne som arbeidsoppgave var derimot både tilknyttet kontrollen av kunnskap og kontakten med den offentlige sfæren. Samtalene med beboerne la grunnlaget for byråkratens kontakt med det offentlige fordi byråkratene hovedsakelig var i kontakt med det offentlige på vegne av beboerne. I og med at den offentlige sfære rangeres som høyere enn den private var byråkratens kontakt med det offentlige essensiell i forhold til deres sosiale og kulturelle kapital.

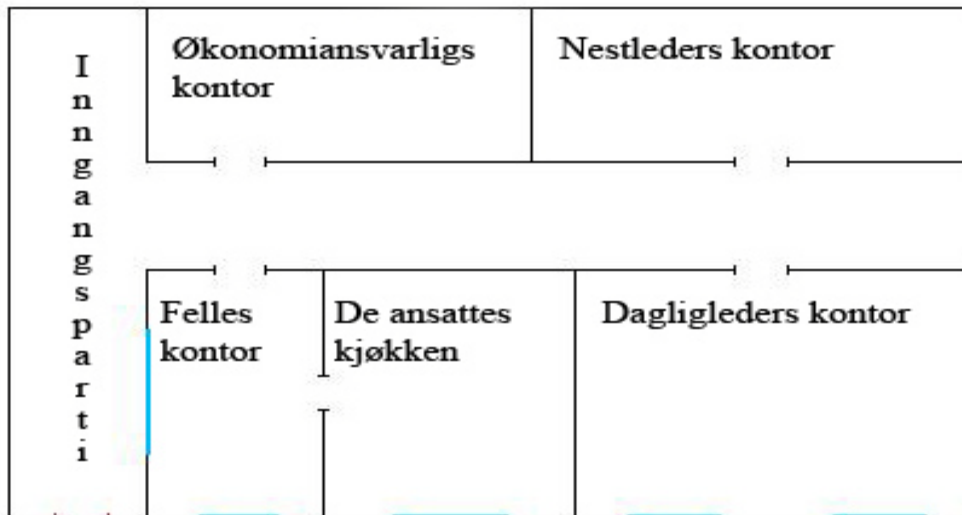
Jeg mener altså at det fantes et gjensidig påvirkningsforhold imellom hierarkiet på arbeidsplassen og hvilke arbeidsoppgavene de ansatte utførte. Arbeidsoppgaver tilknyttet kontakt med det offentlige gir mer prestige enn arbeidsoppgaver som blir utført i det private. Dette førte til at byråkratene som utførte disse arbeidsoppgavene hadde høyere kapital enn omsorgsarbeiderne, og i og med at høy kapital gir mer makt hadde byråkratene muligheten til å ’ta’ ønskede arbeidsoppgaver.

Krisesenterets romlige utforming.

For de ansatte på Krisesenteret var senteret deres arbeidsplass. Begrepet *arbeidsplass* inneholder to bilder, det ene omhandler rom og det andre omhandler den typen aktivitet som utføres i dette rommet. Tilley (1994) mener man ikke kan separere menneskelig aktivitet i fra rommet den blir utført i. Rommet er ikke nøytralt, men blir produsert igjennom sosial samhandling.

Space has no substantial essence in itself, but only has a relational significance, created through relations between peoples and places. [...] What space is depends on who is experiencing it and how. Spatial experience is not innocent and neutral, but invested with power relating to age, gender, social position and relationships with others. (Tilley, 1994, s. 11).

Slik jeg ser det vil dette bety at romlig utforming kan påvirke de menneskene som befinner seg i rommet. Det er ikke bare menneskene som gir rommet mening, men rommet gir også mening til den menneskelige samhandlingen som finner sted idet. Jeg gir her et bilde av hvordan Krisesenterets romlige utforming, sett i fra de ansattes perspektiver, understreker de hierarkiske relasjonene som finnes i mellom de ansatte på senteret. Jeg tar for meg kontorene da dette var det mest sentrale rommet for alle de ansatte, og rommet hvor mye av arbeidet på Krisesenteret ble utført. Videre fokuserer jeg på hvordan kontorene, som var knytte til byråkratisk arbeid og dermed det offentlige, fremstår i forhold til det private og det offentlige.

■ Skuddsikkert glass

Kontoravdelingen besto av kontorer for daglig leder, nestleder og økonomiansvarlig, et felles kontor som ble benyttet av de resterende ansatte og et kjøkken. Felleskontoret hadde et vindu med innsikt til inngangspartiet slik at de ansatte kunne følge med på hvem som kom og gikk i fra dette kontoret. Både dette vinduet og vinduene ut mot gaten var skuddsikre. I hjørnet av dette kontoret sto datamaskinen som viste bilder fra overvåkningskameraene utenfor senteret, denne var på til alle tider på døgnet. Kontoret ble benyttet som et sted de ansatte kunne snakke med hverandre uten fare for å bli overhørt av beboerne, men dette var også det rommet hvor beboerne hadde lavest terskel for å komme inn i uinvitert. Kontorene til daglig leder, nestleder og økonomiansvarlig var alltid ulåst og således tilgjengelig, men andre ansatte oppholdt seg ikke i disse. Kjøkkenet ble benyttet av alle i forbindelse med måltider, men det fungerte også som et sted for samtaler mellom de ansatte. Hvis noen av de ansatte skulle snakke sammen under særdeles private forhold kunne de eventuelt lukke døra inn til kjøkkenet. Slik kunne de skjerme seg fra at både beboere og andre ansatte skulle overhøre dem. Beboerne ble også tidvis invitert inn på kjøkkenet, men hadde høyere grense for å gå inn hit uinvitert og ble ofte stående og henge i døråpningen.

Som nevnt tidligere hadde flere av de ansatte arbeidet ved Kriesesenteret i mange år, og således i ulike lokaler, de fortalte meg om hvordan aktivitetene som utføres på Kriesesenteret hadde flyttet seg. Tidligere var Kriesesenteret lokalisert i et mye mindre hus. Skillet i tilgang til rom for beboere og ansatte var mindre der i og med at de ansatte ikke hadde separate kontorer. Etter hvert som Kriesesenteret fikk mer økonomisk støtte og større lokale, skjedde det en utvikling hvor Kriesesenteret ble et mer formelt avgrenset rom hvor ulike aktiviteter ble

holdt adskilt. Ikke alle hadde lenger like stor tilgang til de forskjellige områdene. Beboerne hadde nå få eller ingen områder som de ansatte ikke hadde tilgang til, mens de ansatte hadde nå flere områder nå enn tidligere som beboerne ikke hadde tilgang til. På det gamle senteret satt de ansatte ute i stuen sammen med beboerne og utførte både de byråkratiske oppgavene og omsorgsarbeidet der. Som nevnt i kapittel to har organiseringen av Krisesenteret utviklet seg fra en egalitær til en hierarkisk struktur. Krisesenterets nye rom og bruken av disse gjenspeiler denne utviklingen. Tilley (1994) skriver at rom ikke er nøytrale, men at de er investert med makt. De byråkratiske oppgavene utførtes på kontoret og grensene for disse kontorene ble respektert av omsorgsarbeiderne. På denne måten underbygget den romlige utformingen av Krisesenteret de hierarkiske relasjonene.

Alle rommene i kontoravdelingen, bortsett fra kjøkkenet, var preget av å være offentlige kontorer med pulter, papirer, kontorstoler og lignende, men de hadde også noen svært huslige preg. Alle rommene hadde blomster i vinduene eller på diverse bord rundt omkring i rommet, vinduene hadde ikke spesielt nøytrale gardiner, men gardiner som i stedet var blomstrete og gjort av mye stoff, eventuelle bord hadde gjerne duker og ofte også lys. Rom og dets utforming innehar forskjellige mening. Kontorene var konstruert for at byråkratisk arbeid skulle utføres der, men det fantes flere markører i disse rommene som lettere kan forbindes med en privat sfære enn en offentlig sfære. Kontoravdelingen inneholdt et kjøkken og det fantes blomster og andre pyntegjenstander. I og med at Krisesenteret skulle fungere som et hjem for majoriteten av de menneskene som oppholdt seg der, altså beboerne, ble også de mer formelle områdene preget av dette. Krisesenterets rom reflekterte altså en tvetydig posisjon i forhold til den offentlige sfæren.

Kontorområdene på Krisesenteret gjenspeiler hierarkiet mellom omsorgsarbeiderne og byråkratene ved at byråkratene har egne kontorer som omsorgsarbeiderne ikke benytter seg av. Dette kommer tydeligere frem ved å ha et historisk perspektiv. Ved at Krisesenteret har blitt en større del av velferdsstaten har de fått økte økonomiske rammer og muligheten til å forflytte seg til et større hus. Aktiviteten på Krisesenteret har forandret seg som konsekvens av dette. Etter hvert som relasjonene mellom de ansatte har blitt mer differensierte har også rommene blitt det. Kontorene har både offentlige preg, ved at de er tilpasset den byråkratiske aktiviteten som finner sted der, og private preg ved å inneholde flere elementer man lettere vil forbinde med et hjem i Norge enn et kontor. Kontorenes huslige preg danner en motsetning til

det byråkratiske arbeidet som utføres der. Slik reflekteres Krisesenterets tvetydige posisjon i det offentlige og det private også igjennom kontorene.

Feminisme og arbeidet på Krisesenteret.

Historisk sett har det vært en sterk tilknytning mellom feminisme og arbeid på krisesentre. Hvordan er dette i dag? Jeg vil argumentere for at feminisme på Krisesenteret fremdeles finnes, men at det i dag er mindre fremtredene utad. Jeg mener at dette kan forbindes med Krisesenterets økte posisjon i den offentlige sfæren.

Når man kom inn på Krisesenteret så man at det hang feministiske plakater på veggene. På en av disse sto det; ”Feminisme er å mene at det finnes en maktubalanse i mellom kjønnene og å ville gjøre noe med det.”, en annen sa: ”Det er vanskelig å være kvinne. Man skal tenke som en mann, oppføre seg som en dame, se ut som en ungpige og jobbe som en hest.” Som nevnt tidligere var en av de få retningslinjene for arbeidet på Krisesenteret at de ansatte skulle være lojale Krisesenterets plattform. Krisesenteret var, som omtalt i kapittel to, tilknyttet Krisesentersekretariatet og deres plattform hadde et klart feministisk innhold. Arbeidet på Krisesenteret ble altså formet av retningslinjer som var bygget på en feministisk forståelse, så sant disse retningslinjene ble fulgt. Alle ansatte var nemlig ikke enige om hvor feministisk Krisesenteret burde være. I begynnelsen av mitt feltarbeid ble jeg fortalt at feminisme var noe man ikke snakket om på Krisesenteret, fordi alle ansatte var individuelle og hadde sine egne oppfatninger og motivasjoner. I den tiden jeg tilbrakte på senteret opplevde jeg derimot at feminisme var et samtaletema som engasjerte svært mange av de ansatte.

Som nevnt arbeidet ansatte på Krisesenteret etter et sentralt aspekt om ’hjelp til selvhjelp’. Dette betyr at de ansatte skulle hjelpe kvinnene som var beboere til å klare seg selv. Idealet ’hjelp til selvhjelp’ bygger på en feministisk forståelse av at kvinner må ta ansvar for eget liv. De ansatte måtte balansere mellom å gi hjelp og støtte til beboerne og å prøve å få beboerne til å hjelpe seg selv. Mange av kvinnene som kom til Krisesenteret var svært nedbrutt i begynnelsen. De ansatte ga dem da mer hjelp og så etter hvert forsøkte de å få kvinnen til selv å ta ansvar. For noen kvinner kunne dette være traumatisk, mange kom fra samliv hvor de ikke var vant til selv å måtte ta avgjørelser. Beboerne kunne føle at de ansatte på Krisesenteret ikke ga dem nok hjelp. Anne, en av de ansatte var klar på at det å ta egne

valg er det beste for kvinnene. Anne hadde et klart feministisk verdensbilde, hun uttalte ved et tilfelle, at man bør være for feminisme og ikke likestilling fordi ved likestilling måtte man godta at menn kom inn på Krisesenteret.

Flere av de ansatte vektla derimot ikke feminismen i sin beskrivelse av arbeidet på Krisesenteret, men utførte allikevel mange deler av arbeidet på Krisesenteret i tråd med feminismen. Tina, en annen ansatt som ikke definerte seg som feminist, var svært bevisst på hvordan hun arbeidet da hun var på Krisesenteret og hvorfor hun gjorde det. Hun mente at det var best for beboerne hvis hun distanserte seg mest mulig og lot det være opp til kvinnene selv å ta kontakt med henne da hun var på jobb. På grunn av dette valgte hun å tilbringe tiden sin på kontoret i stedet for ute i fellesarealene. Denne arbeidsmåten forsvarte hun ved idealet om hjelp til selvhjelp. Hun mente at for å få selvstendige individer måtte man behandle kvinnene på en selvstendig måte. Med dette mente hun å la kvinnene leve sitt eget liv i størst mulig grad til tross for at de bor på Krisesenteret. Idealet om at kvinnene som bor på Krisesenteret skal være selvstendige er knyttet til ideen om 'empowerment' som står sterkt i feminismen (Rodriguez, 1988). Det fantes altså en feministisk ideologi som påvirket hvordan arbeidet på senteret ble utført uavhengig av om den ansatte selv definerte seg som feminist.

I følge min forståelse har Krisesenteret gjennomgått en historisk utvikling i sitt forhold til feminismen. Som nevnt tidligere, ble Krisesenteret først drevet etter en egalitær modell, basert på en feministisk tanke om at Krisesenteret skulle skille seg fra det patriarkalske hierarkiet. Under mitt feltarbeid var de derimot organisert med daglig leder og andre formelle statuser. Rodriguez (1988) skriver om problemene som oppsto for et krisesenter i Hawaii på slutten av 1980-tallet på grunn av deres feministiske ideologi. De hadde vanskeligheter med å få økonomisk støtte, og krefter i samfunnet forsøkte å få det feministiske senteret byttet ut med et ikke-feministisk krisesenter. Dette lyktes ikke, men det feministiske senteret valgte allikevel å begrense projeksjonen av sin feministiske ideologi utad. Feminismen på krisesentrene i Norge har også vært omdiskutert. Som nevnt i kapittel to oppstod det et brudd i organiseringen av krisesentrene i Norge på grunn av feminisme. De sentrene som fremdeles vedkjenner seg den feministiske plattformen er del av Krisesentersekretariatet, mens de som ikke definerer seg som feministiske er del av Krisesenterforbundet. I og med at både krisesentre tilknyttet Krisesentersekretariatet og Krisesenterforbundet i Norge i dag blir støttet av det offentlige kan det virke som om Krisesentersekretariatets feministiske plattform ikke har ført til problemer for krisesentrene tilknyttet denne. Men en av informantene mine fortalte

at andre sentre tidligere hadde møtt lignende problemer som senteret Rodriguez (1988) beskriver.

I takt med nedtoningen av feminismen på Kriresenteret har Kriresenteret gradvis blitt innlemmet i det offentlige velferdstilbudet, som vist i kapittel to. ”Etter som velferdsstaten vokser gjennom nye sosiale reformer blir tidligere liberale yrker trukket inn i kontraktmessige relasjoner til staten ved hjelp av refusjonsordninger, lovverk og andre avtaler.” (Kjølsrød, 2003, s. 186). Med liberale yrker mener Kjølsrød yrker som ikke må forholde seg til, i dette tilfellet, statlige reguleringer. Kriresenteret fikk økonomisk støtte fra det offentlige, men måtte også i større grad forholde seg til offentlige reguleringer. Hvis man tar innover seg det at det finnes likhetstrekk mellom problemene møtt på kriresenteret i Hawaii og krisentre i Norge vil det kanskje ikke være urimelig å hevde at økt offentlig involvering fører til minsket feministisk fremtoning. Dette er også relevant i forhold til det hierarkiske forholdet mellom byråkratene og omsorgsarbeiderne. Organiseringen av Kriresenteret etter en flatstruktur, slik det ble gjort ved senterets oppstart, var basert på den feministiske ideologien. Som nevnt skulle krisesentrenes organisasjonsform være en motsats til de hierarkiske strukturene i det mannsdominerte samfunnet.

Feminismen var altså relevant på Kriresenteret til tross for at ikke alle ansatte definerte seg som feminister. Det ble arbeidet i tråd med sentrale ideer innenfor feminismen og flere posisjonerte seg også aktivt innenfor feminismen. Videre var Kriresenteret en del av Kriresentersekretariatet og som nevnt tidligere var en del av de ansattes arbeidsbeskrivelse at de skulle være lojale mot Kriresentersekretariatets feministiske plattform. Derimot ble ikke den feministiske ideologien promotert i særlig stor grad utad. Dette kan være fordi den var lite forenelig med offentlige idealer. Kriresenterets økte inkludering i det offentlige har altså påvirket bildet senteret projiserer av seg selv utad og struktureringen av arbeidet på Kriresenteret. Arbeidet som utføres av de ansatte på Kriresenteret er derimot fremdeles i tråd med en feministisk ideologi.

Oppsummerende bemerkninger

Gjennom mitt feltarbeid på Kriresenteret har jeg fått en formening om hva som er arbeidsoppgavene på senteret. I lys av disse har jeg analysert hvordan arbeid på Kriresenteret viser senterets diffuse posisjon i forhold til den offentlige sfæren. Det er få formelle regler på

Krisesenteret vedrørende hva slags arbeidsoppgaver de ansatte skal utføre. Arbeidsoppgavene faller allikevel relativt naturlig i og med at de styres av beboernes behov og Krisesenterets behov for å ivareta disse.

Jeg har identifisert to hovedgrupper som de ansatte kan deles inn i, basert på hvilke arbeidsoppgaver hver enkelte ansatt utførte, som jeg har valgt å omtale som byråkratene og omsorgsarbeiderne. Byråkratene samarbeidet i stor grad med instanser utenfor Krisesenteret, mens omsorgsarbeiderne arbeidet i større grad innad på senteret. Jeg mener at byråkratene på grunnlag av dette kan sees som mer tilknyttet den offentlige sfæren enn omsorgsarbeiderne. Omsorgsarbeid har tradisjonelt blitt utført i det private, og det har beholdt sin tilknytning til denne sfæren tilross for at det blir utført i den offentlige sfæren.

Jeg mener ulikhetene i arbeidsoppgavene førte til at relasjonen mellom byråkratene og omsorgsarbeiderne kan karakteriseres som et hierarki. Jeg har illustrert dette ved å vise at byråkratene og omsorgsarbeiderne har ulike mengder sosial og kulturell kapital, og at ulikheten i kapital er synonym med ulikheten i makt mellom de to gruppene. Byråkratene har høy sosial og kulturell kapital på grunn av sin posisjon som del av den offentlige sfæren. De arbeider i kontakt med for eksempel advokater og politi, og igjennom dette arbeidet tilegner de seg kunnskap. Omsorgsarbeiderne har lavere sosial og kulturell kapital enn byråkratene fordi arbeidsoppgavene de utfører er tilknyttet det private. Jeg har videre trukket dette til den generelle tendensen til å vurdere det offentlige som av høyere verdi enn det private.

Jeg har vist hvordan den romlige utformingen av Krisesenteret og meningen som tilskrives denne underbygger de hierarkiske relasjonene på Krisesenteret, samt Krisesenterets tvetydige plassering i forhold til den offentlige sfæren. På den ene siden er kontorene, hvor det byråkratiske arbeidet utføres, en del av den offentlige sfæren i og med at rom trekker mening fra aktiviteten som utføres der. Men på den andre siden har kontorene på Krisesenteret markører som kan sees som tilhørende den private sfæren.

Videre har jeg diskutert Krisesenteret i forhold til feminismen. Feminismen er tilstede innad på senteret, men er ikke del av det bilde Krisesenteret gir av seg selv utad. Jeg har fremlagt et forslag om at det her finnes et kausalt forhold i mellom Krisesenterets økte deltagelse i den offentlige sfæren og den minskede feministiske fremtoningen. Feminismens minskede posisjon på Krisesenteret er også en av grunnene til at det hierarkiske forholdet i mellom de ansatte på Krisesenteret finnes. Ved senterets oppstart ble Krisesenteret i motsetning organisert i en egalitær struktur, etter et feministisk ideal. Slik sett kan

Krisesenterets økte tilknytning til den offentlige sfæren også sies å ha bidratt til hierarkiet i mellom de ansatte.

Beboere

I dette kapitlet vil jeg presentere kvinnene som bodde på Krisesenteret. Beboergruppen var svært differensiert. De var kvinner i alle aldre, fra svært forskjellige geografiske og kulturelle bakgrunner, med barn og uten barn og med svært forskjellige historier om vold. Spørsmålet blir kanskje da hvordan jeg kan generalisere om disse kvinnene? Jeg mener i tråd med Gullestad (1989, s. 103) at det er viktig å vise fellestrekk til tross for at det finnes forskjeller. Jeg vil derfor stort sett skrive om beboerne som en gruppe, uavhengig av bakgrunn eller hva slags mishandling de har vært utsatt for.

Jeg søker å vise at samhandlingen mellom beboerne på Krisesenteret verken kunne karakteriseres som del av offentlige eller private sfære, men preges av at beboerne befinner seg i en slags mellomposisjon på Krisesenteret. Mens de bodde på Krisesenteret var beboerne tidvis svært intime, noe som lettere kan forbindes med det private, men jeg argumenterer for at dette var en kontekstbasert intimitet. Hvis ikke kvinnene hadde bodd på Krisesenteret hadde de ikke kjent hverandre til tross for at de bodde i samme lokalmiljø. Slik ble intimiteten til fordi de befant seg i den offentlige sfæren.

Under feltarbeidet mitt har jeg ikke hatt noen direkte opplevelser med vold, men jeg har hatt erfaringer med konsekvensene av denne, mer konkret kvinnenes frykt for voldsutøver. I dette kapitlet vil jeg derfor forklare kvinnenes frykt og igjennom forsøke å belyse de spesielle aspektene ved volden de var blitt utsatt for. At den skjedde i det private og var utøvet av mennesker kvinnene var i nære relasjoner med.

Jeg argumenterer for at beboerne følte skam fordi de bodde på Krisesenteret. De ønsket ikke at andre utenfor senteret skulle få vite at de bodde der. Jeg knytter dette til et vesentlig aspekt ved skam som omhandler behovet for et publikum som dømmer en. Skam er en følelse som oppstår for et individ som bryter med sin kulturs verdier, moral eller normer. I sosialantropologien føres skam ofte tilbake til kvinners brudd på seksualmoral. Det er mulig dette også var en av årsakene til at noen av kvinnene som bodde på Krisesenteret følte skam. Jeg mener derimot at dette ikke var hele bildet og vurderer videre om det at kvinnene, gjennom å komme til Krisesenteret, viste at de ikke mestret sin situasjon kunne være en annen årsak til deres skam.

Jeg forsøker avslutningsvis å belyse den spesielle situasjonen kvinnene som bor på Krisesenteret befinner seg i ved å benytte meg av Mary Douglas (1966) sitt begrep *matter out*

of place. Ved at kvinnene som bor på senteret har tatt kontakt med Krisesenteret har de til en grad valgt å offentliggjøre den private volden. Dette oppleves som ubehagelig av andre og kvinnene og deres opplevelser blir en anomali. Det kan tenkes at Krisesenterets minskede hemmelighold av sin adresse, som beskrevet i kapitel to, har økt beboernes synlige tilknytning til Krisesenteret og således bidratt til klassifiseringen av kvinnene og deres opplevelser som anomalier.

Hvem bodde på Krisesenteret?

Under mitt feltarbeid var mellom 15 og 20 forskjellige kvinner beboere på Krisesenteret. Cirka halvparten av disse hadde barn. De bodde i ulike tidslengder på senteret, noen var kanskje bare innom en natt, mens andre bodde der under hele feltarbeidet, det vil si i over fire måneder. Kvinnene kom fra mer eller mindre hele verden, de hadde bakgrunn fra Norge, Øst-Europa, Midtøsten, Øst- og Vest-Afrika, Sørøst Asia og Sør-Amerika. De var av alle aldre, og hadde ulik klassetilhørighet. Av de utenlandske hadde noen bodd i Norge i relativt mange år, mens andre nylig var kommet til Norge. De norske hadde ulik grad av tilknytting til lokalsamfunnet. Mishandlingen de var blitt utsatt for strakk seg fra psykisk og fysisk mishandling til menneskehandel.

Kvinnene som bodde på Krisesenteret kan generaliseres inn i tre grupper basert på kulturell tilhørighet og hvem deres voldsutøvere var. Den ene gruppen var kvinner som var kommet til Norge etter å ha giftet seg med en norsk mann, men som hadde utenlandsk kulturbakgrunn, den andre var kvinner som var kommet til Norge på grunn av menneskehandel og den tredje gruppen var kvinner med kulturell bakgrunn fra Norge. Kvinnene som var utenlandske, men hadde norsk ektemann, var kanskje den mest differensierte gruppen på senteret. De kom i fra Sørøst-Asia, Øst-Afrika og Sør-Amerika. Mange hadde barn fra før de møtte den norske mannen, eller også med den norske mannen. De hadde vært ulik tid i Norge, alt fra i nesten 10 år til kun noen måneder. Alle hadde kommet til Norge med tanke på å få et bedre liv. De ville gjerne jobbe og lære seg norsk. Kun en av kvinnene jeg møtte, som tilhørte denne gruppen, kunne tenke seg å reise tilbake til hjemlandet. For de av kvinnene som ikke hadde vært i Norge over lengre tid kunne oppholdstillatelse være et problem i og med at den var knyttet til at de fortsatte å være gift med voldsutøveren. I disse tilfellene kunne de søke om oppholdstillatelse basert på

humanitært grunnlag. De fleste av kvinnene i denne gruppen hadde ikke god kunnskap om sine rettigheter i Norge eller om den norske kulturen. Dette påvirket i stor grad deres hverdag. De hadde som oftest heller ikke et stort sosialt nettverk i Norge.

Den andre gruppen av kvinner som bodde på senteret var ofre for menneskehandel. Kvinnene var blitt solgt med tanke på prostitusjon. Disse kvinnene var i hovedsak svært unge, men det fantes også eldre kvinner som var blitt utsatt for menneskehandel. Kvinnene kom fra to forskjellige geografiske områder, Vest-Afrika og Øst-Europa. Disse kvinnene hadde i snitt lengst oppholdstid på senteret, og mange forble tilknyttet til senteret selv etter at de hadde flyttet. Krisesenteret hjalp dem med kontakt med advokater og andre forskjellige aspekter av velferdsstaten. Ingen av kvinnene i denne gruppen hadde barn som bodde sammen med dem på senteret, men mange hadde barn i hjemlandene sine. Usikkerheten vedrørende oppholdstillatelsen deres var større blant disse kvinnene. I denne gruppen var det også kun en som ønsket å reise tilbake til hjemlandet sitt. Kvinnene i denne gruppen drømte stort sett om å få et normalt liv i Norge. To av disse kvinnene hadde bodd på Krisesenteret i over ett år. I løpet av denne tiden hadde de utviklet begynnelsen av et sosialt nettverk.

Kvinner med norsk kulturbakgrunn var relativt representative for den norske kvinnelige befolkningen. Noen var utdannet, andre ikke. De hadde ulik klassetilhørighet. Noen hadde barn. Noen kom fra lokalsamfunnet, mens andre nylig hadde flyttet dit eller var kun kommet for å bo på senteret. I forhold til de andre kvinnene hadde de kvinnene med norsk kulturbakgrunn gjerne større nettverk, men dette var heller ikke absolutt. De kjente i ulik grad til det norske velferdssystemet og sine rettigheter, men i snitt hadde de bedre kunnskap om dette enn de to andre gruppene. Disse kvinnene drømte om å kunne leve et selvstendig liv uten frykt. De tydeligste fellestrekkene beboerne hadde var altså at de var kvinner, at de var blitt utsatt for vold og det mest relevante; at de bodde på Krisesenteret.

Samhandlingen mellom beboerne

Krisesenteret kan sees som en del av velferdsstaten. Kvinnene var del av en gruppe mennesker som søkte hjelp med problemer det offentlige har definert som en del av velferdsstatens ansvarsområde. Slik vil man kanskje anta at samhandlingen mellom beboerne lett defineres som del av den offentlige sfæren. Samhandlingen mellom kvinnene som bodde på Krisesenteret viser derimot senterets tvetydige posisjon i forhold til den offentlige sfæren.

På det ene siden delte beboerne intime detaljer om sine liv med hverandre, noe som vanligvis skjer i det private, men på den andre siden var ikke relasjonen dem i mellom preget av å være nære forhold og kan således sees som i større grad tilhørende den offentlige sfæren.

På Krisesenteret levde en gruppe mennesker, som ikke hadde relasjoner til hverandre fra før, relativt tett sammen. De fleste kvinnene hadde få andre valg. Fordi volden de var utsatt for var utøvet av personer de hadde nære forhold til og i deres private sfære kunne de ikke lenger oppholde seg i sine egne hjem. Kvinnene hadde også ofte et lite sosialt nettverk, eller deres sosiale nettverk hadde ikke muligheten til å hjelpe dem. Dermed hadde de ingen andre reelle alternative steder å bo enn på Krisesenteret. De fleste kvinnene tilbrakte mye tid på senteret. Kun et fåtall av kvinnene arbeidet mens de bodde på Krisesenteret. Mange hadde ikke jobb, og mange var sykemeldte, ikke bare på grunn av volden, men også fordi det å forlate et hjem var svært opprivende.

Beboerne hadde egne soverom og bad på Krisesenteret, men de delte kjøkken og stue. De fleste beboerne tilbrakte majoriteten av tiden sin i stuen foran tv-en eller uten i hagen, og ikke alene på rommet. Dette førte til at kvinnene som var beboere på Krisesenteret tilbrakte mye tid i hverandres nærhet. Som nevnt ovenfor var beboerne svært forskjellige. De hadde forskjellig kulturell bakgrunn, alder og årsak for at de var på senteret. På Krisesenteret måtte altså kvinner med svært forskjellige bakgrunner leve sammen i kortere eller lengre perioder. Dette er en uvanlig situasjon. ”Mennesker som har ulik levemåte og livsstil har få sjanser til å etablere personlige relasjoner.” (Gullestad, 1989, s. 88). I sitt hverdagsliv utenfor Krisesenteret ville antagelig ikke kvinnene som bodde på senteret ha hatt personlige relasjoner fordi deres livsstiler var for ulike. Dette kan også begrunnes empirisk ved at de kvinnene som bodde på Krisesenteret, men som kom i fra samme lokalmiljø ikke kjente hverandre før de kom til senteret.

Ved et tilfelle satt jeg på verandaen med tre kvinner fra tre forskjellige verdensdeler som hadde blitt utsatt for ulike typer vold. Angie var blitt utsatt for menneskehandel og kom i fra Afrika, Kim var kommet til Norge fra Asia ved å gifte seg med en nordmann og Susanne hadde norsk kulturell bakgrunn. Disse tre kvinnene hadde alle sine forskjellige problemer denne dagen som de delte med hverandre. Angie snakket om at hun hadde mistet noen smykker. Hun var blitt arrestert for prostitusjon og måtte da levere fra seg de smykkene hun hadde på seg til politiet. Dette skjedde cirka seks måneder før samtalen. Hun fortalte at hun hadde spurt både advokaten sin og de ansatte på Krisesenteret flere ganger om de visste

hvordan hun kunne få tilbake smykkene sine. Nå hadde hun nylig byttet advokat og den nye advokaten hadde endelig klart å få forgang i saken. Det viste seg at politiet kun beholder ting som ikke blir hentet etter endt varetektsfengsling i fjorten dager. Smykkene hennes var derfor blitt auksjonert bort. Angie var svært opprørt og gråt fordi hun hadde fått dem av moren sin som hun ikke hadde sett på flere år. Angie hadde store problemer med å forstå at politiet kunne gjøre noe slikt.

Kim, som var kommet til Norge etter å ha giftet seg med en nordmann, fortalte om sine problemer med ektemannen hun nå var separert fra. Hun hadde to barn, en gutt og en jente. Gutten var fra et tidligere forhold og han bodde sammen med henne på Krisesenteret. Jenta bodde hos faren sin. Ektemannen nektet Kim samvær med datteren fordi han mente senteret ikke var et egnet sted for barn. Kim ønsket å være sammen med datteren sin over lengre tid enn kun korte møter i parken eller andre 'nøytrale' steder. Hun forsøkte å få til dette med hjelp fra advokaten sin, men mannen ignorerte de rettslige kjennelsene og svarte ikke i telefonen da noen forsøkte å få tak i ham. Kim var derfor kommet frem til at den eneste løsningen var å flytte fra senteret så fort som mulig og forsøkte å finne en leilighet. Hun var veldig lei seg og fortalte om endringer hun så i datterens oppførsel. Hun mente at ektemannen fortalte løgner om henne til datteren og at datteren ikke oppførte seg som det barnet hun var, men som en voksen.

Susanne hadde denne dagen vært i retten vedrørende omsorgsretten for sine to barn. Hun hadde godtatt et forlik hvor omsorgsretten ble delt 60-40 i hennes favør. Dette angret hun voldsomt på. Susanne var meget usikker på hvor god omsorg faren til barna faktisk gav, og gråt og gråt. Hun fortalte at hun følte seg maktesløs. Hun hadde vært redd for at mannen skulle få all omsorgen for barna og derfor godtatt forliket. Advokaten hadde rådet henne til dette i og med at hun fikk mer enn 50% av omsorgen. Susanne kunne ikke forstå hvordan det i det hele tatt var en mulighet for at retten skulle gi hovedomsorgen av barna til mannen etter at de hadde hørt om omstendighetene som førte til at hun og barna hadde havnet på Krisesenteret.

Med utgangspunkt i Goffman skiller Album (1996) mellom to typer samhandling i relasjonene mellom pasientene innlagt på sykehus i Norge. Den første er samhandling om relasjonen, og den andre er samhandling i relasjonen. Samhandling om relasjonen er til for å opprette kontakt, mens samhandling i relasjonen handler om å samhandle om noe utenfor relasjonen. Album (1996) beskriver samhandling om felles sykdom og hvor de befinner seg

som samhandling om relasjonen mellom pasientene på sykehus. På Krisesenteret ville for eksempel samhandling om voldserfaringen eller konsekvenser av den være samhandling om relasjonen. Samhandlingen i mellom Angie, Kim og Susanne var av denne typen. De snakket om ulike temaer som var knyttet til deres opphold på Krisesenteret. For utenforstående hadde antagelig disse kvinnene virket svært nære hverandre, de snakket åpent om vanskelige ting. Men til tross for at de delte disse problemene med hverandre oppfattet ikke jeg at deres forhold var preget av intimitet, som karakteriserer nære forhold. I følge Album (1996) har man en dypere kontakt når man samhandler om noe utenfor relasjonen har man enn når man samhandler om relasjonen. Dette kan forklare hvorfor kvinnene snakket med hverandre om alvorlige problemer, men at deres forhold allikevel ikke fremsto som et nært forhold. Samtaler om kontakt med politiet og omsorgsfordeling ville i en annen kontekst ha vært tegn på fortrolighet, men på Krisesenteret var dette aspekter knyttet til situasjonen å bo på krisesenter og så ledes relasjonen mellom kvinnene som bodde der.

På Krisesenteret fantes det en spesiell lengsel etter fellesskap. Spesielt for de ansatte var dette basert på en ide om et kvinnefellesskap grunnet i Krisesenterets historiske tilknytning til feminismen. Men lengselen fantes både hos beboerne og hos de ansatte. På nettsidene til Krisesenteret sto det at kvinner som kom til senteret ville finne andre som hadde gått igjennom det samme som dem. En av kvinnene som bodde på Krisesenteret fortalte meg at før hun kom til Krisesenteret hadde hun forventet at hun ville oppleve en større fellesskapsfølelse med de andre kvinnene som bodde der. Kvinner som er beboere på krisesentre har tidligere blitt analysert i lys av Turners (1969) liminal begrep av både Balswick Pettersen(2005) og Bergset Austnes (2008) som har skrevet masteroppgave i sosialantropologi basert på feltarbeid utført ved krisesentre. Bergset Austnes (2008, s. 63-64) skriver at beboernes tid på krisesenteret kan sees som en liminalfase fordi de befinner seg mellom voldserfaringen og den nye hverdagen. Et sentralt aspekt ved den liminale fase er, i følge Turner (1969) at det dannes *communitas*, en form for fellesskap, mellom deltakerne. Mitt inntrykk er derimot at samhandlingen mellom beboerne på Krisesenteret ikke var preget av en følelse av genuint fellesskap, slik som den som oppstår mellom deltakere som går igjennom en liminalfase sammen.

Utenom bosituasjonen hadde kvinnene gjerne kun to ting til felles, kjønn og voldserfaring. Gullestad (1989) skriver at likhet er en stor del av grunnlaget for samhandling i Norge. ”Likhet fremheves og ulikhet underkommuniseres i sosial samhandling mellom

personer som ønsker et personlig forhold til hverandre” (Gullestad, 1989, s. 88). Spesielt kvinnene med norsk kulturbakgrunn følte at de hadde lite felles med kvinnene av utenlandsk kulturbakgrunn som hadde giftet seg med norske menn, og enda mindre med kvinnene som hadde blitt utsatt for menneskehandel. Kanskje fordi likhet mellom dem selv og samhandlingspartnerne var en viktigere faktor for dem i tråd med at de kom fra en norsk kulturbakgrunn? Emma, en norsk kvinne, som en stund var den eneste på senteret med norsk bakgrunn, snakket litt om dette. Hun hadde antatt at det kom til å være et fellesskap blant beboerne på Krisesenteret før hun flyttet inn, men opplevde ikke at dette fellesskapet fantes. Emma ønsket å bli med i en samtalegruppe for kvinner som hadde blitt utsatt for vold i nære relasjoner og som ikke bodde på senteret, fordi hun følte at hun ikke hadde noe til felles med de andre kvinnene. Hun ønsket seg noen å snakke med som forsto hennes situasjon. Emma følte ikke at hun var lik kvinnene med utenlandsk kulturbakgrunn. Ulikheten fremstod så tydelig for Emma at det ble vanskelig for henne å opprette en likeverdig samhandling.

Enkelte beboere kom hverandre nærmere enn andre. De gangene beboerne dannet nære relasjoner med hverandre dreide dette seg om to og to kvinner. Disse kvinnene hadde flere ting til felles, noen ganger kom de fra samme geografiske område, andre ganger var de like hverandre i alder eller personlighet eller de hadde barn i samme alder. Kvinnene lagde middag sammen, gikk i butikken sammen, hjalp hverandre med barnepass og lignende. Noen av dem opprettholdt også kontakten etter at de flyttet fra Krisesenteret. I følge Goffman (1967, s. 222) er det vanlig for klientene i en institusjon å søke sammen i grupper på to eller tre. Han skriver at dette underletter det å definere seg selv som normal fordi man kan fokusere på normaliteten i relasjonen versus den unormale konteksten man befinner seg i. Det er sannsynlig at grunnen til at kvinnene som dannet nære relasjoner med hverandre fant sammen var fordi de hadde noe felles utover kjønn og voldserfaringen. Kvinnene som søkte sammen i grupper på to kom også fra andre kulturer. Likhet kan altså være viktig i samhandling også for mennesker med andre kulturbakgrunner enn den norske.

Album (1996) bruker betegnelsen 'nære fremmede' om relasjonene i mellom pasientene på sykehuset fordi de omgås mennesker de ikke har møtt før, men som de allikevel kan vite noe om ut ifra at de er i samme situasjon som en selv. Informasjon om nye beboerne på Krisesenteret blir utlevert til kvinnene som allerede er beboere i det øyeblikket de kommer til senteret. De andre kvinnene som bor på Krisesenteret vet noe privat om dem, at de har blitt utsatt for mishandling, også uten at dette har blitt sagt eksplisitt. At de var mishandlet ville

kvinnene som kommer til senteret i de fleste situasjoner ha skjult hvis de hadde møtt 'normale' fremmede utenfor senterkonteksten. Slik sett har kvinnene som bor på Krisesenteret innsikt i private aspekter av hverandres liv fra begynnelsen. Album (1996) skriver at hans informanter følte at fremmede pasienter kunne forstå dem enda bedre enn det familie eller venner kunne. Slik var det kanskje også for kvinnene som bodde på Krisesenteret? I og med at kvinnene hadde vært igjennom mange lignende situasjoner kunne de andre kvinnene lettere sette seg inn i deres situasjon enn det familie og venner kunne. Og dette kan ha vært grunnen til at de snakket så åpent seg i mellom om svært vanskelige emner.

Som vist i kapittel to er Krisesenteret en del av offentligheten i form av å være et tilbud til kvinner utsatt for vold i nære relasjoner finansiert av velferdsstaten. Men samhandlingen mellom beboerne på Krisesenteret kan knyttes til det private. Goffman (1963, s. 3) skriver at det finnes regler om hva som er korrekt oppførsel i ulike sosiale sammenhenger. Jeg antar at den offentlige sfære og den private sfære er preget av forskjellige normer for samhandling. Som regel vil for eksempel intime betroelser mellom mennesker, som ikke er ment for offentligheten som ved for eksempel et intervju eller hvor en av partene er profesjonell for eksempel en psykolog, finne sted i det private, blant personer med en nær relasjon. Som vist ovenfor var slike betroelser vanlig på Krisesenteret også blant beboere som ikke hadde mye kontakt og som ikke kan sies å ha hatt nære relasjoner. Det finnes altså en uoverensstemmelse mellom konteksten den sosiale samhandlingen befinner seg i, og hvilke normer som følges. Betegnelsen nære fremmede reflekterer den tvetydige posisjonen i mellom det offentlige og det private som kontekstualiserer samhandlingen mellom beboerne på Krisesenteret. På den ene siden befinner de seg i en offentlig sfære, en institusjon, med mennesker de ikke kjenner fra før, men på den andre siden utveksler de intime betroelser med disse menneskene. Intimiteten som finnes blant beboerne på Krisesenteret er en kontekstbestemt form for intimitet.

Krisesenteret er en svært spesiell sosial setting. Kvinner som ikke kjenner hverandre fra før og som er svært ulike, må bo sammen. Disse kvinnene har i tillegg opplevd traumatiske ting. Kvinnene samhandler om et utvalg av sine problemer. De har allikevel ikke en nær relasjon fordi de ikke samhandler om ting som ikke er tilknyttet situasjonen de befinner seg i. Jeg har her argumentert for at samhandlingen mellom beboerne på Krisesenteret reflekterer senterets tvetydige posisjon i forhold til den offentlige sfæren ved å fokusere på at deler av deres samhandling ville passet i det private. Kvinnene befinner seg i

det offentlige, men samhandlingen dem i mellom har karakteristikk som kan assosieres med det private. På den ene siden snakker beboerne om intime ting, men generelt sett er de fremmede som bor sammen.

Frykt for voldsutøver

Frykt, redsel og angst er alle sterke følelser av lignende natur. Frykt var en stor del av livene til kvinnene som bodde på Kriesesenteret, og den påvirket kvinnenes liv både innenfor og utenfor Kriesesenteret. Jeg har valgt å ikke benytte meg av begrepet redsel fordi jeg mener begrepet frykt innehar konnotasjoner om en sterkere følelse. Jeg synes heller ikke at angst er et dekkende begrep til tross for at denne følelsen kan være like lammende som frykt. Sosiolog Anne Britt Flemmen (1999, s. 98) skriver i sin doktoravhandling at frykt forutsetter noe konkret man er redd for. Slik sett skiller frykt seg fra angst, som kan oppstå uten en konkret årsak. Kvinnene på Kriesesenteret fryktet voldsutøveren. Men frykten kvinnene følte på grunn av voldsutøver fant også sted i situasjoner hvor voldsutøver ikke var til stede. Naomi Scheman (sitert i Flemmen, 1999, s. 8) mener at man må betrakte følelser som komplekse enheter, det vil si at man alltid må se de i relasjon til den sosiale konteksten de fremkommer i, hvis ikke vil de miste sin betydning. Det vil si at frykt her må ses hovedsakelig i kontekst av erfaringen av å bli utsatt for voldshandlinger, men også i kontekst av Kriesesenteret og viten om at andre som bor på Kriesesenteret også har blitt utsatt for vold. Nedenfor vil jeg ta for meg kvinnene som bodde på Kriesesenteret sine følelser av frykt og vise at kvinnene fryktet spesielle situasjoner på grunn av at de var blitt utsatt for vold i nære relasjoner og i deres private sfære.

Sosiolog Esther Madriz (1997) skriver om frykten for kriminalitet blant kvinner i USA. Hun definerer frykt som en sterk følelse som kommer av forventningen eller bevisstheten om fare. Frykt er altså individets oppfattning om at noe galt kan skje, og slik sett en individuell følelse. Rosaldo (1984, s. 142-143) viser empirisk at tanker og følelser gir hverandre form. Hun argumenterer for at det som skiller tanke og følelser er i hvor stor grad aktøren selv er involvert. "Emotions are thoughts somehow "felt" in flushes, pulses, "movements" of our livers, minds, hearts, stomachs, skin. They are *embodied* thoughts, thought seeped with the apprehension that " I am involved." " (Rosaldo, 1984, s. 143). Følelser er kroppsliggjorte tanker og måten vi tenker på er påvirket av de tankeskjemaene

kulturen vi lever i stiller til rådighet (Wagner, 1981). Hvis tanker og følelser gir hverandre form vil dette bety at følelser også er sosiale.

På bakgrunn av følelsenes kontekstuelle natur mener Rosaldo (1984) at det ikke finnes universelle følelser. Det kan være vanskeligere å se at frykt ikke er en universell følelse enn andre følelser fordi frykt er en reaksjon på fare og således sentralt for menneskers overlevelse (Lutz, 1988, s. 183). Lutz (1988, s. 183) forklarer hvorfor frykt ikke er universell ved å påpeke at hva som oppfattes som fare og hvor farlig dette er, er kulturelt. Dermed er også frykt kulturelt. For eksempel snakket jeg, under feltarbeidet, om prosjektet mitt med en kvinne fra Zimbabwe som ikke bodde på krisesenter. Hun fortalte at i Zimbabwe ble ekteskap uten vold betraktet som unaturlig. Hvis mannen ikke slo kvinnen betydde dette at han ikke brydde seg om hva hun gjorde og dermed ikke om henne. Frykt kan altså forankres i, og forklares ut fra, kulturell kontekst. I Zimbabwe ble ikke vold i ekteskapet fryktet, mens på Krisesenteret var det frykten for vold og hva konsekvensene av den kunne være som var grunnen til at kvinnene bodde på der.

Madriz (1997) viser at det er forskjell i forhold til frykt i mellom kvinnene som var hennes informanter, og hun setter dette i relasjon til deres posisjon i den sosiale strukturen som for eksempel deres etnisitet, klasse eller alder. Hun skriver at unge er mindre redde enn eldre, og at svarte og til dels latinamerikanske kvinner viser mindre frykt enn hvite. Frykt var ulikt spredt blant kvinnene som bodde på Krisesenteret, men det fantes ikke et mønster i forhold til hvem som fryktet mest. Dette kan kanskje forklares ved at konteksten av å ha blitt utsatt for vold var mer relevant enn hvilken kulturell bakgrunn kvinnene hadde eller hvilken aldersgruppe de tilhørte.

Som nevnt i kapittel tre er Krisesenterets hovedoppgave å beskytte kvinner som har blitt utsatt for vold. Dette impliserer at det finnes noe(n) kvinnene trenger beskyttelse fra, nemlig voldsutøveren. Beboerne på Krisesenteret fryktet personen(e) som hadde utøvet vold mot dem. Kvinnene som var blitt mishandlet av en kjæreste, samboer eller ektemann hadde hatt et intimt forhold til sin voldsutøver. Kvinnene som var blitt utsatt for menneskehandel hadde et annet forhold til sine voldsutøvere. For dem kunne voldsutøveren bestå av flere personer, fra mennene de hadde blitt tvunget til å ha seksuell omgang med til bakmennene² som tvang dem til dette. Men mange av bakmennene ble også, som nevnt i kapittel én, en slags

² Ikke alle 'bakmenn' er menn, det finnes også kvinnelige bakmenn.

kjæreste for kvinnene under tiden hennes i prostitusjon. Alle kvinnene som bodde på Kriesesenteret under mitt feltarbeid hadde blitt utsatt for vold utøvet av menn, men jeg vil også presisere at voldsutøveren ikke alltid er en mann. Det finnes også kvinner som utøver vold mot andre kvinner slik at de velger å oppsøke kriesesentre.

Kvinnene som bodde på Kriesesenteret fryktet en konkret mann, men deres erfaringer bidro også til at flere menn kunne oppfattes som skremmende. Ved et tilfelle sto jeg rett utenfor Kriesesenteret med en av beboerne. En mann stoppet foran senteret. Kvinnen jeg var sammen med ropte: ” Mann, mann!”, før vi så at han bare skulle legge noe i postkassen. Beboerens redsel var grunnet i hennes konkrete opplevelser med vold, men konteksten bidro også til å forme denne frykten. I denne sammenhengen er det viktig å vurdere Kriesesenteret i seg selv som en relevant kontekst. En mann oppfattes kanskje som farligere da han befinner seg i nærheten av et kriesesenter fordi man vet at de andre kvinnene som bor på kriesesenteret også har sine voldsutøvere. Mannen som var i nærheten av sentret kunne være en av disse ukjente men konkrete voldsutøverne. Frykten kvinnene på Kriesesentret opplevde må altså sees i en kontekst av at de var på Kriesesenteret.

Susanne, en av de norske kvinnene som kom fra lokalsamfunnet, var en av kvinnene som ofte følte frykt. Hun og jeg satt en dag ute i hagen og snakket. Et av barna som bodde på Kriesesenteret, kom hjem fra skolen. Han gikk ikke igjennom inngangsdøra til senteret som vanlig, men gjennom en av portene i gjerdet rundt hagen som var åpen fordi vaktmesteren holdt på med hagearbeid. Susanne fikk panikk, hun stotret og nærmest ropte; ”Hvordan har han kommet inn i hagen?!” Hun var redd for at uvelkomne, med andre ord voldsutøvere, skulle kunne komme seg inn på senteret. Susanne var også svært oppmerksom på røde biler rundt senteret. Hennes voldsutøver kjørte en rød bil. Ved et annet tilfelle vi satt ute og snakket fikk hun øye på en rød bil og kunne ikke fortsette samtalen før hun hadde forsikret seg om at det ikke var han.

Angie var en kvinne fra Afrika som var utsatt for menneskehandel. Hun skvatt høyt når hun hørte høye lyder og var generelt veldig oppmerksom på hva som foregikk rundt seg. Hun fremsto som svært engstelig. Ved et tilfelle var Angie og jeg i Oslo for at hun skulle få se slottet. Fremfor slottet er en stor åpen plass og de fleste turistene befant seg her. Angie ville absolutt ikke gå ut på den åpne plassen. Hun var svært bekymret for at bakmennene skulle se henne hvis hun sto så synlig til. Angie opplevde en sterk frykt, til tross for at hun på grunn av

politietterforskningen var klar over at det var små sjanser for at hennes bakmenn fremdeles befant seg i Norge.

Både Angie, Susanne og andre kvinner på Kriesesenteret var redde i situasjoner hvor voldsutøverne deres ikke var til stede. ”I kraft av at vi er kroppsliggjorte subjekter har vi alle *minner om* situasjoner vi har vært engasjert i som kroppsliggjorte subjekter.” (Flemmen, 1999, s. 205). Flemmen (1999) presiserer at kroppen også har en egen måte å huske på, og at denne kan påvirke hvilke handlingsmuligheter vi har og hvilke vi velger. Vi må altså ta høyde for tidligere hendelser for å forstå reaksjonen på en nåværende hendelse. Kvinnenes nervøsitet kom nettopp av at kroppen deres husket voldshandlingene som var blitt begått mot dem og derfor holdt dem i beredskap til de var sikker på at faren var over.

Thomas Hylland Eriksen (2006, s. 13) skriver at et menneskes subjektive og objektive utrygghet er to forskjellige variabler som ikke nødvendigvis står i et relasjonelt forhold til hverandre. Den subjektive utryggheten mennesker føler er ofte større enn den objektive. Angie visste at hennes voldsutøvere etter all sannsynlighet ikke lenger var i Norge, og at det derfor var svært lite sannsynlig at de kom til å se henne utenfor Slottet, men hun fryktet det allikevel. Susanne følte seg, som vist ovenfor, ikke trygg på Kriesesenteret til tross for at senteret har stort fokus på sikkerhet. Objektivt sett hadde hun ikke noe å frykte så lenge hun befant seg inne på senteret.

Susanne bodde lenge på Kriesesenteret fordi hun var redd for å flytte inn i egen leilighet. Hennes private sfære representerte ikke lenger den tryggheten den vil gjøre for kvinner som ikke blir utsatt for vold i nære relasjoner. Volden alle kvinnene var blitt utsatt for skjedde i det private, uavhengig av om de var blitt utsatt for den av en eller flere voldsutøvere. I tillegg var volden de var blitt utsatt for utført av noen de kjente. Dette fører til et skille mellom beboernes frykt og andre kvinners ’vanlige’ frykt for vold. Flemmen (1999) påpeker at kvinner i større grad frykter det offentlige rom, at det norske hjemmet representerer trygghet, til tross for at de fleste overgrepene mot kvinner i Norge skjer i den private sfæren. Minnene om volden beboerne på Kriesesenteret var blitt utsatt for førte til at de ikke lenger tolket sin private sfære som trygg til tross for at deres voldsutøvere ikke lenger var en del av denne sfæren.

Kvinnene som bodde på Kriesesenteret fryktet en voldsutøver på grunn av volden de var blitt utsatt for. Denne frykten førte også til at de tolket andre situasjoner på en spesifikk måte. De opplevde ikke lenger situasjoner andre mennesker ville ha definert som trygge som

ufarlige. Dette kom av at volden de var blitt utsatt for skjedde i deres private sfære og var utøvet av mennesker de hadde en nær relasjon til.

Skamfølelse fordi man bor på Krisesenteret.

Jeg viser her at kvinnene som bodde på Krisesenteret følte at dette var skammelig. Skam er en følelse, og som vist ovenfor er ikke følelser universelle. Skam er derfor et begrep som må utforskes empirisk. Jeg forstår skam som en følelse som kan oppstå da et medlem av et samfunn oppfører seg på en måte som bryter med dette samfunnets normer, moral eller verdier. På bakgrunn av dette stiller jeg spørsmål om hvilke normer, moral eller verdier beboerne på Krisesenteret bryter med. Delaney (1987) skriver at skam ikke er et konstant begrep, men i stedet kan romme stor variasjon i mening og praksis innenfor forskjellige geografiske områder. Kvinnene som bodde på Krisesenteret kom fra ulike kulturelle bakgrunner. I likhet med frykt opplevde jeg ikke at det fantes mønstre i forhold til hvem som følte at det var skammelig å bo på Krisesenteret, det må derfor tas høyde for at kvinnene på Krisesenteret følte skam av ulike årsaker.

Ved et tilfelle kom Gloria, en av kvinnene som var blitt utsatt for menneskehandel, hjem til Krisesenteret. Hun hadde begynt på en ny skole og ville fortelle meg om dette. Gloria hadde i lang tid hatt lyst til å begynne på skole. Hun fortalte at hun syntes undervisningen var bra, men hun var skeptisk til alle de nye menneskene. Jeg syntes dette var rart, Gloria var en hyggelig, livlig og utadvendt kvinne, og jeg spurte derfor hvorfor. Hun sa hun ikke hadde lyst på nye venner fordi da kom de til å stille spørsmål om hvorfor hun var i Norge, hvor hun bodde og slik. Det var for meg underforstått at Gloria ikke hadde lyst til å fortelle noen at hun hadde kommet til Norge fra Afrika igjennom menneskehandel, og selv om hun muligens kunne unngå å fortelle dette så ville folk forstå at det var noe annerledes med henne i og med at hun bodde på Krisesenteret.

En annen kvinne som også var bekymret over hva andre mente om at hun bodde på Krisesenteret var Susanne. Hun hadde i flere år bodd i lokalsamfunnet hvor senteret lå og var derfor et kjent fjes for mange. Hun spurte meg ved et tilfelle om jeg visste om de andre krisesentrene hadde så åpne utearealer. Hagen til Krisesenteret er omgitt av høye nettinggjerd, samt et antall prydbusker som nærmest former en hekk. På den andre siden av gjerdet går det en lite brukt småvei. For meg virket ikke utearealet spesielt åpent, jeg lurte

derfor på hvorfor hun spurte om dette. Susanne fortalte i løpet av samtalen at hun var bekymret for at noen skulle se henne i hagen, hun mente at de kom til å sladre om henne. Hun sa hun syntes det var pinlig at folk visste at hun bodde på senteret. En av de ansatte var etter hvert også med i denne samtalen, hun forsøkte å berolige Susanne ved å si at hun kunne da like så godt bli tatt for å arbeide ved senteret som å bo der, og at hun ikke måtte føle at det var skammelig å være på senteret.

Min forståelse for at kvinnene opplever det som skammelig å bo på et krisesenter har også blitt formet igjennom møter med beboerne andre steder i lokalsamfunnet. Jeg var for eksempel med en beboer med norsk kulturbakgrunn hjem ved et tilfelle og ble introdusert til naboen som hjemmehjelpe. Krisesenteret har også en regel som sier at de ansatte ikke skal hilse på en beboer, eller en tidligere beboer, før hun eventuelt hilser på dem. Dette var en regel jeg innrettet meg etter under feltarbeidet mitt. De fleste gangene jeg møtte beboerne for eksempel i gaten hilste hun på meg, vi stoppet og snakket litt, men en av beboerne, Tanya som var offer for menneskehandel fra Øst-Europa, hilste konsekvent ikke.

I eksemplet med Susanne ble skam referert til direkte, mens det i de andre eksemplene forble uutalt. Det som derimot kommer tydelig frem er at kvinnene var bekymret for å bli assosiert med Krisesenteret. Jeg tolker dette som å bety at de skammet seg over å bo på senteret. Dette bekreftes også av de ansatte på Krisesenteret. Av de ansatte fikk Susanne beskjed om at hun ikke burde føle skam over å bo på senteret, men det ble foreslått at omverdenen kan tro at hun slettes ikke har status som krisesenterbeboer, men derimot som krisesenteransatt. Det var altså bedre å være krisesenteransatt enn krisesenterbeboer.

Skam er i følge Wikan (1984, s. 636) noe som skapes ved individets møte med andre som dømmer en. I følge min forståelse er publikumet det som bekymrer beboerne. De engster seg for at *noen skal få vite* at de bor på senteret. Regelen om at man ikke skal hilse på kvinnene før de eventuelt hilser på deg begrunnes av de ansatte med at voldsutøveren kan være i nærheten da man hilser, dette vil da kanskje lede til sinne hos voldsutøver og gjerne mer vold. Men mitt inntrykk er ikke at kvinnene benytter seg av denne regelen på en slik måte. Tanya, kvinnen som aldri hilste på meg utenfor senteret, kom fra et helt annet lokalmiljø, og det var svært lite sannsynlig at hennes voldsutøver ville se oss. Hun var derimot i en jobbsøkerprosess i nærmiljøet og uttrykte ved flere anledninger bekymring for at hennes assosiasjon med Krisesenteret skulle minske hennes sjanser for å få arbeid. Jeg ser heller ingen annen god forklaring på hvorfor jeg ble introdusert som hjemmehjelp annet enn fordi

kvinnen ikke ville assosieres med Krisesenteret. Kvinnene som i størst grad bekymret seg for at noen skulle få vite at de bodde på Krisesenteret hadde enten et etablert sosialt nettverk, som i tilfellet med Susanne, eller de var i ferd med å etablere et sosialt nettverk, som i tilfellet med Gloria eller Tanya.

Kvinneres seksualmoral er i sosialantropologisk litteratur ofte blitt knyttet til begrepet skam (Das, 1995; Kertzner, 1993; Stewart, 1994), men de empiriske eksemplene som tas i bruk for å bevise dette er sjeldent satt inn i en norsk kontekst, og de gangene de er det refereres det som regel til innvandrergupper som bor i Norge (Wikan, 2003). Dette betyr ikke nødvendigvis at den generelle norske befolkning ikke anser kvinners seksualmoral som noe som kan knyttes til skam. For eksempel er et av synonymene for skam i "Norske synonymer blå ordbok" (2000) prostitusjon. To av kvinnene i de ovenfor nevnte eksemplene var offer for menneskehandel og igjennom den prostitusjon. Seksualmoral kan for dem være en grunn for at de følte skam. Gloria snakket aldri om det som hadde skjedd henne. For Tanya, den andre kvinnen som var involvert i sex-handel, var bildet litt annerledes. Hun snakket svært åpent om sin tid i prostitusjon og det virket for meg ikke som om dette var noe hun skammet seg betydelig over. Det er derimot mulig at hun ikke ville ha snakket så åpent om tiden i prostitusjon til mennesker som ikke var del av hennes hjelpeapparat. To av kvinnene i eksemplene hadde ikke vært involvert i prostitusjon. De var blitt mishandlet i et parforhold, og kunne derfor ikke bli dømt for brudd på seksualmoralen på samme måte som kvinnene utsatt for menneskehandel. Seksualitet kan altså være en del av årsaken til noen av beboernes følelse av skam, men det er ikke hele forklaringen.

Wikan (1984) knytter skam til handlinger, adferd eller aspekter ved det en person gjør. Mishandlingen i seg selv er ikke en handling kvinnene har utført, det er i stedet en handling som er blitt påført dem. Kan det skammelige da være at de har satt seg selv i en situasjon hvor de har blitt mishandlet? Valget de konkret har tatt er ikke å bli mishandlet, de har satt seg selv i en situasjon hvor mishandlingen utilsiktet har fulgt med. En konsekvens som kvinnene i de fleste tilfeller umulig kunne ha vært klar over da de gjorde sitt valg av handling. Et valg de derimot bevisst har tatt er å reise fra voldsutøver og til Krisesenteret, men jeg ser det som usannsynlig at det i Norge i dag oppfattes som skammelig å reise fra noen som er voldelig mot deg, ikke en gang hvis dette betyr at man bryter opp et par-forhold. "Ved tusenårsskiftet er inntrykket av norske familiemønstre mer brokete og sammensatt. De stramme normene som regulerte seksuell utfoldelse, og par- og familiedannelse har mistet grepet om store deler

av befolkningen.” (Leira, 2003, s. 261). Det som derimot kommer frem ved at de ikke flytter for seg selv, men i stedet kommer til Krisesenteret er at de trenger hjelp til å mestre sin situasjon. Wikan skriver at i vesten handler alt “[...] om å mestre, eller gi inntrykk av at man mestrer, sin livssituasjon.” (2003, s. 8). Kvinnene levde altså ikke opp til de kulturelle forventningene, og ved at de bodde på Krisesenteret kom dette tydelig frem. Det at de ikke mestrer sin situasjon kan altså være en grunn til at kvinnene følte skam.

Kvinnene som bodde på Krisesenteret var bekymret for at mennesker skulle få vite at de bodde på senteret. Jeg tolker dette til å bety at de ikke ville bli dømt av et publikum for brudd på enkelte moraler, verdier eller normer. Brudd på seksualmoral blir ofte satt i et kausalt forhold til følelsen av skam av sosialantropologer. Til tross for at kvinnene som var blitt utsatt for menneskehandel kom fra ulike kulturelle bakgrunner er det mulig at deres brudd på en seksualmoral som er lignende i flere kulturer var årsaken til deres følelse av skam. Videre kan det å ikke mestre sin situasjon være årsaken til skamfølelsen, i alle fall for de norske kvinnene. Ved å flytte på Krisesenteret viste kvinnene at de ikke mestret sin situasjon, noe som bryter med en vestlig verdi. Som nevnt i kapittel to er Krisesenteret lokalitet mindre hemmelig i dag enn den var ved dets oppstart. Kvinnes forbindelse med Krisesenteret blir slik sett tydeligere og det blir lettere for et publikum å dømme dem. Kanskje kan det dermed tenkes at kvinnene som bor på Krisesenteret opplevde en større grad av skam enn de ville ha gjort da ingen viste hvor senteret lå?

’Matter out of place’

Douglas (1966) benytter seg av begrepet ’matter out of place’ for å beskrive hvordan noe kulturelt kategoriseres som skitt, men det kan benyttes for å forklare skammen kvinnene på Krisesenteret følte. En kultur klassifiserer verden, enkelte ting hører eller hører ikke til i en kontekst. Hvis noe befinner seg i en kontekst det ikke hører hjemme oppfattes dette som en anomali. Douglas (1966) viser at anomalien blir en anomali på grunn av egenskaper ved den, men også på grunn av klassifiseringssystemet.

Som vist i kapittel to ble vold i par-relasjoner lenge ansett som tilhørende den private sfæren, er mulig at klassifiseringen av denne type vold fremdeles bærer preg av dette? Journalist Gunnar Ringheim (1995) har skrevet om mishandlede kvinners manglende tillit til

politiet og rettsystemet. En av informantene hans i politiet forteller om hvordan han vegrer seg for å gå inn i det private:

Grunnen til at vi vegrer oss mot å ta i slike saker, er at de er forferdelig vanskelige, både når det gjelder etterforskning og bevisførsel fram mot en mulig rettssak. Men det verste er ubehaget med å tråkke inn i stua til folk, inn i den kanskje mest intime delen av privatlivet deres. (Ringheim, 1995, s. 93).

Ringheims informant føler det er ubehagelig at denne grensen mellom det private og det offentlige overskrides. Kan dette være fordi kvinnene og deres opplevelser kan kanskje sees som en slags ”matter out of place” og kategoriseres som anomalier?

Uavhengig av om kvinnene har blitt utsatt for menneskehandel eller mishandling av en kjæreste eller ektefelle handler det om vold de har blitt utsatt for i en privat sfære. De har ikke blitt slått ned av et ukjent menneske på gata. Ved å komme til Krisesenteret trekker kvinnene også voldserfaringen ut ifra det private og inn i det offentlige. Jeg vil foreslå at beboernes følelse av skam også kan knyttes til dette. Ved at de trekker volden fra det private og ut i det offentlige setter de også fokus på bruddene av verdiene, normene og som er knyttet til situasjonen. De tydeliggjør altså for publikumet som dømmer dem at bruddene har funnet sted. Andre kan vite noe om dem kun ved at de har tatt kontakt med senteret (jmf *nære fremmede* beskrevet ovenfor). Som i eksemplet med Gloria, de andre elevene i klassen hennes ville vite at noe var annerledes med henne hvis de fikk vite at hun bodde på Krisesenteret.

Volden kvinnene som bor på Krisesenteret bryter også med den norske klassifiseringen av den private sfære som trygg. ”Et hjem skal være et sted for privatliv, hvor en skal føle seg trygg, være elsket, få utvikle seg, ha selvrespekt og føle velvære. For voldsutsatte kvinner og deres barn er alle disse elementene fraværende.” (Smaadahl, 2007, s. 2). Ovenfor har jeg påstått at frykten kvinnene som bor på Krisesenteret skiller seg fra andre kvinners frykt nettopp fordi beboerne frykter det private. Beborne fryktet det private fordi dette var sfæren volden de var blitt utsatt for fant sted, andre kvinner frykter det offentlige fordi dette er sfæren de tenker at de kan bli utsatt for vold i. Slik sett bryter volden kvinnene på Krisesenteret har blitt utsatt for med klassifiseringen av den private sfære som trygg.

Douglas (1966) beskriver en rekke taktikker som benyttes for å håndtere anomalier, et eksempel er å unngå dem. ”Ubehagelige fakta som ikke lar seg passe inn, ignorerer vi eller forvrenger slik at de ikke forstyrrer de etablerte antagelsene.” (Douglas, 1997, s. 52). Emma, en av beboerne på Krisesenteret fortalte at hun ikke snakket med venninnene sine om

Krisesenteret, og hvis hun absolutt måtte så unngikk hun i alle fall å kalle det kritesenter. Da jeg spurte henne om hvorfor, sa hun at krise var et så ubehagelig ord. Slik jeg ser det er dette en måte Emma distanserer seg fra å være en anomali.

Kvinnene som bor på Krisesenteret og deres opplevelser bryter grensene til den private og den offentlige sfære når de kommer til Krisesenteret. De trekker volden de har opplevd i det private ut i det offentlige og setter fokus på at den private sfæren ikke er trygg 'slik den burde være'. Ved at kvinnene og deres opplevelser bryter med den norske klassifiseringen av offentlig og privat kan de sees som anomalier.

Oppsummerende bemerkninger.

Kvinnene som bor på Krisesenteret var svært ulike, men de måtte leve tett sammen i den perioden de var på senteret. På den ene siden virket beboerne svært intime, men jeg tolker denne intimiteten som en kontekstbasert form for intimitet. Jeg har argumentert for at den kun finner sted på grunn av at kvinnene er på Krisesenteret og at kvinnene generelt ikke ville ha hatt noen relasjon utenfor denne konteksten. De er *nære fremmede*. Samhandlingen som finner sted mellom beboerne på Krisesenteret kan slik sett ikke klassifiseres som del av den private eller offentlige sfæren. Den tydeliggjør derimot Krisesenterets tvetydige posisjon i forhold til den offentlige sfæren.

Videre har jeg tatt for meg beboernes frykt for voldsutøver for på den måten å belyse de spesielle aspektene ved volden kvinnene som bor på Krisesenteret har blitt utsatt for. Volden kvinnene som bor på Krisesenteret har blitt utsatt for er spesiell fordi den har funnet sted i det private og er utført av personer de har hatt en nær relasjon til. På grunn av erfaringene deres tolket kvinnene ikke lenger sin private sfære som trygg. Dette skiller seg fra andre kvinners frykt som vanligvis definerer det private som trygt og det offentlige som farlig. Slik forstyrres kategoriseringen av det private som trygt. Beboerne og deres opplevelser blir på denne måten anomalier.

Videre satte kvinnene fokus på denne forstyrrelsen ved at de trakk sine opplevelser fra det private og inn i det offentlige. Dette skjedde ved at de tok kontakt med Krisesenteret, i og med at andre kan vite ting om dem ut i fra dette faktumet. Beboerne ville ikke assosieres med Krisesenteret fordi dette, i tillegg til at deres annerledeshet kommer i fokus, vil tydeliggjøre

de verdiene, normene og moralen de har brutt. Mennesker vil kunne dømme kvinnene for brudd på disse verdiene og tilskrive dem skam.

Forholdet mellom beboere og ansatte på Krisesenteret

Krisesenteret er en samling individer, men disse individene er, under tiden de alle befinner seg på Krisesenteret, del av den samme sosiale organisasjonen. ”Innen en sosial organisasjons vegger finner vi et lag av opptredende som samarbeider om å forelegge for publikum en bestemt definisjon av situasjonen.” (Goffman, 1992, s. 197). Goffman (1992) skriver at man for å studere samhandling kan dele deltakerne inn i lag, hvor et lag er opptredende og opptrer for et annet som er publikum. Dette er et skille jeg vil la gå igjennom dette kapitlet. Jeg vil analysere gruppene beboere og ansatte på Krisesenteret som hver sine lag, og se på hvordan samhandlingen i mellom dem kan belyse Krisesenterets posisjon i forhold til den offentlige sfæren.

Jeg viser at ansatte og beboere på Krisesenteret definerer samhandlingen dem i mellom på en ulik måte i forhold til grad av tilhørighet til det offentlige. Dette kommer av at ansatte og beboere som tidligere har hatt et uformelt forhold møtes plutselig i en setting hvor de må omdefinere forholdet som formelt. Det kan oppleves som problematisk og tidligere definisjoner av relasjonen trekkes inn i det nye forholdet. Videre fører måten de ansatte velger å utføre sin status som ’ansatt på krisesenter’ til at beboerne definerer samhandlingen på Krisesenteret, som av en uformell og privat art. Mens de ansatte oppfatter, til tross for sin rolle, samhandlingen som formell og offentlig. De ansatte på Krisesenteret har en motvilje til å definere senteret som en offentlig institusjon, men de forventer allikevel at beboerne skal oppføre seg i tråd med normene som ville funnet på en slik institusjon. De ulike definisjonene av samhandlingssituasjonene fører til flere generelle trekk ved samhandlingen mellom de ansatte og beboerne, blant annet oppstår rollekonflikter oftere.

Jeg argumenterer videre for at de ansatte på Krisesenteret sosialiserer kvinnene som bor der inn i både et sett av verdier tilknyttet den norske kulturen, men også inn i et sett av verdier som i større grad er tilknyttet Krisesenteret. Ved at de ansatte på Krisesenteret sosialiserer beboerne blir Krisesenteret en del av trenden hvor det offentlige spiller en stor rolle i menneskers private liv.

Avslutningsvis tar jeg for meg relasjonen mellom kvinnene som bor på Krisesenteret, de ansatte på Krisesenteret og instanser i velferdsstaten. Jeg viser at alle de tre aktørene,

velferdsinstansene, beboere eller tidligere beboere og Kriesesenteret, har egen agens til tross for at de ansatte på Kriesesenteret fremstår som en del av beboernes lag. De ansatte på Kriesesenteret medierer samhandlingen mellom velferdsinstansene og kvinnene som er tilknyttet Kriesesenteret, slik sett står de i mellom det offentlige og det private.

Rollepill på Kriesesenteret

I kriesesenterkonteksten kunne det være vanskelig for både ansatte og beboere å tenke på et menneske de kjente fra før, utenfor Kriesesenteret, som ansatt eller beboer. Slike situasjoner fant sted på Kriesesenteret både ved at beboere samhandlet med kvinner som arbeidet ved senteret som om de opptrådte i den statusen de kjente dem i fra før, og ved at ansatte på Kriesesenteret samhandlet med de kvinnene som bodde ved senteret som om de opptrådte den statusen de kjente dem i fra før. Ved at de trakk på statuser dannet i den private sfæren fikk samhandlingen mellom dem en privat karakter. Men også kvinner som ikke kjente de ansatte på Kriesesenteret fra før hadde lett for å definere samhandlingssituasjonen mellom dem selv og de ansatte som av en privat karakter. Jeg utforsker her hvorfor samhandlingen mellom de ansatte og beboerne på Kriesesenteret blir knyttet til det private, hvilke konsekvenser dette kan ha og hva de ansatte gjør for å unngå dette.

Jeg analyserer her samhandlingen mellom ansatte og beboere på Kriesesenteret ved blant annet å benytte meg av et utvalg av Goffmans (1992) dramaturgiske begreper, men også av Linton (1964). I avgrensningen av innholdet i en samhandlingssituasjon finnes det definisjoner av hvilke statuser som finnes i samhandlingen, og hvordan disse skal spilles ut, det vil si rollen. For å analysere samhandlingen mellom de ansatte og beboerne på Kriesesenteret vil jeg derfor benytte meg av begrepene status og rolle. Jeg vil gi en definisjon av disse begrepene innledningsvis. Videre vil jeg også benytte meg av Goffmans (1992) begrep front stage og back stage, disse vil bli definert senere.

Med status mener jeg her den posisjonen en person har i et spesielt mønster, og ikke summen av alle statusene en person kan inneha (Linton, 1964, s. 113). I følge Linton (1964) finnes det to typer statuser, tilskrevne og oppnådde. Tilskrevne gis til individet ved fødselen uten fokus på ferdigheter, gutt eller barnebarn er eksempler på tilskrevne statuser. Individet kan ikke påvirke hvilke statuser det blir tilskrevet. Oppnådde statuser betegner derimot statuser individet tilegner seg i løpet av sitt liv, sosialantropolog er et eksempel på en slik

status, ansatt på krisesenter er en annen. I følge Linton (1964, s. 117) kan statuser tilknyttet arbeid kan også være tilskrevne, for eksempel utdelt på grunn av kjønn, men i Norge er de som regel også knyttet til utdanning, og således oppnådde, tross for at visse arbeid, for eksempel omsorgsarbeid som omtalt i kapittel tre, oftere utføres av et kjønn enn et annet. Linton (1964) opererer her med et mer rigid skille enn det jeg ønsker. Han skriver at spesielle talenter er nødvendig for å oppnå en status, og eksemplene han gir på slike spesielle talenter grenser til at det kun er snakk om virtuoser. Jeg mener derimot at spesielle talenter kan læres, ved utdanning eller igjennom livserfaring. For eksempel fortolker jeg de ansattes status som en oppnådd status fordi den er tillært. Min bruk av begrepet status i denne analysen vil være noe mer generell enn Lintons (1964) bruk.

I følge Linton (1964) er en status en samling av rettigheter og plikter som følger av denne statusen. "Since these rights and duties can find expression only through the medium of individuals, it is extremely hard for us to maintain a distinction in our thinking between statuses and the people who hold them and exercise the rights and duties which constitute them." (Linton, 1964, s. 113). Mennesker har altså lett for å tenke på andre mennesker som den statusen de innehar. Oppfattelsen av at et menneske er bundet til en status kan for de som fortolker statusen, komme i konflikt med oppfattelsen av at det samme mennesket har en annen.

En hver status har et utvalg roller, det vil si at man kan velge hvordan man iscenesetter statusen. Dette er statusens dynamiske aspekt (Linton, 1964:114). Mennesker med samme status kan altså velge ulike roller. For eksempel opptrådte ikke da ansatte på Krisesenteret på lik måte selv om de hadde den samme statusen. Rollen man velger påvirker også hvordan andre, publikumet, oppfatter samhandlingssituasjonen (Goffman, 1992). "[...] opptredende har til hensikt å fastholde en bestemt definisjon av situasjonen, og dette utgjør på sett og vis hans syn på hva virkeligheten er." (Goffman, 1992, s. 76). Slik er både statuser og roller med på å definere samhandlingssituasjonen. Status og rolle gir forventninger om hvordan individet skal oppføre seg i en samhandlingssituasjon (Linton, 194, s. 114), men individet bestemmer selv hvordan hun vil ta i bruk statusen og utføre rollen i relasjon til andre i samhandlingssituasjonen. Hun vil alltid ha muligheten til å bryte forventningene. Uoverensstemmelsen i definisjonen av hvilke statuser som en kvinne opptrer i kan avspeile en uoverensstemmelse i definisjonen av samhandlingssituasjonen. Goffman (1992) skriver at vi

er avhengige av å definere samhandlingssituasjonen for at samhandlingen som finner sted skal oppleves som logisk. Vi må være enige i situasjonsdefinisjonen.

Samhandlingen i mellom de ansatte og beboerne på Kriresenteret ble til tider definert i lys av statuser som allerede eksisterte før en kvinne ble beboer på senteret. Kriresenteret lå i et lite lokalsamfunn. Dette økte sjansen for at ansatte og kvinnene som bodde på Kriresenteret hadde møtt hverandre før den voldsutsatte kvinnen ble beboer på senteret. Noen kjente hverandre til og med ganske godt før de møttes i den nye relasjonen ansatt – beboer på Kriresenteret. Som nevnt ovenfor kan mennesker ha problemer med å forholde seg til at et individ har en annen status enn den man er vant til å se personen i. Dette forekom til tider på Kriresenteret. En beboer og en ansatt som kjente hverandre fra før brakte forventinger tilknyttet deres tidligere statuser inn i den nye relasjonen ansatt - beboer. Når de ansatte definerte samhandlingen mellom seg selv og beboere på Kriresenteret i lys av allerede eksisterende relasjoner de hadde i det private, virket det som om det lettet samhandlingen mellom beboere og ansatte. Ved tilfeller snakket Anne, en ansatt, mye åpnere med Susanne, en beboer hun kjente fra før, enn det hun gjorde med andre kvinner som bodde på senteret. Susanne ble i større grad inkludert i diskusjoner, av Anne, om hvordan senteret burde drives, politikk og andre generelle temaer enn det andre kvinner ble. Anne følte kanskje at hun sto nærmere Susanne enn de andre beboerne?

Men det kan også oppleves som ubehagelig når samhandlingen på Kriresenteret blir definert i lys av relasjoner som allerede er opprettet i det private. For eksempel kom en kvinne inn for rådgivning på senteret. Gunn, en ansatt, fortalte meg at hun kjente denne kvinnen. Kvinnen hadde ikke hilst på Gunn, hun hadde ikke engang sett henne i øynene. Gunn kjente altså til kvinnen fra sitt privatliv, og kvinnen opplevde det som problematisk å møte Gunn på Kriresenteret i og med at Gunn allerede hadde privat informasjon om henne.

Beboerne hadde generelt problemer med å definere samhandlingssituasjonene mellom ansatte og beboere på Kriresenteret som et klientforhold. Dette viste seg tydelig da enkelte beboere møtte ansatte utenfor Kriresenteret. De ansatte fortalte at det kunne føles svært ubehagelig når kvinner de kun kjente som beboere tok kontakt med dem utenfor senteret. Kvinnene kunne da fortelle om de diverse problemene de hadde. De ansatte følte at relasjonen ble trukket ut av krisenterkonteksten, som de definerte som del av den offentlige sfæren, og inn i deres private sfære.

Beboernes problem med å definere forholdet til de ansatte som et klientforhold kan ha vært en konsekvens av de ansattes rolleutførelse. De ansatte oppførte seg ikke på en formell måte i deres samhandling med beboerne. Kanskje unngikk de ansatte dette på grunn av Kriresenterets feministiske historiske bakgrunn hvor ideologien tilsa at ansatte og beboere skulle være like? Beboernes samhandling med de ansatte kunne til tider minne mer om venninneforhold, også uten at de kjente hverandre fra før. Ved et tilfelle satt for eksempel flere av de ansatte inne på de ansattes kjøkken. Emma, en beboer, kom inn og stilte seg i dørkarmen. Hun var tydelig opprømt. Hun hadde vært inne på et av kontorene og tatt en offisiell telefon. Mannen hun hadde snakket med hadde flørtet med henne. Emma fortalte detaljrikt om hva han hadde sagt og hva hun hadde sagt. Både hun og de ansatte lo av samtalen. Denne samhandlingen har ikke tradisjonelle klientforhold trekk, men minner i stedet om en samtale man ville funnet i mellom venninner. Det at de ansatte på Kriresenteret oppmuntret Emma til å fortelle om flørting på telefonen blant annet ved å le, viser at kritesenteransatt rollen de valgte minnet mer om en rolle utført av noen i statusen som venninne. På den måten brøt de med ideal mønsteret og forventningene til statusen kritesenteransatt og dette førte til at beboerne ikke definerte samhandlingen mellom ansatte og beboere som et formelt klientforhold. En av årsakene til at beboerne definerte samhandlingssituasjonen på Kriresenteret i lys av det private kan altså være at rollen de ansatte utførte minner om en venninne status.

Forskjellige statuser og måter å opptre på er ofte knyttet til forskjellige områder eller kulisser. (Goffman 1992). Goffman definerer et område "[...] som et hvilket som helst sted som i en viss utstrekning blir innhegnet av hindringer for våre oppfattelser." (1992, s. 92). Kriresenteret kan sees som et område. Goffman (1992) deler et område inn i fasadeområdet eller front stage, og bak kulissene eller back stage. "Et «bakside-område» eller «bak kulissene» kan defineres som et sted, i forhold til en bestemt opptreden, hvor det inntrykk man søker å gi med opptreden blir åpent motsagt, som en selvfølgelig ting." (Goffman, 1992, s. 96). Front stage området er der hvor opptreden finner sted. Her befinner publikum seg. Slik jeg ser det har derfor back stage en mer privat natur enn front stage som er mer offentlig. Hva som defineres som front stage eller back stage varierer i forhold til aktørens posisjon. På Kriresenteret var kontorområdet de ansattes back stage, og beboerne måtte bli invitert inn for å ha tilgang til dette området. Hvis de ansatte oppholdt seg i de andre delene av Kriresenteret hadde beboerne, de ansattes publikum, oversikt over dem og de ansatte måtte

være bevist sin opptreden. For beboerne var det derimot motsatt. De hadde ikke nødvendigvis et publikum når de oppholdt seg i stua, kjøkkenet eller i hagen, noe de garantert hadde hvis de var på kontoret.

Krisesenteret er en arena eller en kulis som har et utvalg statuser, i hovedsak beboer og ansatt, som utføres der. Hvordan kvinnene valgte å utføre statusen beboer eller ansatt var svært varierende og det fantes et bredt spekter av roller tilknyttet begge statusene som ble utført på Krisesenteret. Rollen blir påvirket av om den utføres i back stage eller front stage. Det finnes forventninger om hvordan man skal/kan opptre i henholdsvis back stage og front stage bundet til forventninger om hva som er en privat eller en offentlig rolle. En uformell opptreden er noe som kan finne sted i et privat område, back stage, mens en formell opptreden finner sted i det offentlige, front stage.

På Krisesenteret fantes det ofte en uoverensstemmelse mellom definisjonen av samhandlingssituasjonen basert på de ulike opplevelsene av hva som var front stage og back stage. En av beboerne gikk, for eksempel, rundt i senteret med morgenkåpen sin en ettermiddag, en av de ansatte mumlet da at kvinnen godt kunne ordne seg litt. Den ansatte definerte fellesarealene på Krisesenteret som front stage, mens beboeren definerte de som back stage. Rollen som beboer ble utført på en uformell måte og dette korresponderte ikke med den ansattes definisjon av området som formelt.

En annen grunn til uoverensstemmelsen i kategoriseringen av opptredenen slik den ble gjort av de ansatte og beboerne på Krisesenteret, og deres tilsvarende definisjon av områder kan være på grunn av hva slags oppgaver de ansatte utførte front stage og hva de utførte back stage. På arbeidsplassene Goffman (1992, s. 96-108) beskriver benytter arbeiderne back stage området til å ikke utføre arbeid. De ansatte på Krisesenteret benyttet derimot back stage området til å skjule en type arbeid for beboerne. Det var her de ansatte drøftet beboerne, hvordan de skulle gå frem med den enkelte og lignende, slik at 'arbeidet' eller samtalene med beboerne, fikk en mest mulig 'naturlig'/venninnelignende natur når det utførtes i front stage. Beboerne oppfattet ikke rolleutførelsen til de ansatte i stor nok grad som arbeidende når de var i fellesområdene på Krisesenteret. De ansatte, som i utgangspunktet hadde en formell status, valgte å utføre sin rolle på en uformell måte selv om den fant sted i et i det de definerte som et formelt område.

Ved at beboerne og de ansatte hadde ulike definisjoner på hvilke statuser som var involvert i samhandlingssituasjonen eller hvordan rollen skulle utføres viser dette at de hadde

en ulik definisjon av samhandlingssituasjonen. Ulik definisjon av samhandlingssituasjoner kan føre til rollekonflikter, fordi ulike statuser tilknyttet ulike samhandlingssituasjoner inneholder en rekke ulike plikter og rettigheter. Rollekonflikter kan oppleves som svært ubehagelige for deltakende i en samhandlingssituasjon. Personer som ikke er enige om hvilke statuser som spilles ut eller hvordan rollen skal utføres kan oppleve å møte kryssende forventninger. I følge Goffman (1992, s. 119-141) oppstår lettere rollekonflikter da noen innehar en selvmotsigende rolle. Han gir en rekke eksempler på slike typer roller, men det som karakteriserer dem alle er at: ” I alle disse tilfellene finner vi en uventet, skjult sammenheng mellom den rollen man gir seg ut for å ha, de informasjonen man sitter inne med og de områder man har adgang til.” (Goffman, 1992, s. 127). En type selvmotsigende rolle er servicespesialist-rollen (Goffman, 1992). Spesialisten er på en måte en del av laget, i dette tilfellet vil det si laget til beboerne. Hun kjenner lagetts hemmeligheter, men er ikke forpliktet til å dele av sine egne (Goffman, 1992, s. 133). Goffman kontrasterer denne statusen med vennskap.

En person som noen betror seg til, lever ikke av å ta imot slike betroelser, i motsetning til service-spesialisten. Han tar imot betroelsene uten å ta noe honorar for det, som et uttrykk for vennskap, tillit og aktelse. Vi kan imidlertid ofte se at klienter forsøker å gjøre sine service-spesialister til fortrolige venner (muligens for å sikre seg deres diskresjon), særlig når spesialistens eneste oppgave er å lytte og snakke, slik tilfellet er med prester og psykiatre [sic]. (Goffman, 1992, s. 134).

Den skjulte sammenhengen mellom den statusen man gir seg ut for å ha og den informasjonen man sitter inne med kommer tydelig frem da beboerne og de ansatte på Krisesenteret hadde en relasjon før kvinnen ble beboer på senteret. Beboernes problemer med å definere de ansattes status i samhandlingen dem i mellom kan sees som et slikt forsøk på å gjøre service-spesialister til sine venner.

De ansatte var klar over at samhandlingen på Krisesenteret var utsatt for rollekonflikter og forsøkte derfor å unngå at beboerne skulle gjøre en uriktig definisjon av samhandlingen på Krisesenteret. Dette gjorde de ved å klargjøre hvilke statuser som er del av samhandlingssituasjonen og hvordan disse statusene vil spilles ut, dvs. rollen. Tina arbeidet på Krisesenteret under tiden Kim bodde der. Kim og Tina kjente hverandre fra et annet arbeidssted. Kim fortalte Tina om problemene hun hadde i hjemmet og Tina oppfordret henne til å komme til Krisesenteret. Tina forsøkte med en gang Kim kom til senteret, basert på

erfaring, å klargjøre grensene for deres samhandling, det vil si definere samhandlingssituasjonen. Tina fortalte at mens Kim bodde på senteret så var Tina ansatt og Kim beboer, de var ikke venninner eller arbeidskollegaer. Slik definerte Tina hvilke stater som var involvert. Videre forklarte Tina at Kim kunne snakke med henne om det hun var blitt utsatt for og at hun skulle hjelpe Kim å bearbeide dette, slik definerte hun rollen som krisesenteransatt for Kim. Dette ble gjort for å forsøke å unngå rollekonflikter mens Kim var beboer på Krisesenteret, noe som kunne oppstå hvis Kim forventet at Tina i statusen som krisesenteransatt skulle oppføre seg som venninne. Tina ville at Kim skulle se henne som krisesenteransatt og ikke som venninne mens Kim bodde på senteret, fordi Tina ønsket å utføre rollen som krisesenteransatt uten at Kim skulle dømme denne rollen i lys av venninneforholdet.

I og med at Krisesenteret var lokalisert i et lite lokalsamfunn hendte det ofte at kvinner som kjente hverandre i andre stater måtte forholde seg til hverandre i den nye relasjonen ansatt-beboer. Dette kunne føre til at de trakk på de gamle statusene i forståelsen av den nye situasjonen. Også kvinner som bodde på Krisesenteret, men som ikke kjente noen av de ansatte fra før, hadde en tendens til å definere deres relasjon som av en privat natur. Ansatte og beboere definerte områdene på Krisesenteret forskjellig. De ansatte definerte Krisesenteret som del av den offentlige sfæren, mens beboerne ikke alltid gjorde dette. På bakgrunn av den ulike definisjonen hadde beboerne og de ansatte ofte en ulik oppfattelse av hvordan rollen beboer eller ansatt skulle utføres der. Dette kan ha vært fordi de ansatte spilte rollen som arbeidene tydelig nok. Konsekvensen av uoverensstemmelser i definisjoner av samhandlingssituasjonene var ofte en følelse av ubehag for deltakerne. Det oppstod også lett rollekonflikter hvor deltakerne ble utsatt for kryssende forventninger. De ansatte var klar over dette og forsøkte derfor å avklare samhandlingssituasjonen hvis kvinner de kjente fra før ble beboere på Krisesenteret.

Krisesenteret som sosialisator.

Som nevnt i kapittel to er velferdsstaten i stor grad involvert i menneskers private sfære (jmf Vike, 2004). Jeg argumenterer her for at Krisesenteret kan sees som en del av denne utviklingen i forhold til beboerne. Mange av kvinnene som bodde på Krisesenteret måtte sette seg inn i ny kunnskap. De ansatte på Krisesenteret assisterte dem på mange måter i dette. Jeg

mener at de ansatte til en grad sosialiserte kvinnene som bor på Krisesenteret. Eksempelene jeg vil presentere her baserer seg på to forskjellige aspekter. Det første er ting nordmenn ofte lærer i barndommen, men som ikke kvinner med andre kulturelle bakgrunner nødvendigvis kjenner til. Men Krisesenteret sosialiserte også både norske og utenlandske kvinner inn i de rådende verdiene som fantes på senteret. Dette er det andre aspektet av sosialiseringen som foregår på Krisesenteret.

Sosialisering er et begrep som kan defineres som "[...]en prosess der medlemmer av et samfunn lærer sosiale og intellektuelle normer og verdier, gjennom innlemming i sine respektive sosiale roller og samhandling med andre individer." (Sosialisering). I studier av sosialisering er det vanlig å fokusere på barn, fordi primærsosialisering skjer i stor grad mens medlemmene av samfunnet er barn. "Culture is normally transmitted from generation to generation by adults to children, and from those expert in a particular cultural domain to novices." (Socialization, 1997). I samfunn som Norge har offentlige institusjoner i stor grad overtatt ansvaret for primærsosialiseringen fra hjemmet. Skole, barnehage og andre har, i tillegg til familien, stor påvirkning på individer under deres barndom,

"The individual's formation of habits and attitudes begins at birth, and, other things being equal, the earlier his training for a status can begin the more successful it is likely to be." (Linton, 1964, s. 115). Denne formingen av vaner og holdninger er også avhengig av i hvilken kultur personen vokser opp. Det sier seg derfor at en person kan være nødt til å gjennomgå en form for primærsosialisering og lære seg nye vaner og holdninger hvis hun flytter fra en kultur til en annen, og at dette kan være vanskeligere jo eldre personen er. "Sosialisering behøver ikke å innebære at man lærer hver minste detalj i hver enkelt rolle – ofte kan man umulig få tid eller krefter til det. Det som kreves av hver enkelt er at man lærer seg tilstrekkelig mange uttrykk, så man kan «improvisere» stort sett alle de roller man kan få." (Goffman, 1992, s. 67). Lintons syn på sosialisering tilsier at mennesker som må sosialiseres inn i en ny kultur kan bli mindre suksessrike i sin statusutførelse, men som Goffman påpeker er det ikke nødvendig for et individ å lære seg alle detaljer. En form for forståelse for samfunnet og normene for oppførelse er viktig for å kunne fungere i det, til tross for at man ikke trenger å internalisere alle.

Et viktig aspekt for å forstå en kultur er tradisjoner. På våren under feltarbeidet mitt kom 17. Mai. De ansatte på Krisesenteret snakket mye om dette til beboerne. Nå skulle en virkelig norsk tradisjon snart skje. Helgen før var det pinse, samt en rekke konfirmasjoner.

Jane og Angie, to av kvinnene med utenlandsk kulturbakgrunn som bodde på krisesenteret, registrerte at nordmennene gikk i kirken og var pent antrukne i bunad helgen før 17. Mai. Jeg overhørte samtalen dem i mellom som gikk ut på at nå hadde nordmennene startet sin feiring av nasjonaldagen. Dette stemte selvsagt ikke. I tillegg fungerer rent praktiske ting annerledes i Norge enn i mange andre lang. For eksempel kan det norske køsystemet være vanskelig. Janice skulle i banken og posten, men hun var ikke vant til å trekke kølapp for så å se opp på en skjerm som viste når det var hennes tur og hvilken skranke hun skulle henvende seg i. For nordmenn er dette til en grad blitt kroppsliggjort, vi er blitt sosialisert til å forvente at det er slik en kø fungerer. Vi har tilegnet oss et sett av ferdigheter, internalisert dem, slik at de nå fremstår som naturlig. De ansatte på Krisesenteret hjalp beboerne med utenlandske kulturbakgrunner å forstå både de symbolske sidene ved det norske samfunnet, slik som for eksempel 17, og de praktiske sidene som hvordan man venter i kø.

Statusen kvinnene med utenlandsk kulturbakgrunn trente for å oppnå er 'samfunnsborger i Norge'. Sosialisering dreier seg nettopp om å bli medlem av et samfunn. Det kan defineres som: "[...] the way individuals become members of a society, embodying in their own experience, and action out in their learned behavior, a part of the culture of that society." (Schwartz, 1976, s. ix sitert i Socialization). I og med at det var Krisesenteret som lærte beboerne disse tingene, og i og med at dette er vaner og holdninger som er kjent for nordmenn flest, kan man si at Krisesenteret drev en form for primærsosialisering av de utenlandske beboerne inn i den norske kulturen.

Det var tydelig at kvinnene med utenlandsk kulturbakgrunn mente opplæringen de fikk av de ansatte på Krisesenteret var svært viktig. En av beboerne med utenlandsk kulturbakgrunn, som var gift med en nordmann, sa en gang at hun syntes det var så fint å være på senteret fordi hun lærte så mye. Kvinnene lærte om hvilke verdier som er rådende, takt, tone, kulturelle tradisjoner, mm. Jane trodde at alle i Norge var slik som mannen hennes, svært kontrollerende. Hun tenkte at oppførselen hans bunnet i kultur og derfor var hun redd for å ta kontakt med andre norske mennesker. De ansatte på Krisesenteret viste henne at det ikke var slik, og Jane var ikke lenger redd for kontakt med andre norske mennesker.

Kvinnene med utenlandsk kulturbakgrunn som bodde på Krisesenteret ble ikke bare sosialisert inn i norske tradisjoner, verdier og vaner. Alle kvinnene ble sosialisert inn i de rådende tradisjonene, verdiene og vanene på Krisesenteret, spesielt igjennom Krisesenterets ideologi om hjelp til selvhjelp. Dette gjaldt også kvinnene med norsk kulturbakgrunn som var

beboere på senteret. Blant annet var dette tydelig da det kom til deres status som kvinner. For noen av kvinnene som var beboere på senteret kunne det oppleves som vanskelig å skulle være helt ansvarlige for alt selv. En av de ansatte fortalte om en kvinne som hadde ønsket at hun skulle ta avgjørelsene for henne. Kvinnen hadde vært så fornøyd da den ansatte hadde spurt om det var det hun ville, men hadde blitt oppgitt da den ansatte sa at hun ikke kunne gjøre dette. Den ansatte satte så to forhold opp mot hverandre; friheten av å bestemme over eget liv, versus friheten av å slippe å ta ansvar for egne handlinger. Friheten til å bestemme over eget liv var klart høyest rangert blant de ansatte på Krisesenteret. Den ansatte mente at dette var en generell norsk verdi, og hun var klar over at Krisesenteret slik sett hadde en etnosentrisk holdning.

Kvinner som bodde på Krisesenteret lærte om den norske kulturen, tradisjoner og hvordan man praktisk skulle gjøre ting, i tillegg til et sett av verdier som var rådende på senteret. De ansatte skilte ikke mellom krisesenterspesifikke verdier og verdier som var rådende i det norske samfunnet, men anså at disse settene med verdier var like. I hvor stor grad kvinnene som hadde vært beboere på Krisesenteret fortsetter å internalisere disse verdiene etter at de kuttet kontakten med senteret kan jeg ikke si, men jeg antar at noen i noen grad gjorde dette. Krisesenteret bidro på denne måten til å skape en spesifikk type samfunnsborgere. Til tross for at kvinnene som bodde på Krisesenteret var voksne kan altså Krisesenteret sies å ha sosialisert både utenlandske og norske kvinner. Slik jeg ser det er Krisesenteret dermed en del av trenden av at offentlige instanser er med på å forme individer.

De ansatte på Krisesenteret formidler kontakt mellom beboerne og velferdsstaten

Jeg analyser her kontakten mellom beboere, tidligere beboere, ansatte på Krisesenteret og representanter for velferdsstaten i lys av sosialantropolog Norman Longs (1989a; 1989b) fortolkning av konseptet 'social interface'. Begrepet vil bli definert innledningsvis. Jeg har her valgt å inkludere tidligere beboere som en del av beboergruppen i denne analysen fordi de ansatte på Krisesenteret i stor grad hjelper kvinnene som har vært beboere på Krisesenteret i deres møte med velferdsstaten også etter at kvinnene har flyttet fra senteret. Kvinnene som bodde på Krisesenteret oppfattet ofte kontakten med velferdsstaten som svært vanskelig. De ansatte på Krisesenteret hjalp beboerne i stor grad i forhold til dette. Men jeg argumenterer for

at til tross for at de ansatte på Krisesenteret i hovedsak agerte på vegne av beboere eller tidligere beboere i møtet med andre instanser i velferdsstaten var de en egen aktør med egen agens. Krisesenteret posisjonerte seg mellom det offentlige og det private i denne samhandlingen. De støttet både velferdssystemet og beboerne.

Long definerer 'social interface' som "[...] a critical point of intersection or linkage between different social systems, fields or levels of social order where structural discontinuities, based upon differences of normative value and social interest, are most likely to be found." (Long, 1989a, s. 1-2). Begrepet social interface betegner direkte kontakt mellom forskjellige sosiale aktører. Long (1989b, s. 226) påpeker at for å kunne snakke om en sosial aktør må denne enheten ikke være så stor at den ikke kan ta avgjørelser. Long (1989b) identifiserer altså agens som viktig i konseptet om social interface. Dette henger sammen med at han plasserer social interface som et aktørorientert perspektiv, som tradisjonelt ser individet som et handlende subjekt. De sosiale aktørene i interface må altså analyseres som noen som ønsker og klarer å gjøre noe. De er ikke helt bundet av sosiale strukturer, men har en form for handlingsfrihet, også i de tilfeller hvor handlingsalternativene er begrensede. I tillegg må de sosiale aktørene være uenige om noe, dette kan være verdier, interesser, viten eller makt (Long, 1989b, s. 232).

De sosiale aktørene kan være større enheter eller et individ. De forskjellige aktørene som kommer i kontakt i eksemplene gitt her er i hovedsak kvinner som var eller hadde vært beboere på Krisesenteret og velferdsinstanser, men de ansatte på Krisesenteret hadde også en rolle i denne samhandlingen. For å gripe kvinnenens forhold til velferdsstaten, vil jeg rette fokuset mot velferdsinstansene representert hovedsakelig av Nav. Det er disse instansene som tar avgjørelser på grunnlag av politiske retningslinjer som til sammen bygger opp vår velferdsstat

Krisesenteret forsøkte, som beskrevet i kapitel tre, å hjelpe kvinnene som kom i kontakt med dem til å starte selvstendige liv. Et ledd i arbeidet med hjelp til selvhjelp var at kvinnene som bodde på Krisesenteret skulle klare seg selv økonomisk, enten dette var ved å motta stønad, trygd eller pensjon, eller ved å inneha eget lønnsarbeid. Dette er en forutsetning for å kunne starte et eget liv i et hjem. I følge SSBs rapport om krisesentrene anno 2007 er kvinnene som kommer til krisesenteret mindre yrkesaktive enn kvinner ellers i Norge. Halvparten av beboerne med norsk kulturbakgrunn oppgav i 2007 at de mottok stønad, trygd eller pensjon, det samme gjelder for 17% av de med utenlandskkulturbakgrunn. Til sammen

utgjør denne andelen av beboere nær 1/3 av det totale antallet beboere på krisesentrene i 2007 (Hirsch og Nørsgaard, 2008, s. 16-17). Denne generelle statistikken stemmer også overens med mine observasjoner fra Krisesenteret. Mange av kvinnene som var beboere på Krisesenteret hadde vært hjemmeværende og økonomisk avhengig av voldsutøveren. Når de brøt ut av forholdet forsvant deres økonomiske grunnlag og de var nødt til å søke jobb eller oppsøke velferdsstaten for assistanse. Noen av kvinnene som bodde på Krisesenteret hadde allerede arbeid eller forsøkte å skaffe seg arbeid, men majoriteten var avhengig av støtte fra NAV. Både beboere med norsk og med utenlandsk kulturbakgrunn syntes kontakten med NAV var problematisk. En stor del av arbeidet de ansatte på Krisesentret utførte var derfor å forhandle i kontakt mellom denne delen av det offentlige hjelpeapparatet og beboerne.

Krisesenterets ansattes rolle som eksperter var svært viktig. Til tider fremsto andre instanser i velferdsstaten som svært lite kompetente i forhold til problematikken rundt kvinnemishandling, mens de ansatte på Krisesenteret kunne svare på det meste. Enkelte av de ansatte hadde også stor kunnskap om andre temaer knyttet til beboere og tidligere beboeres velferd. De ansatte på Krisesenteret hjalp ikke bare nåværende beboere, men også tidligere beboere med problemer som oppstod i samhandlingen med velferdstjenestene. Sally, en tidligere beboer, kom innom Krisesenteret i panikk fordi hun hadde fått inkasso varsel på strømgjeld. Hun opplevde inkassokravet som svært traumatisk fordi det minnet henne om forholdet hun hadde vært i hvor hennes eksmann ikke betalte regninger og strømmen ble kuttet hele tiden. Sally forklarte at NAV skulle gi henne penger til å betale regningen, og Anne, en ansatt, ringte dem i et forsøk på å oppklare saken. Hun fikk beskjed om at pengene var gått inn på Sallys konto. Sally sjekket kontoutskriften sin, men verken hun eller Anne fant pengene fra NAV. Anne ringte derfor NAV igjen, hun fikk da beskjed om at pengene var der bare at de ikke var spesifisert som eksplisitt til strøm. Den ansatte i NAV sa at dette hadde hun forklart Sally, hun hadde til og med skrevet det ned til henne på engelsk og Sally var jo et rimelig oppegående menneske så dette burde hun forstå. Anne sa at nei, på kontoutskriften sto bare den summen som det sto i vedtaket at Sally skulle ha til livsopphold, pengene til strøm var ikke inkludert. Anne var på dette tidspunktet sint og sa at NAV måtte sjekke dette bedre fordi det rett og slett ikke stemte. En stund senere ringte NAV opp igjen, de hadde funnet feilen og nå var regningen betalt. De ba Anne om unnskyldning. Da Anne fortalte meg om dette nevnte hun at hun syntes det var ille at de ba henne om unnskyldning, det var jo Sally de burde be om unnskyldning! Sally var ofte innom Krisesenteret for å få hjelp med sin kontakt

med NAV. Spesielt vanskelig var det faktum at hun ikke behersket norsk godt. De ansatte på Krisesenteret hjalp henne derfor med alt fra å lese papirene hun hadde fått til å vise henne hvilke papirer hun måtte ha med seg i neste møte.

De ansatte på Krisesenteret hadde ofte problemer med ansatte i velferdstjenestenes behandling av beboerne. Ved flere tilfeller måtte de ansatte gå inn i samhandlingen på vegne av beboere eller tidligere beboere. Spesielt tydelig var dette i de tilfellene hvor kvinnene ikke hadde godt kjennskap til det norske systemet, som oftest hadde kvinnene i disse tilfellene utenlandsk kulturbakgrunn, men også de norske kvinnene opplevde kontakten med velferdsstaten som vanskelig. Kvinnene ble lett umyndiggjort. Anne fortalte at ofte var det nok at hun sto i bakgrunnen når de var i møte med for eksempel NAV for at kvinnene følte at de ble behandlet på en annen måte enn det de gjorde når de var alene i møte. Anne var spesielt opprørt over at NAV ved godkjenning av støtte til tidligere beboere hadde sagt til dem at disse pengene ikke skulle brukes til hjemreise, men til livsopphold. En slik uttalelse kom klart i konflikt med Krisesenterets ideologi om hjelp til selvhjelp, hvor kvinnene skulle behandles som selvstendige individer. I stedet fremviste NAV en form for formynderskap ovenfor kvinnene.

Det fantes også positive eksempler på samhandling mellom Krisesenteret og velferdstjenester. Krisesenteret hadde et spesielt godt forhold til flere av advokatene som representerte beboere på senteret. Som nevnt i kapittel tre var en av to advokater til stede på senteret en dag i uken. Disse to representerte majoriteten av beboerne på Krisesenteret og ble ansett av de ansatte som svært kompetente. På disse dagene spiste for eksempel advokatene lunsj sammen med de ansatte, og samtalene dreide seg om alt fra private anliggender til saker som omhandlet kvinnemishandling. Forholdet mellom advokatene og beboerne var av en noe mer formell art. Beboerne hadde timeavtaler med advokatene når de var på senteret, men mange prøvde allikevel å ta kontakt med advokatene til tross for at de ikke hadde avtale hvis det var noe de lurte på. Beboerne var stort sett positive i sine uttalelser om advokatene, men oppfattet også til tider samhandlingen som problemfylt. En av de ansatte kommenterte en gang på at beboerne ikke var fornøyde så lenge de ikke hadde tilgang til advokatene til enhver tid.

Som nevnt er agens viktig i konseptet om social interface (Long, 1989b). Men beboernes og de tidligere beboernes valgmuligheter var svært begrensede i deres samhandling med NAV. I og med at det er snakk om støtte til livsopphold hadde beboere og tidligere

beboere i grunn ikke valgmuligheten til å avstå fra å oppsøke NAV. Kvinnene kunne ha forsøkt å komme seg ut i arbeid, men dette kan være svært vanskelig da mange er traumatiserte, har meget begrensede norsk kunnskaper, og/eller ingen utdanning. De kunne også velge å gå tilbake inn i mishandlingsforholdet. Long (1989b) mener at de ulike diskursene i samfunnet er grunnlag for de ulike valgmulighetene en aktør har. Beboere og tidligere beboere på Krisesenteret ble i stor grad påvirket av diskursene som fantes blant de ansatte på senteret. Dette kan delvis trekkes ut av samsvaret mellom beboernes holdninger til NAV og de ansattes holdninger til NAV, men det kommer enda tydeligere frem hvis vi sammenligner det med beboernes holdninger til advokatene, som i større grad var positive, noe som også stemmer overens med de ansattes holdninger til advokatene. Det er stor sannsynlighet for at beboere og tidligere beboere kan ha blitt påvirket av de ansatte på Krisesenteret i sine holdninger til valgmuligheter i samarbeidet med NAV. De ansatte på Krisesenteret oppmuntret beboerne til å holde ut sin kontakt med NAV til de kom seg på beina igjen, men oppmuntret også til for eksempel gå på norsk kurs eller å søke arbeid etter at de hadde oppnådd dette, og dette var løsningen de fleste beboere og tidligere beboere valgte.

Som tidligere nevnt skriver Long (1989a) at et forhold som kan betegnes som social interface er preget av uenighet om verdier, interesser, viten eller makt. Uenigheten i mellom kvinnene som hadde vært beboere eller var beboere på Krisesenteret og NAV omhandlet stort sett økonomiske interesser. Kvinnene ønsket økonomisk støtte, mens NAV bestemte hvem de ga økonomisk støtte til og hvor mye denne var på. I forbindelse med dette hadde NAV et regelverk å forholde seg til gitt av staten. Velferdsstaten er ansvarlige for borgernes velferd, men den har ikke ubegrensede finansielle midler. Som Vike (2004, s. 41) påpeker:

Alle partiene på Stortinget, med unntak av Fremskrittspartiet og i noen grad Sosialistisk Venstreparti, har forpliktet seg til å begrense offentlige utgifter og å unngå at statsbudsjettets utgiftsside blir *for stor* [...] Dette har også selvsagt blitt gjort gjeldende i kommunene, som er ansvarlige for de fleste tjenestene.

Ut i fra dette kan det antas at NAV ønsket å begrense antallet penger de ga ut, og deres interesse sto således i skarp kontrast med kvinnene som ønsket å få penger. Long (1989b) skriver også at det er svært vanlig at det er forskjell i makt mellom de sosiale aktørene i social interface. "Although interface interactions presupposes some degree of common interests, they are also likely to generate conflict arising from contradictory interests and objectives due

to differential power.” (Long, 1989b, s. 238). Fellesinteressen NAV og kvinnene på Kriresenteret hadde lå i at det å gi støtte til Norges innbyggere var det NAV eksisterer for, uten kvinnene som ønsket slik støtte ville ikke NAV ha fantes. (jmf. Wadel om klientrollen, 1979). Men til tross for dette var maktforskjellen tydelig i samhandlingen mellom kvinnene og NAV. Kvinnene ønsket noe, men det var NAV som har makten til å bestemme hvem som fikk det. Videre var arenaen kontakten fant sted på hovedsakelig NAVs kontorer, dette ga i seg selv makt til NAV, de har ”hjemmebanefordel”.

De ansatte på Kriresenteret var viktige i samhandlingen mellom beboere eller tidligere beboere og velferdsstaten. I større grad enn beboerne eller tidligere beboere selv var det de ansatte på Kriresenteret som deltok aktivt i konfliktene med velferdsinstansene, om en som representanter for kvinnene. ”The social positions of such representatives inevitably creates ambivalence since the individuals concerned must respond to the demands of their own groups as well as to the expectations of those with whom they must negotiate.” (Long, 1989b, s. 238). De ansatte på Kriresenteret måtte ta hensyn til både kvinnen, men de hadde også forståelse for at NAV hadde sine retningslinjer å følge. Slik sett fungerte de som formidlere i samhandlingen mellom disse to sosiale aktørene. På den ene siden støttet de beboerne fullt ut, men på den andre siden så på så de at beboerne fulgte de pliktene de hadde som mottakere av disse godene. På et tidspunkt fant de ansatte på Kriresenteret ut at en av beboerne hadde penger på en bankkonto og således ikke hadde krav på støtten hun fikk tildelt. Dette ble møtt med sinne fra de ansatte og beboeren fikk beskjed om at dette måtte hun fortelle NAV ellers kom de ansatte på Kriresenteret til å gjøre det. De ansatte på senteret var bekymret for at hvis de holdt denne informasjonen fra NAV så ville det kunne påvirke det fremtidige samarbeid mellom dem. Long skriver at: “One should not assume that because a particular person “represents” a specific group or institution, or belongs to a particular social category, that he or she necessarily acts in the interests or on behalf of these others.” (Long, 1989b, s. 238). Og dette summerer opp Kriresenterets ansattes rolle, de agerte til en stor grad i interessene til beboere og tidligere beboere, men de vernet også om sine egne interesser.

I møtet mellom velferdsinstansene, Kriresenteret og beboere eller tidligere beboere fantes det altså tre aktører, til tross for at Kriresenteret hovedsakelig agerte på vegne av beboere eller tidligere beboere. Den strukturelle diskontinuiteten er basert på en konflikt mellom den nasjonale verdien om velferd til alle, slik den er gitt av velferdsstaten til for eksempel NAV, og økonomisk rasjonalitet. Denne konflikten var i hovedsak mellom

velferdsinstansene og beboere eller tidligere beboere. Krisesenteret ønsket velferd for beboere og tidligere beboere, men denne måtte være i tråd med retningslinjene gitt av staten. I denne sammenhengen var altså Krisesenteret en del av den offentlige sfæren. Allikevel var det ikke slik de ønsker å fremstille seg selv, de viste i sin diskurs en negativ holdning til velferdsinstansene. Krisesenteret distanserte seg på denne måten fra de andre velferdsinstansene. Dette påvirket også beboere og tidligere beboeres oppfattede handlingsmuligheter og kan sees i lys av at siden Krisesentret sosialiserer beboerne, var de med på å forme kvinnenens forhold til andre velferdsinstanser.

Oppsummerende bemerkninger

I dette kapitlet har jeg tatt for meg tre aspekter ved samhandlingen mellom de ansatte og beboerne på Krisesenteret. Jeg har beveget meg fra å analysere forholdet mellom de ansatte og beboerne kun i lys av krisesenterkonteksten, til en større kontekst av det norske.

Jeg har vist at samhandlingen mellom beboere og ansatte på Krisesenteret ofte ble tolket som av en privat karakter, spesielt sett i fra beboernes posisjon. Dette kan komme av at beboerne og ansatte kjente hverandre fra før de møtes på Krisesenteret. Men også beboere som ikke hadde noen relasjon til de ansatte før de kom til Krisesenteret hadde en tendens til å tolke samhandlingen i mellom dem og de ansatte som av en mer venninne lignende karakter. Jeg har argumentert for at dette kommer av at de ansattes rolleutførelse gjorde det vanskelig for beboerne å definere denne som arbeidende på grunn av at krisesenterarbeidet naturlig ligner et vennineforhold. Ulike definisjoner av hvilke områder på senteret som var privat eller offentlig, eller med Goffmans (1992) begrep, back stage eller front stage, bidro også til at krisesenteransatt rollen vanskelig ble definert som arbeidende av beboerne. Både ansatte og beboere opplevde det som ubehagelig da grensene mellom det offentlige og det private ble krysset. De ansatte forsøkte derfor å unngå at samhandlingen mellom dem og beboerne skulle defineres som en del av den private sfære. Dette tolker jeg som et forsøk fra de ansatte på å plassere Krisesenteret i den offentlige sfæren.

Videre har jeg vist at Krisesenteret er en del av den norske tendensen til at den offentlige sfæren påvirker individer. Jeg har argumentert for at de ansatte på Krisesenteret til en grad sosialiserte kvinnene som bodde der inn i både norske tradisjoner, verdier og vaner, men også inn i tradisjoner, verdier og vaner som var tilknyttet krisesenterkonteksten.

Avslutningsvis har jeg analysert forholdet mellom beboerne, de ansatte og instanser i velferdsstaten. Jeg har argumentert for at de ansatte fremsto som en del av beboernes lag, men at de er en egen aktør. De følger i alle tilfeller regelverket slik det er gitt av staten. Krisesenteret må slik sett posisjoneres som del av den offentlige sfæren.

Oppsummerende bemerkninger

Som vist i denne oppgaven er Krisesenterets posisjon i forhold til den offentlige sfæren noe tvetydig. Krisesenteret er i dag en viktig del av det offentlige hjelpeapparatet til voldsutsatte kvinner, men det kan virke som om spesielt krisesentrene tilknyttet Krisesekretariatet er noe skeptiske til å posisjonere seg selv helt og holdent i den offentlige sfæren.

Samhandlingen som fant sted på Krisesenteret kan videre illustrere senterets tvetydige posisjon i forhold til den offentlige sfæren. Deltakerne i en samhandlingssituasjon definerer samhandlingssituasjonen. Hvilke roller og statuser de anser som gyldige vil dermed vise hvorvidt arenaen samhandlingssituasjonen spilles ut defineres av deltakerne som del den offentlige sfæren eller ikke. Mellom de ansatte var samhandlingssituasjonen preget av hierarki basert på formelle statuser. Så ledes kan den best plasseres i den offentlige sfæren.

Samhandlingen mellom kvinnene som bodde på Krisesenteret var derimot preget av en form for intimitet. De delte sine problemer med hverandre og tilbrakte mye tid i hverandres nærhet. Generelt er ikke dette trekk ved samhandling deltakerne anser som del av den offentlige sfæren. Allikevel vil ikke jeg si at samhandlingen i mellom beboerne fant sted i mellom personer i nære relasjoner. Kvinnene kjente ikke hverandre fra sin private sfære og behold stort sett ikke kontakten etter at de flyttet fra Krisesenteret. Intimiteten i mellom kvinnene var preget av at den befant seg på Krisesenteret, og så ledes kontekstbasert. De var *nære fremmede*, intime i den perioden de befant seg på Krisesenteret, og fremmede ellers.

De spesielle omstendighetene rundt samhandlingen på Krisesenteret førte til at beboerne hadde problemer med å definere Krisesenteret som del av den offentlige sfæren. Beboerne tolket ofte samhandlingen mellom dem selv og de ansatte og arenaen den spiltes ut i som mer uformell enn det de ansatte gjorde. De ansatte forsøkte å posisjonere samhandlingen som del av den offentlige. Sentralt her er de ansattes rolle. På bakgrunn av den spesielle karakteren til arbeid på Krisesenteret fremsto de ansattes oppførsel på Krisesenteret som en rolle som lett kan plasseres i det private, til tross for at den egentlig var offentlig. Dette kommer av den spesielle karakteren til arbeidet som utføres på Krisesenteret. For eksempel fremsto de ansatte og dermed Krisesenteret som en del av beboernes lag i samhandlingen med andre velferdsinstanser. På den måten virket de som en motsats til de andre velferdsinstansene de samhandler med. De ansatte på Krisesenteret handlet for beboernes velferd, men Krisesenteret er sin egen aktør, og da det oppsto konflikter mellom handlingene til beboerne

og velferdsstatens reglement støttet de velferdsstaten. På slik måte befestet de sin posisjon som del av den offentlige sfæren.

Videre var samtaler om beboernes problemer en del av de ansattes arbeid, men beboerne forvekslet den omsorgen de fikk av de ansatte med omsorg utført i en privat sfære. Det var også problematisk for både ansattes og beboeres definisjon av samhandlingssituasjonen på Krisesenteret at senteret befant seg i et lite lokalsamfunn. Dette fører til at de ansatte og beboerne på Krisesenteret ved tilfeller kjente hverandre før de møtes på senteret. På bakgrunn av dette definerer de samhandlingen seg i mellom, på Krisesenteret, i lys av relasjoner de hadde etablert i det private.

Tvetydighetene i Krisesenterets posisjon i forhold til den offentlige sfæren kan føre til at karakteren til samhandlingen mellom de ansatte og beboerne ikke stemte overens med sfæren senteret befinner seg i. Dette følte tildels ubehagelig for både de ansatte og beboerne. Videre økte senterets diffuse plassering faren for at rollekonflikter skulle oppstå i og med at beboerne og de ansatte hadde problemer med å definere både hva som var korrekt rolle å spille ut eller status å ta i bruk i den enkelte samhandlingssituasjon.

Også Krisesenterets romlige utforming illustrerer senterets tvetydige forhold til den offentlige sfæren. På den ene siden hadde senteret kontorer, som kan tilknyttes det offentlige, men på den andre siden var disse kontorene preget av at senteret skulle fremstå som hyggelig. En verdi vi i større grad assosierer med det private enn det offentlige. Årsaken til tvetydighetene i den romlige utformingen på Krisesenteret er knyttet til dets funksjoner. Senteret er en arbeidsplass for kvinnene som jobber der, men det er et hjem for kvinnene som bor der.

Arbeidsoppgavene på Krisesenteret kan deles inn i to hovedkategorier, byråkratisk arbeid og omsorgsarbeid. Som antydnet ovenfor kan disse arbeidsoppgavene illustrere Krisesenterets tvetydige posisjon i forhold til den offentlige sfæren. På den ene siden kan det byråkratiske arbeidet posisjoneres som en del av den offentlige sfæren, men på den andre siden viser omsorgsarbeidet senterets tilknytning til den private sfæren. Dette er en tvetydighet som finnes i flere velferdsinstitusjoner, og reflekterer det offentliges involvering i det private. I Norge utføres omsorgsarbeid, som tradisjonelt ble utført i det private, i stor grad av det offentlige. Dette er derimot en del av en generell utvikling i Norge. Velferdsstaten har i nyere tid mer ansvar for oppgaver som tidligere ble løst i det private. Krisesenteret er del av denne trenden. Dette vises videre ved at Krisesenteret, som institusjon, opptrer i rollen som

sosialisator av kvinnene som bor på senteret. Slik sett kan Krisesenteret sees som en del av den offentlige sfæren til tross for at deler av de oppgavene de utførte kunne assosieres med det private.

Kanskje er det ikke nødvendig å si at Krisesenteret enten er eller ikke er plassert i den offentlige sfæren. Men jeg mener at det i dag i større grad er del av den offentlige sfæren, som i betydning del av velferdssystemet og i betydningen allment tilgjengelig, *enn det var før*. Historisk sett har posisjonen til alle krisesentrene i Norge endret seg i retningen av å bli en større del av den norske velferdsstaten. Dette har skjedd parallelt med vold i hjemmet har endret posisjon. Tidligere ble denne typen vold klassifisert som tilhørende den private sfæren, men i dag blir den ansett som et problem den norske velferdsstaten bør ta tak i. Løsningen velferdsstaten har valgt for å håndtere dette problemet er å knytte krisesentrene tettere til seg. At Krisesenterets posisjon i den offentlige sfæren har endret seg vises også ved at Krisesenteret for eksempel har blitt mer offentlig som i betydningen mer allment tilgjengelig. Dette illustreres ved at senterets adresse er mindre hemmelig i dag enn det var ved dets oppstart.

Byråkratene på Krisesenteret var i større grad posisjonert innenfor den offentlige sfæren enn omsorgsarbeiderne. Dette fører til at de hadde høyere kulturell og sosial kapital enn omsorgsarbeiderne. Omsorgsarbeiderne hadde også mindre stillinger enn byråkratene. Dette var en direkte følge av omorganiseringen inn i en hierarkisk modell. Mindre stillinger førte til mindre kulturell kapital. I og med at kapital kan sees som synonymt med et maktbegrep var dette med på å styrke byråkratenes posisjon i hierarkiet på Krisesenteret.

Krisesenterets økte posisjon i den offentlige sfæren har ført til bedre økonomiske rammer. Krisesenteret har flyttet inn i et større hus på bakgrunn av mer støtte fra det offentlige. I takt med at det har skjedd en hierarkisering av arbeidet har det også skjedd en hierarkisering av rom på Krisesenteret. Byråkratene har sine egne kontorer, som omsorgsarbeiderne ikke benytter seg av. Dette er en klar endring fra da alle aktivitetene på Krisesenteret foregikk i de samme rommene. Det økte økonomiske rammeverket har også gitt utslag i at kvinnene som jobber på Krisesenteret ikke lenger gjør dette på frivillig basis, men ansatte. Dette var en del av kravene til feministene som var med på å starte de første krisesentrene, men ved at senteret har blitt en større del av det offentlige kan det se ut som om deres feministiske ideologi har mistet noe av sin styrke.

Krisesenterets posisjon i det offentlige har konsekvenser for beboerne. På grunn av at volden kvinnene har blitt utsatt for har skjedd i deres private sfærer representerer ikke lenger denne sfæren trygghet for kvinnene. De søker i stedet trygghet i det offentlige, på Krisesenteret. Ved at Krisesenteret er en del av den offentlige sfæren trekkes opplevelsene beboerne har hatt i den private sfæren ut i den offentlige. Dette fører til at kvinnene oppleves av andre som anomalier. Kvinnenes skam er også en del av dette. Ved å ta kontakt med Krisesenteret tydeliggjør de at de har brutt sentrale verdier, normer eller moral i det norske samfunnet. Krisesenterets økte offentlighet, som i betydningen allment tilgjengelig, kan ha hatt konsekvenser for kvinnene som bor på Krisesenteret. Kvinnene og deres tilknytning til Krisesenteret blir synligere for en offentlighet. Det tydeliggjøres at noe er annerledes med kvinnene fordi de bor på Krisesenteret. Da ingen viste hvilket hus som var Krisesenter ville de heller ikke ha vist at kvinnene som gikk ut og inn av huset hadde brutt verdier, normer eller moral. Kvinnene hadde kanskje således større kontroll over hvem de valgte å dele denne informasjonen med?

Krisesenterets posisjon i forhold til den offentlige sfæren kan altså være vanskelig å definere, men jeg vil påstå at den klart har endret seg fra det private og kommet mye nærmere det offentlige, både i betydningen statlig og allment tilgjengelig, siden senterets oppstart. Det er meget sannsynlig at Krisesenteret i tiden fremover vil bli enda større, om ikke en fullstendig del, av velferdsstaten. Hvilke konsekvenser dette vil ha kan det kun spekuleres i.

Litteraturliste

- Album, D. 1996, *Nære fremmede: pasientkulturen i sykehus*, TANO, Oslo.
- Austnes, K.B. 2008 "Å skape mening og mestring: en kvalitativ studie av kvinner med utenlandsk opprinnelse utsatt for vold i nære relasjoner i Norge", masteroppgave i sosialantropologi, Universitetet i Bergen.
- Bergen, R.K. 1998, "Section VI: Wife Abuse", i Bergen, R.K. (red.), *Issues in intimate violence*, Sage Publications, Thousand Oaks, California, s. 177-181.
- Birkelund, G.E. og T. Petersen 2003, "Det norske likestillingsparadokset: kjønn og arbeid i velferdsamfunnet", i Frønes, I. og L. Kjølrsrød (red.) *Det Norske samfunn*, 4.utg., Gyldendal Akademiske, Oslo, s.126-153.
- Bourdieu, P. 1986, "Ch. 9: The Forms of Capital", i Richardson, J.G. (red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, Westport, s. 241-258.
- Bugge, L. 2002, "Pierre Bourdieus teori om makt", *Agora. Journal for metafysisk spekulasjon* bd.20, nr.3-4. s. 224-248.
- Cancian, F.M. og S.J. Olicker 2000, *Caring and gender*, Pine Forge Press, Thousand Oaks, California.
- Carrier, J.G. og D. Miller. 1999, "Ch.2: From Private Virtue to Public Vice", i Moore, H.L. (red), *Anthropological theory today*, Polity Press, Cambridge, s. 24-47.
- Das, V. 1995, "Ch. 3: National Honour and Practical Kinship: Of Unwanted Women and Children" i, *Critical Events. An Anthropological Perspective on Contemporary India* Oxford University Press, Oxford, s. 55-83.
- Delaney, C. 1987 "Seeds of Honor, Fields of Shame", i Gilmore, D.D. (red.) *Honor and Shame and the Unity of the Mediterranean*, Special publications of the American Anthropologica, Washington DC. s. 35-48.
- Douglas, M. 1966, *Purity and danger: an analysis of concepts of pollution and taboo*, Routledge & Kegan Paul, London
- Douglas, M. 1997 "Kap. 2: Verdslig urenhet", i Endsjø, D.Ø. (red.) *Rent og urent. En analyse av forestillinger omkring urenhet og tabu*, Pax Forlag, Oslo, s.45-55, 187-190.
- Eggebø, H. 2007, "Offeromgrepet: til last eller gagn?: Undersøking av offeromgrepet med utgangspunkt i institusjonell etnografi", masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Eriksen, T.H. 2006, "Introduksjon", i Eriksen T.H. (red.) *Trygghet*, Universitetsforlaget, Oslo,

s. 11-33.

- ”Ethiske retningslinjer”, (2004-2008), [Online], Krisesentersekretariatet, tilgjengelig fra: <
<http://www.krisesenter.com/sekretariatet/etiske.html>> [19.01.09].
- Flemmen, A.B.1999, ”Mellomromserfaringer: en analyse av kvinners frykt for seksualisert vold”, avhandling (dr. polit.), Universitetet i Tromsø.
- ”Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet”, (2008), [Online], Barne- og likestillingsdepartementet, tilgjengelig fra: <
http://www.regjeringen.no/upload/BLD/H%C3%B8ringer/2008/Hoering_lovfesting_krisesentertilbudet/Hoeringsnotat_lovfesting_krisesentertilbud.pdf>, [15.01.09].
- Frøystad, K. 2003, ”Forestillingen om det «ordentlige» feltarbeid og dets umulighet i Norge” i Rugkåsa, M. og K.T. Thorsen (red.), *Nære steder, nye rom: Utfordringer i antropologiske studier i Norge*, Gyldendal akademisk, Oslo s. 32-64.
- Goffman, E. 1963, *Behavior in Public Places: Notes on the social organization of gatherings*, The Free Press, New York.
- Goffman, E. 1967, *Anstalt og menneske: Den totale institution sosialt sett*, Paludan, København.
- Goffman, E. 1992, *Vårt rollespill til daglig: En studie i hverdagslivets dramatik*, Ny utg., Pax forlag, Oslo.
- Govasmark, H og R. Nersund, 2009, ”Rapportering fra krisesentrene 2008” [Online], Sentio Research Norge, tilgjengelig fra: <
www.krisesenter.com/statistikk/PDFdocs/Krisesenterstatistikken2008.pdf> [01.11.09].
- Gullestad, M. 1989, *Kultur og hverdagsliv: på sporet av det moderne Norge*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Habermas, J. 1971, *Borgerlig offentlighet: dens fremvekst og forfall*, 3.utg., Gyldendal Norske Forlag, Oslo.
- Hagen, J.H., (06.09.2004), ”Krisesenter: feminisme eller profesjon?” [Online], Kilden Informasjonssenter for kjønnsforskning, tilgjengelig fra: <
<http://kilden.forskningsradet.no/c16881/artikkel/vis.html?tid=24473>>, [05.02.09].
- Hirsch, A.A. og E. Nørgaard, 2008, ”Rapporter 2008/34”, [Online], Statistisk sentral byrå, tilgjengelig fra: <
http://www.ssb.no/emner/03/03/rapp_200834/rapp_200834.pdf> [19.02.09].
- ”Hva er menneskehandel?”, (2005-2008), [Online], Krisesentersekretariatet, tilgjengelig fra: <
<http://www.rosa-help.no/menneskehandel.html>>, [14.01.09].
- ”Internasjonal dag mot vold mot kvinner”, (23.11.07), [Online], Justis- og

- politidepartementet, tilgjengelig fra: <
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/nyheter/2007/internasjonaldagmotvoldmotkvinnner.html?id=491703>>, [10.12.08].
- Isdal, P. 2000, *Meningen med volden*, Kommuneforlaget, Oslo.
- ”Kampdager Fakta”, (2003), [Online], Kilden, tilgjengelig fra: <
www.kampdager.no/arkiv/krisesentre/fakta.html> [05.02.09].
- Kaatee, P. (01.03.04), ”Vold mot kvinner: et menneskerettighetsbrudd”, [Online], Amnesty Internationa, tilgjengelig fra: <
<http://www.amnesty.no/web.nsf/pages/0CAC2D43C219A0ECC1256E4300473B32>> [03.01.09].
- Kertzner, D.I. 1993, *Sacrificed for Honor: Italian Infant Abandonment and the Politics of Reproductive Control*, Beacon Press, Boston.
- Kjølsrød, L. 2003, ”Kap. 7: En tjenesteintens velferdsstat”, i Frønes, I. og L. Kjølsrød, *Det Norske samfunn*, 4. utg., Gyldendal Akademiske, Oslo, s. 184-209.
- ”Krisesentre”, [Online], Barne- og likestillingsdepartementet, tilgjengelig fra: <
http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/vold_i_nare_relasjoner/krisesentre/krisesentre.html?id=439470>, [28.10.09].
- ”Krisesentrenes ideologi”, (2004-2009), [Online], Krisesentersekretariatet, tilgjengelig fra: <
www.krisesenter.com/sekretariatet/ideologi.html> [16.01.09]
- ”Kort historikk om krisesenterbevegelsen i Norge”, [Online], Krisesentersekretariatet, tilgjengelig fra: <
www.krisesenter.com/materiell/k-historik/historik_hoved.html>, [14.12.2008].
- ”Kvinnekonvensjonen”, 1979, [Online], FN, tilgjengelig fra: <
www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/red/2003/0027/ddd/pdfv/184552-kvinnekonvensjonen_norsk.pdf>, [17.12.08]
- Leira, A. 2003, ”Kap. 10: Familier og velferdsstat”, i Frønes, I. og L. Kjølsrød (red.) *Det Norske samfunn*, 4. utg., Gyldendal Akademiske, Oslo, s. 261-282.
- Lien, M. 2001, ”Latter og troverdighet: Om antropologi i hjemlige egne”, *Norsk antropologisk tidsskrift*, bd. 1, nr 1-2 s. 68-74.
- Linton, R. 1964, ”Ch. 8: Status and Role” i, *The Study of Man: An Introduction*, Appelton-Century-Crofts, New York, s. 113-131.
- Long, N. 1989a, ”Introduction: The raison d`entre for studying rural development interface”, Long, N. (red.) *Encounters at the interface: a perspective on social discontinuities in rural development* Wageningen : Agricultural University, s. 1-10.

- Long, N. 1989b, "Conclusion: Theoretical reflections on actor, structure and interface", Long, N. (red.) *Encounters at the interface: a perspective on social discontinuities in rural development* Wageningen : Agricultural University, s. 221-243.
- Lutz, C.A. og D. Nonini 1999, "Ch.4: The Economics of Violence and the Violence of Economics", i, Moore, H.L. (red), *Anthropological theory today* , Polity Press, Cambridge, s. 73-113.
- Lutz, C.A. 1988, *Unnatural emotions: everyday sentiments on a Micronesian atoll & their challenge to western theory*, University of Chicago Press, Chicago.
- Madriz, E. 1997, *Nothing bad happens to good girls: fear of crime in women's lives*, University of California Press, Berkely.
- Moore, H.L. 1999, "Ch. 1: Whatever happened to Women and Men? Gender and other Crises in Anthropology", i, Moore, H.L. (red), *Anthropological theory today* , Polity Press, Cambridge, s.151-171.
- Nordstrom, C. og A.C.G.M. Robben 1995, "Introduction" i, *Fieldwork under fire: contemporary studies of violence and survival* , University of California Press, Berkeley, s. 1-24.
- "Organisering og finansiering av krisesentrene", [Online] Barne- og likestillingsdepartementet, tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/vold_i_nare_relasjoner/krisesentre/organisering-og-finansiering-av-krisesen.html?id=415104>, [15.02.09]
- Pettersen, S.B. 2005 "Midlertidighetens eksistensielle utfordringer: håndtering av samlivsbrudd blant kvinner på et krisesenter i en norsk storby", hovedoppgave i sosialantropologi, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet.
- Ringheim, G. 1995, *Hysteriske kvinnfolk: Når kvinner anmelder vold*, Cappelen, Oslo.
- Rodriguez, N.M. 1988, "A Successful Feminist Shelter: A Case Study of the Family Crisis Shelter in Hawaii" *Journal of Applied Behavioral Sciences* nr. 24, s. 235-250, tilgjengelig fra Sage Publications <<http://jab.sagepub.com/cgi/content/abstract/24/3/235>>, [23.09.09]
- Rosa-prosjektet, (2005-2009), [Online], Krisesentersekretariatet, tilgjengelig fra: <<http://www.rosa-help.no/>>, [14.01.09].
- Rosaldo, M.Z. 1974, "Women, Culture and Society: A Theoretical Overview", i Rosaldo, M.Z. og Lamphere, L. (red.) *Women, Culture and Society*, Stanford University Press, California, s. 17-42.
- Rosaldo, M.Z. 1984 "Ch. 5: Towards an Anthropology of Self and Feeling", Shweder, R.A og

- R.A. Le Vine (red.) *Cultural Theory: Essays on Mind, Self and Emotion*, Cambridge University Press, Cambridge, s.137-157.
- ”Skam”, 2000, *Norske synonymer blå ordbok*, 3.utg., Kunnskapsforlaget, Oslo.
- Skjørten, K. 1994, *Voldsbilder i hverdagen : om menns forståelse av kvinnemishandling*, Pax, Oslo.
- Smaadahl, T. 2007, ”Krisesentersekretariatets årsmelding 2006”, [Online], Krisesentersekretariatet, tilgjengelig fra: <<http://www.krisesenter.com/sekretariatet/arsmeldinger.html>> [15.01.09]
- “Socialization”, 1997, *The Dictionary of Anthropology*, Barfield, T. (red.), Blackwell Publishing, Malden.
- ”Sosialisering”, (16.10.09), [Online], Wikipedia, Tilgjengelig fra: <<http://no.wikipedia.org/wiki/Sosialisering>>, [20.10.09].
- Stewart, F.H. 1994, *Honor*, University of Chicago Press, Chicago.
- Storm-Gundersen, T.T. (25.01.09), “Alle kvinnedrap skal granskes”, [Online], Aftenposten, tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2886586.ece>>, [25.01.09].
- Thagaard, T. 2003. *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*, 2. utg., Fagbokforlaget, Bergen.
- “Tilbud til men”, [Online], Norsk Krisesenterforbund, tilgjengelig fra: <<http://www.norskrisesenterforbund.no/pages/view/28346>> [03.11.09]
- Tilley, C.1994, ”Ch.1: Space, Place, Landscape and Perception: Phenomenological Perspectives” i, *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*, Berg Publishers, Oxford, s.7-34.
- Turner, V. 1969, “Liminality and Communitas”, i Turner, V. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*, Aldine Publishing, Chicago, s. 94-113, 125-130, i Lambek, M. (red.) 2002, *A Reader in the Anthropology of Religion*, Blackwell Publishing, Malden, Massachusetts, s. 358-374.
- ”Veiledning og brosjyrer FNs kvinnekonvensjon”, (20.12.04), [Online], Barne- og likestillingsdepartementet, tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2004/fns-kvinnekonvensjon.html?id=88098>, [17.12.08]
- “Vendepunkt: Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011”, 2007, [Online], Justis- og Politidepartementet, tilgjengelig fra: <<http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Vendepunkt.pdf>>, [10.12.08]

- ”Vi bryr oss om hverandre på arbeidsplassen: en veileder om muligheter og rettigheter for kvinner utsatt for vold i nære relasjoner”, 2005, [Online], LO og Kriresentersekretariatet, tilgjengelig fra: <http://www.kriresenter.com/materiell/pdf/LO_vi_bryr_oss_pa_jobb-web.pdf>, [04.01.09]
- Vike, H. 2004, *Velferd uten grenser: den norske velferdsstaten ved veiskillet*, Akribe, Oslo.
- Vista Utredning AS. 2001, *Forslag til kostnadsmodell for krisesentrene*, Barne- og familiedepartementet, Oslo.
- Wadel, C. 1979, “The hidden work of everyday life”, i S. Wallman (red.) *Social anthropology of work*, Academic Press, London, s. 365-383.
- Wadel, C. 1991, *Feltarbeid i egen kultur: En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*, SEEK, Flekkefjord.
- Wagner, R. 1981, *The Invention of Culture*, Revised and Expanded utg., The University of Chicago Press, Chicago.
- Wikan, U. 1984 “Shame and Honour: A Contestable Pair”, *The Journal of the Royal Anthropological Institute. Incorporating Man*, nr.19 s. 635-652.
- Wikan, U. 1992, ”Beyond the Words: The Power of Resonance”, *American Ethnologist. A Journal of the American Anthropological Association* bd. 19, nr.3, s. 460-482.
- Wikan, U. 1996 ”Kap 9: Fattigdom som opplevelse og livskontekst: Innsikt fra deltakende observasjon”, i Wormnæs, O. (red) *Vitenskap – enhet og mangfold*, Gyldendal, Oslo, s.181- 201.
- Wikan, U. 2003 *For Ærens Skyld: Fadime til ettertanke*, Universitetsforlaget, Oslo.
- ”Årsmelding 2006”, [Online], Norsk Kriresenterforbund, tilgjengelig fra: <<http://www.norskriresenterforbund.no/pages/view/28797>>, [21.02.09].